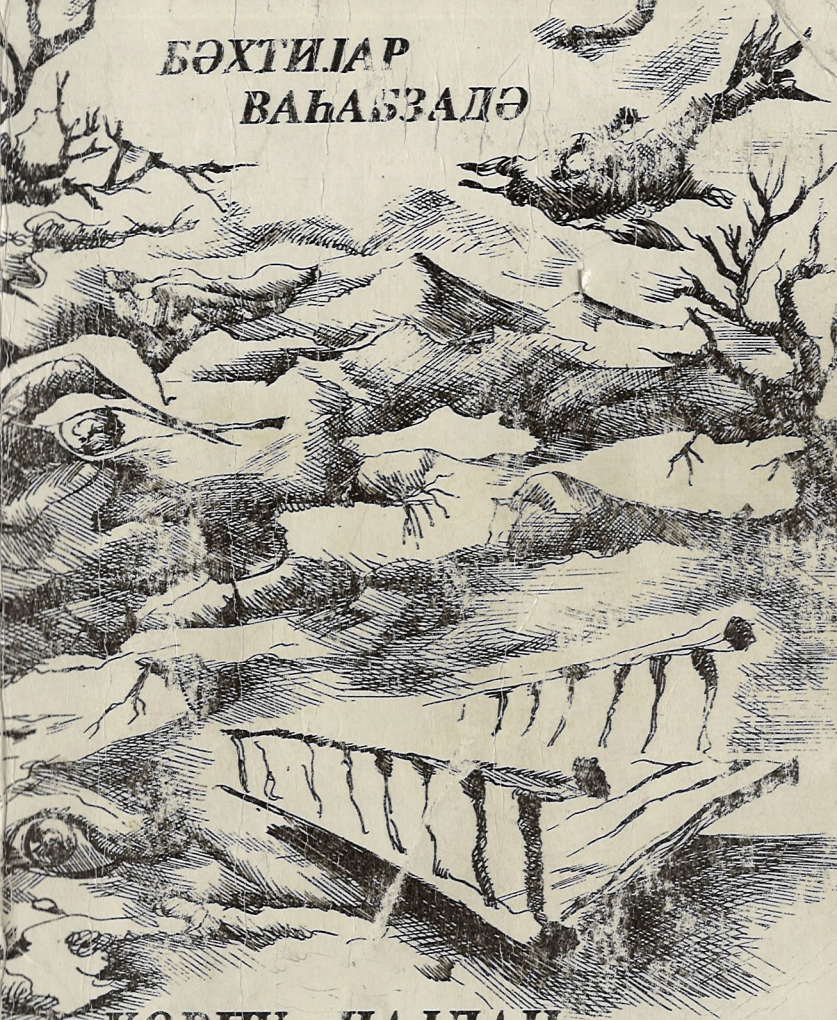

**БЭХТИЯР
ВАҢАБЗАДЭ**

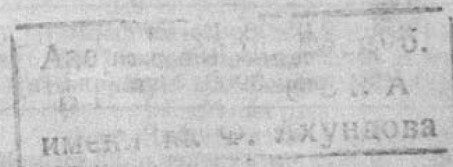

**КӨРҮҮ ЧАЈДАН
УЗАГ ДУШУБ**

Бәхтијар ВАҢАБЗАДӘ

КӨРПҮ ЧАЈДАН
УЗАГ ДҮШҮБ

20679

«Азәрбајҹан» нәшријаты
Бакы — 1996

Бәхтијар Ваһабзаде. Көрпү чајдан узаг дүшүб (Ше'р-ләр). — Бақы, «Азәрбајҗан» нәшријаты, 1996.—192 с.

В $\frac{4804000000-025 (96)}{М 670(07)-96}$ Сифаришлә

Редактору **А. Бағыров**
Рәссамы **З. Әлијев**
Техники редактору **Е. Тағыјев**

Чапа имзаланмыш 02.05.96. Кағыз форматы 70X108 1/2.
Шәрти чап вәрәги 8.40. Учот-нәшр вәрәги 6,7. Јүксәк чап ү.
лу. Тиражы 2.500. Сифариш 3906. Мүғавилә гижмәти илә.

«Азәрбајҗан» нәшријаты.
370146 Бақы, Мәтбуат проспекти, 529-чу мәһәллә.

© «Азәрбајҗан» нәшријаты, 1996.

ШАИРИН ВӘ ШЕ'РИН МИЛЛИЛИЈИ

Вәтәнин вә шаирин тәлеји һәмишә говушур вә кәсишир. Милләт пәрән-пәрән дүшүб, торпаг шәһид оланда, торпағын ше'р гаты, поезија өртүјү дә әсир дүшүр вә шәһид олур. Нечә ки, нечә илдир Шушада дурна гатарынын сәфи дағылыб вә Фүзулидә Фүзули гәзәлинин сәтринин сапы, низамы, сәһманы позулуб, Гарабагда атылан мәрмиләр сәмадан, торпагдан әввәл поезијаја дәјиб. Ким исә дејиб ки, Освенсимдән сонра даһа лирика јазмаг олмаз. Бағанис-Ајрымдан, Ағдабандан, Көјчәдән, Хочалыдан, Шушадан... сонра поезија јаратмаг — ондан да гатат чәтин ишә, чәтин сынаға, чәтин мүшкүлә чеврилди. «Заманын бағлары» јенә көрилди вә гәјтан бу дәфә Гарабагда гырылды. Дүнја бизим үчүн Шушада мәһвәрдән чыхды. «Үмүмбәшәри әхлагда хәјанәт» Данимаркада, Һамлетин сарајында јох..., Гафғазда, Пәнаһ ханын Галасында баш верди! Нәинки Вагифин, Нәввабын, Үзејрин, һәтта Вургунун да гәләми илк дәфә Шушада сынды: «**Көнүл чандан**» — **Шуша Азәрбајҗандан** ајры дүшдү! Таиры биздән үз дөндәрди, гәләм дилдән, дил көнүлдән, көнүл елдән ајры дүшдү. Харыбүлбүл Әлјетмәздән, Гырат чәнли Чәнлибелдән, Бабәк Бәзздән, гартал дүздән, шаир сөздән узаг дүшдү. Бүтүн бунлар һамысы исә она көрә баш верди ки, «көрпү чајдан узаг дүшдү»!.. Вә шаир тәлејин бу алын јазысыны өз китабынын титул јазысына көчүрдү. «**Көрпү чајдан узаг дүшүб**» — милләтин фәһиәси кими, заманын вә дөврәнин ибрәти вә дәрсләри кими, ше'ринин үнваны вә имзасы кими бу дүстуру бу топлуја символ вә башлыг сечән Бәхтијар Ваһабзаде бөјүк поезијаны бир даһа халгын јадына салды. Вә инандырды ки, сән демә, үрәклә, руһда, ичимиздә лап дәриндә, һансыса учғар бир һүчрәдә һәлә дә мә'нәви ишыға — поезијаја јер галыбмыш!.. Торпаг дәрдиндән, гачгын мүсибәтиндән, күзәрән вә базар гәјғысындан, гәјрәт вә шәрәфлә ал-вердән, рәјасәт дава-

сындан, хәјанәтдән, һарамдан, рүшвәтдән башга да, әләвә даһа нәјә исә бош мәкан галыбмыш!.. Бу «бош мәкан»ы јалһыз һәгиги ше'рлә, әсл поезија илә долдурмаг олар. «Бәхтијар Баһабзадә үнванлы мәнһәрдә дөврүн, заманын мәнһ бөјүк һәрфли, бөјүк ән'әнәли Поезијасы фырланыр. Әкәр о, јенә дә үрәји, јенә дә ефири, јени дә Мејданы ашана-дашана гәдәр долдурурса вә бу гәдәр пәрәстишкары өз ишығына топлајырса, демәли, Азәрбајҗанда ше'р һәлә вә јашајыр, дөјүшүр, сәфәрбәр едир вә Вәтән, халг гаршысында өз бөјүк тарихи, милли вәзифәсини јеринә јетирир...

Бәхтијар чағдаш ше'рин тарихинә мұһарибәдән сонрақы нәслин нұмајәндәси кими дахил олуб. Апрель чеврилишинин, «37» дејилән дөврүн, дүнја мұһарибәсинин имтаһанындан чыхан милли ше'ри даһа сонрақы «динч илләр»ин, әхлаги ахтарышлар, техники ингилаб, «јенидәнгурма», азадлыг һәрәкаты вә суверенлик дејилән дөврләрин сынағында горујуб-сахламаг бу нәслин өһдәсинә дүшүб. Нәслинин уғурларыны даһа габарыг ифадә етмәк исә бир шаир кими Бәхтијара нәсиб олду. Мәнһ нәслинә, халгына, кәкүнә бағлылыг, төкрарсыз, фәрди, милли чалар Бәхтијар ше'рини чағдаш Азәрбајҗан поезијасынын тарихи бәдии фактына вә һадисәсинә чевириб, ондан мұасир Шәрг вә дүнја ше'р просесинин мәчрасында данышмаға әсас вә һатт вериб.

Бу ше'ри дәриндән ачан ики-үч ән сәчијјәви хұсусијјәт һағында дүшүнәркән, мәним јадыма, һәр шејдән әввәл, «**миллилик**» сөзү дүшүр. Нијә «**милли ше'р**»? Кимдир «**милли шаир**»? Мәнчә, јалһыз миллиәтин адындан данышмаг һағыны тазанан шаир «**милли шаир**» олур. Халгын дәрд-сәрини халгла бөлмәјән, Вәтән парчалананда үрәји парчаланмајан шаирә нечә «**милли шаир**» демәк олар?! Бәхтијар Баһабзадә бу һагы һәлә әлһинчи илләрдән — «Күлүстан» поемасыны јаздыгы вахтдан газаныб. Вәтәнин ики јерә бөлүнмәсинин тарихи «Күлүстан» мұғавиләси илә башладыгы кими, онун — үрәји парчаланан шаирин дә ағрысы вә һајгыртгысы «Күлүстан» поемасы илә башлајыб:

Мин ләкә вурдулар шәрәфимизә,
Вердик, саһибимиз јенә «вер!» деди.
Лап јахшы еләјиб доғрудан бизә,
Бири «баран» деди, бири «хәр» деди.

Бүтөвлүкдә, о илләрин поезијасында «Күлүстан» тәзә бир һа-

дисә иди вә тамамилә јени сәпкили бир шаирин сәнәт мејданына гәдәм гөјдүгүнү хәбәр верирди: сәдәчә оларат мөвчуд поетик адлар сијаһысына нәвбәти бир ад, имзалар ичинә тәзә имза әләвә олунмурду, јох, поезијаға милли нараһатлыгын тәрчүманы, халгын «дәрдинин дәлиси», азадлыг, истиглал уғрунда мұбаризәнин әскәри, «вәкил»и дахил олурду:

Билмирәм бу милләтә

Вәкил етди ким мәни?!.

Бу сөзләр алтмышынчы илләрдә јазылмышды вә шаирин рәсмән милләт вәкили олмасына онда һәлә чох галырды. Лакин о замандан Бәхтијар Баһабзадә өзүнү сәнәт меһрабында ешг, көзәллик ашиги кими јох, саваш мејданында истиглал вә азадлыг әскәри һесаб едир. Вә поезија да она јалһыз «**Истиглал**» адлы үнвана, мәнзил башына апаран чығыр, јол кими лазым олур. Даһа доғрусу, милләтин азадлыгыны милли поезијанын бөјүк идеальна о илләрдә һамыдан чох Бәхтијар Баһабзадә чевирир.

Бу ше'ри ән дәриндән сәчијјәләндирән икинчи бәнзәтмә, образ, ифадә ахтаранда јадыма «**ағры**» сөзү дүшүр. Бу ше'р лап илк күндән Бәхтијара ән доғма вә мәнһрам образдан — әријән, шәһид олан шамдакы әзабдан вә ағрыдан башлајыр. Мәнһ Бәхтијар мұасир ше'рин дә шамыны Фүзули аһынын одундан јандырыр:

Шам әкәр јанмырса, јашамыр демәк,

Онун да һәјаты јанмағындадыр.

Әлбәттә, «ағры поезијасы»нын тарихи гәдимдир, һәтта Фүзулидән, Бајрондан, Достоевскидән дә гәдимдир. Лакин ше'р дә, лирика да Хиросима вә Нагасакинин күлү алтында галадан сонра, Бүһенваллдакы вә Сибирдәки өлүм дүшпәркәсиндән, Освенсимдән, Хатындан, Хочалыдан сонра поезијада ағрынын мөһнасы вә она һәссаслыгын мигјасы дејишмишдир. Ағрыја һәссаслыгын — Хатын фәрјадынын һеч кәсә бәнзәмәјән ше'ри ләјагәтлә тәмсил едир. Адәтән, һәким ағрыны коршалдыр, әсәби өлдүрүр вә ағрыјан диши ағрысыз даша чевирир. Әсл ше'р исә, әксинә, һәр чүр ерозијаны, пас өртүјүнү, пиј гатыны әхлаға, вичдана һәссаслыгын әсәби үзәриндән көтүрүр, һәтта күт диши дә әсәби ачылан, јандырыб-товуран дишә чевирир. Мәнһ елә буна көрөдир ки, мұасир шаирләрдән бири Бәхтијар Баһабзадә һаг-

гында жазыр ки, о өз синәсиндә һәр зәрбәжә ачыг, «дәриси сојул-мун үрәк» кәздирир. Вә јенә дә бәлкә елә буна көрәдир ки, мәһз дәриси сојулмуш шаири—Нәсимини Бәхтијар Ваһабзаде-нин лирикасынын да, драматуркијасынын да әсас гәһрәманы кими көрүрүк.

«Пәләнк дәриси кејмиш пәһләван»ы күрчү поезијасынын символу һесаб едирләр. «Дәриси сојулмуш Нәсими»ни һәм Бәхтијарын, һәм дә бүтөвлүндә Азәрбајҗан ше'ринин рәмзи сәјмәт олар.

Бу исә чох мә'налы вә ибрәтлидир. Алимләр һәтта сивилизасијанын вә еколомијанын сәвијјәсини ағрыја һәсаслығын сәвијјәси илә өлчүрләр вә һесаблајырлар. Гәдимдә ағрыја күт нәһәнкләр — динозаврлар јашајыб: башгалары кәлиб, ону синәсинә гәдәр јејиб, амма јенә вүчудунун јарыја гәдәр јејилмәсиндән хәбәри олмајыб. Елә она көрә дә нәсли кәсилиб. Һәмин динозаврлар бәнзәјән, ағрыја һәсаслығыда склероз олан хал-лар, милләтләр дә вар: јарысына гәдәр јејирләр, хәбәри олмур. Бөјүк поезија, милли поезија милләти мәһз белә склероздан го-рујур!..

Нәһајәт, бу поезијаны вәһдәтдә сәчијјәләндирән үчүнчү хусусијјәти дә гејд етмәјә билмирәм.

Бәхтијар ше'ри охунанда јох, динләнәндә даһа сәһрлидир. Бурада сәсин тә'сири сөзүн чазибәсиндән күчлүдүр.

Марағлыдыр ки, һајгырты, сәс, һарај, фәрјад... өзү Бәхтијар ше'риндә ајрыча образдыр, һәтта аддыр, сәрләвһәдир. Онун пјесләриндә бир сыра образларын анчаг сәси ешидилир, өзү көрүнмур («Икинчи сәс», «Дар ағачы», «Јағышдан сонра», «Фәрјад»). Үмүмијјәтлә, бу поезија Шәкидә, учгар кәнд мәһәлләләриндән бириндә чалынан мәктәб зәнки илә башлајыр, сонунчу китабынын үзәринә јазылан «Фәрјад» сөзүндәки һарајла өз зирвә вә јекун мөгәмәйна кәлиб чатыр. Артыг бир кәнд-дә чалынан мәктәб зәнки кими јох... планетә сәс салан һәјәчан зәнки кими, Нәсиминин вә Бабәкин, Чордано Бруно вә Галиле-јин, Буһенвалд һарајынын, Хатынын, Хочалынын, Шушанын фәрјадынын ағрысы, өчдадын, кечмишин јаддаш зәнки кими сәсләнмәјә башлајыр. Вә онда артыг тәкчә мәктәб вә ушаглар үчүн јох, дунја вә бәшәр үчүн гајғыларын мигјасы вә вүс'әти көрүнүр.

Чанлыны чансыздан ајыран илк әләмәт — мәһз Сәсдир. Бирини чоҳдан көрмәјәндә «сәсин-сорағын кәлмир» — дејирик, һәтта гејбдән дә јалныз «сәс кәлир», көрүнтү енмир. Шам јал-

ныз јананда ишыг вердији кими, су да јалныз аханда, күләк дә јалныз әсәндә (јә'ни јашајанда) сәс верир. Мусигини вә мусиги әләтини илк дөфә кәшф едән Горғуд дүз ијирми сәккиз ил фә-силәсиз гопуз чалыр вә бу мүддәтдә мәһз гопузун сәси өлүмү она јахын кәлмәјә гојмур: ијирми сәккиз илдән сонра биринчи дөфә гопузу јерә гојуб (сусуб!) бир анлыга мүркү вуранда исә өлүм илән чилдинә кириб ону чалыр. Мәкәр Шәһрзад өлүмү, зәрбәни, зәдәни өзүндән узаглашдырмаг, өмрү узатмаг үчүн дүз мин күн, мин кечә һағыл данышмырмы?! Мәһз өз милли шаи-ринин, рәссамынын, бәстәкарынын... сәси, сөзү, һарајы һәмишә фәсиләсиз, һәмишә учадан ешидилән милләтә, халга да завал јөхдүр. Бәхтијар бир дә мәһз бу мә'нада сәсин һикмәтини вах-тында вә дәриндән дујан, мүгәддәс, уча тутан шаир вә сәнәт-кардыр.

Өзү дә сәси биз бу ше'рдә јалныз һарај вә курулту шәк-линдә көрмүрүк, һәм дә дахили сәс вә хәфиф пычылыты шәк-линдә көрүрүк. Өмрү боју әтрафла, һамы илә чәнки-чидалда, өзү илә исә әмнијјәт вә сүлһ шәраитиндә јашајанлар вар. Вә, әксинә, өмрү боју әтрафла, дунја илә мөһрибан сүлһ, тәкчә өз дахили илә амансыз чәнк вә саваш ичиндә јашајанлар вар. Бәхтијар икинчиләрдәндир вә хошбәхтләрдәндир. Чүнки мә'лумдур ки, әтрафла чәнч-кидалдан демагоглуг доғулур, дахиллә, «мән»-лә савашдан исә лирика! Шаир өмрү боју һәмишә өзү илә са-вашда олуб:

Бир јандан өзүмүн иттиһамчысы,
Бир јандан өзүмә вәкил олмушам...

Вә бунун да нәтичәси һәмишә о олуб ки, «Бирчә ондан ра-зыјам ки, өзүмдән наразыјам».

«Наразылыг», милли мәнәфә вә гејрәтлә тәзад тәшкил едән һәр шејә мұхалифлик бу поезијада дирилијин, камиллијә доғру даими, фәсиләсиз һәрәкәтин әсас тәканверичисидир.

Әлбәттә, «наразылыг» јалныз шарлә өз «дахили» арасын-да дејил, шаирлә рәсми ичтимай керчәклик арасында да олуб. Хусусилә «Күлүстан», «Латын дили», «Јоллар — оғуллар», «Дан јери», «Гара гуту», «Америка көзәли», «Мәрзијә» әсәр-ләри дөфәләрлә шаирлә мұвафиг рәсми даирәләр арасында төһ-лүкәли «көрүшләр»ә кәтириб-чыхарыб. Горху кабусу шаирин һәмишә башы үстүндә фырланыб вә елә вахт олуб ки, шүбһә-ли ше'рләрини о, һәтта Күлзар ананын ајаг протезиндә киз-ләтмәли олуб.

Нә җахшы ки, Руһа, Мә'нәвиҗҗата протез гоҗмаг мүмкүн де-
жил. Поезијада җалһыз ахыра гәдәр җанмаг, сона гәдәр әриҗиб
јох олмаг олар. Бу јолда шаирин үзләшдији бир мәҗамы да ха-
тырлатмаг истәјирәм.

Һәтта «Ленинлә сәһбәт» кими фәал сијаси мөвҗе ифадә
едән бир сәрләвһә дә шаири нөвбәти гәсддән хилас едә билмә-
ди. Рәһбәр әдибләрдән бири «јухары»ја рапорт јазды.

Шаири јенә дә көрүшә чағырдылар. Бурада ән али сәвиј-
јәдә көрүш вахты о, вәтәндаш шаири дахилән, гәлбән дујан, дәр-
риндән анлајан, үстәлик, таныш, мә'лум һәјәчан вә җағғылары
онунла бөлүшән рәһбәрлә көрүшдү. Шаирлә рәһбәр арасында
һәмрә'јлик бу вахтдан башлады. Гоша, җаршылыглы гәмхарлыг
вә һәмдәрдлијин тарихи сонралар да горунду, узун-узун илләр
боју, һәтта һәр икиси үчүн ән драматик мәҗамларда да е'тибар-
лы, саламат, зәдәсиз галды вә инди дә давам едир. Алтмыш-
јетмишинчи илләрин бүтүн Иттифагда сечилән әдәбијаты—бө-
јүк «ахтарышлар нәсри», бөјүк «интибаһ поезијасы», милли
өзүнүдәрк вә фәлсәфи һәтигәтләр театры бәлкә дә мәһз сәһ-
карла сијаси лидер, милли өндәр арасында белә анлашмадан
доғду, дөзүм вә һамилик шәраитиндә мејдана чыха билди. Ахы
о илләр һәтта Москвада, «Дружба народов» мәчмуәсиндә чыха
билмәјән әсәрләр Азәрбајҗанда чапдан чыхырды. Биздә алт-
мыш-јетмишинчи илләрин инди «сандыгдан чыхан» јасаг ше-
дәврләринин олмамасы мөкәр тәсәдүфдүрмү?

Даһа сонрақы он илләрин суверенлик идеоложијасыны да
мәһз алтмыш-јетмишинчи илләр, бу дөврүн бөјүк нәсри вә ше'-
ри һазырламадымы?! Хүсусилә милли ренессансы мәһз һәрарәт-
ли, романтик шаирләрин истиглал чағырышы һазырламадымы?!
Үмумијјәтлә, дүнјанын ән романтик вә трагик истиглалы Азәр-
бајҗан истиглалы олуб вә дүнјада истиглалын ән романтик ше'-
рини дә һәмишә түрк шаирләри јарадыблар: Мөһмәт Акиф Әр-
сој, Мөһәммәд Һади, Һүсәјн Чавид, Әһмәд Чавад, Назим Һяк-
мәт, Сәмәд Вурғун, Рәсул Рза... Истиглал рәмзини һәм ше'-
риндә, һәм дә синәсиндә кәздирән чағдаш шаирләр — Бәхтијар
Ваһабзадә, Мөһмәд Араз, Хәлил Рза да бу ән'әнәнин давамы-
дыр.

Мән сон мүшаһидәмлә вә мүҗәјисәмлә сөзләримми битир-
мәк истәјирәм.

Адәтән, поезијаны чөрәклә мүҗәјисә едирләр. «Чөрәк оя-
са, маһны да олар, ше'р дә олар», — дејирләр. Мән бу ганад-
лы кәламы бизим ағыр вә бөһранлы күнләрин реал керчәкли-

јиндә сынамаг истәдим вә бу ил Шәкидә Бәхтијар Ваһабзадә-
нин јетмиш иллији күнләриндә јубилеј мәрасиминдән әввәл чө-
рәк дүканына кетдим. Бурада мәнә балача бир шакирд дәфтә-
ри кәстәрдиләр. Јан-јана дүзүлмүш саһманлы, низамлы сәтир-
ләрин сырасы мәнә ше'р мисраларыны хатырлатды вә мән елә
билдим ки, о, ше'р дәфтәридир. Сән демә, бу дәфтәр нечә күн-
дән бәри Шәкидә һәммин дүкандан нисјә чөрәк аланларын ад-
ларынын сијаһысы имиш! Бәли, бәли, бәлкә дә Шәки јеканә
верирләр. Доғрудур, сәһәри күн мән китаб дүканына кетдим
вә бурада... нисјәјә китаб аланларын сијаһысына (дәфтәринә)
раст кәлмәдим. Амма әвәзиндә башымы галдырыб китаб рәфи-
нә бахдым вә һәммин рәфин артыг сәјрәлән китаблары арасын-
да Бәхтијар Ваһабзадәнин тәзәчә чапдан чыхан вә Шәкијә кә-
тирилән сон ше'р топлуларындан һеч бирини көрмәдим. Үрәк
агрысы вә үрәк долусу фәрәһ һисси илә инандым ки, јары ач,
јары тох шәнили зијалы (бәлкә дә «нисјә чөрәк» сијаһысында
адлары оланлардан бири!) сон тикәсини боғазындан кәсмиш вә
сон манатыны Бәхтијар Ваһабзадәнин «Фәрјад» (!!!) китабы-
на вермишдир. Даһа фәрјадлы сөзләр, бизим ән бөјүк милли
шаирин — Сабирин тарихи сөзләри јадыма дүшдү: «Сабир чө-
рәксиз јашар, Низамисиз јох!». Ешиг олсун, бу халг јенә елә
һәммин халгдыр — чөрәксиз јашајыр, Бәхтијарсыз јох!..

Г. ЈАШАР

ДАҒДА ШƏЛАЛƏ КИМИ

Бир рənки јох, кəјлəрин мин рənкини севирəм,
Бир күлү јох, күллəрин чəлənкини севирəм.
Мəн чыхмаға тəпə јох, уча дағ истəјирəм,
Һəјаты һəјат кими јашамағ истəјирəм!

Кəјдə гүруб чағы да, дан јери дə кəзəлдир,
Һəјатын севинчи дə, кəдəри дə кəзəлдир.
Һəјат — бир чыдыр дүзү, бир дəјүш мəјданыдыр,
Һəр кəси өз чүр'əти, өз гүдрəти таныдыр!
Инчи үзə чыхармы, чалхаланмаса үмман?
Бу мəјданда һəјф ки, даим ениш ахтаран,
«Азча ашым, ағрымаз башым» — дəјəнлəр дə вар.
Кəдəрдəки нəш'əни, зəвгү анламајанлар
Һəјатын нəш'əсиндəн, фəрəһиндəн нə анлар?

Һəр кəдəри сəадəт, һəр севинчи гəм излəр,
Əсл көнүл һəм гəми, һəм севинчи əзизлəр.
Тəлатүмсүз үрəклəр говуг кими бош олур,
Даим севинч ахтаран даим гəмə туш олур.

Дүшмəнəм јалтагланыб тəпəјə дағ дəјəнə,
«Бу дүнјада биртəһəр гој јашајаг» — дəјəнə.
Аһ, биртəһəр!.. Лүғəтə бу сəз һардан кəлмəдир?
Јашамағ јашамагдыр! Бəс бу «биртəһəр» нəдир?
Мəн дүшмəнəм, дүшмəнəм белə «өлү чанлар»а,
Күндəн гачыб һəмишə кəлкə ахтаранлара...

Онлар ортада јејиб, гырагдаса кәздиләр,
Намусу хәрчләмәкдән онлар чәкинмәздиләр.
Онлар орта јол тутуб, нә «һә», нә дә «јох»—деди.
Һаваја нә «истидир», нә дә ки, «сојуг»—деди.
Онлар өлчүб-бичдиләр һәр бир шеји дәриндән,
Өзкәсини горхудуб, һүркдүләр өзләриндән.

Онлар газдан ајыгды...

Онлар һаваја бахды:

Каһ јағыша, каһ гара,

Каһ гыша, каһ баһара,

Каһ ахшама, каһ да ки, сәһәрә дәм тутдулар,

Өзләрини дүшүнүб, өзкәни унутдулар.

Сәсләрдән сәс алдылар, өз сәсләри олмады.

Јашадылар өлүтәк, нәфәсләри олмады...

Кетдиләр иш далынча, үрәкләри кетмәди...

Кәздиләр... һеј кәздиләр,

Ајаг сәсләринисә төк өзләри ешитди,

бир кимсә ешитмәди...

Атларыны дашлыға салыб сәјиртмәдиләр,

Адлары киши олду, өмрүндә бирчә кәрә

кишилик етмәдиләр.

Онлар өләндә белә кимсә хәбәр тутмады.

Бу сәссиз, күјсүз өлүм кимсәни ағлатмады.

Чохдан өлмүш зәнн едир ахы һамы онлары.

Дири икән, сағ икән,

Өз сәси олмајанын өлүмү сәссиз кечәр,

Мин-мин дөфә өләнин матәми јассыз кечәр.

Гардаш, мин дүјү өтсүн үрәјиндән бир анда,

Сән гымышма күләндә, инләмә ағлајанда.

Ағласан, һөнкүр ағла, күлсән, гәһгәһә чәк күл,

Күлсән дә, ағласан да, тамам дојсун гој көнүл.

Јашамаг истәмирәм сүрүнүб дизин-дизин,

Истәјирәм ән уча зирвәләрә мән гонам.
Хәфиф сакитлијини нејләјирәм дәнизин,
Онун гасырғасына, далғасына вурғунам!
Гој дөјсүн јағыш мәни,
боран мәни,

гар мәни,

һәјатын боранлары даим јашадар мәни.

Истәмирәм һәјатым сакитчә бир отагда

кәлиб кечсин лал кими...

Истәјирәм дөјүшәм гајаларын башында

дүшмәнлә гартал кими.

Бағчадакы арх кими өтүб һәзин нәғмәләр,

ахмағы истәмирәм.

Сәјјаһ олуб һәјата сәјирчи бир нәзәрлә

бахмағы истәмирәм.

Чағламаг истәјирәм дағда шәләлә кими,

Сәпилмәк истәјирәм чөлләрә лалә кими.

Дәрја олуб, нәһр олуб, чалханмаг истәјирәм,

Көјләрдә улдуз кими мән јанмаг истәјирәм.

Шығымаг истәјирәм башсыз күләкләр кими,

Бәсләнмәк истәјирәм бүтүн үрәкләрдә мән

арзу, диләкләр кими.

Бир рәнки јох, көјләрин мин рәнкини севирәм,

Бир күлү јох, күлләрин чөләнкини севирәм.

Мән чыхмаға төпә јох, уча дағ истәјирәм;

Һәјаты һәјат кими јашамаг истәјирәм,

Јашамаг истәјирәм!

1960.

ТӘКЛИК

Хәјал каһ дағдадыр, каһ да аранда;
Каһ көјә жүксәлир, каһ енир инсан.
Отагда бир саат тәк отуранда
Јүз илин дәрдијлә жүкләнир инсан.

Елә бил диварлар кәлир үстүнә,
Гулағын сәсләнир, гәлбин дөјүнүр.
Алышыб јанырсан сән өз түстүнә,
Нидалар көзүндә суала дөнүр.

Бездирәр,
Тез јорар дүшүнчәләр дә,
Нәфәсини вериб дәрд удар инсан.
Өзүндән башгасы олмајан јердә
Инсан олдуғуну унудар инсан...

Бир күнәш бәс едәр, пәришан олма,
Сәнин јүз Күр гәдәр көз јашын олса.
Мин дәрд һүчүм етсә, кәнүл, сыхылма,
Бир нәфәр дәрд билән сирдашын олса!

Јарпағы тез солар тәк ағачын да,
Архасы јохдурса, нечә солмасын?
Мешәләр султаны, мешәләр шаһы
Асланын өзү дә јалғыз олмасын.

Дүнјаја кәлмәдик биз әбәс јерә,
Инсаныг, инсан да бизә кәрәкдир.
Бағатәк гынына чәкиләнләрә
Үрәк нә кәрәкдир, дил нә кәрәкдир!

Чај чаја говушмаз сулар дашмаса,
Улдузун улдузла үнсијјәти вар.

Көјдә булудлар да гошалашмаса,
Нә илдырым чахар, нә јағыш јағар...

Јол тапа биләрми саз үрәкләрә,
Мизраб аста-аста телә дөјмәсә?
Чыхармы гөнчәдән тәк бирчә көрә —
Бүлбүлүн нәфәси күлә дөјмәсә?

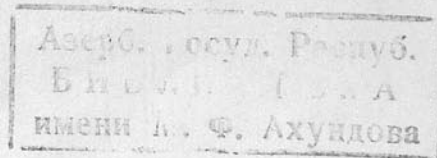
Өз ел-обасыны тәрк етдијүндән
Тәк-тәнһа доланыр бајгуш бу күн дә.
Колларың дибиндә тәк битдијүндән
Бојну бүкүк олур бәнөвшәнин дә.

Од вурмаса, габдан су даша билмәз,
Ғуш да тәк ганадла дағ аша билмәз.
Көсөјүн икиси чөлдә дә јанар,
Бири очагда да алыша билмәз.

Гәлбимдә мин сөзүм, мин сөһбәтим вар,
Мән дејим,
сиз дејин,
дил јорулмасын.
Јығылын, јығылын, башыма, достлар,
Мәним бир күнүм дә сизсиз олмасын!

Достларың гәлбидир јурдум, мәскәним,
Үрәкдә бир нискил кәрәк олмасын!
Сағлығым бир јана, а достлар, мәним
Сојуг мәзарым да һеч тәк олмасын!

1956.

ӨЗҮМДӘН НАРАЗЫЛАМ

Тәбиәтин көнүл ачан
Мин рәнки, мин сәси вар.
Һәр көнүлүн мин арзусу,
Мин рәнкли нәғмәси вар.

Бу арзулар, бу нәғмәләр,
Бу сәсләр бир саз кими —
Мәним солғун сөзләримдә
Һеч дил ача билдими?

Һиссим дәрин, сөзүм солғун,
Гәлбим кениш, синәм дар.
Мәндән әввәл доғулубдур
Синәмдәки дуғулар.

Сәһв атылан аддымлары
Сонрадан анлајырам;
Бахыб вичдан күзкүсүнә,
Өзүмү данлајырам.

Сиз еј јанлыш аддымларым,
Мәни дәрдә салдыңыз.
Мән сизинлә дөјүшдүкчә
Күн-күндән чохалдыңыз.

Мән һагг-һесаb истәјирәм
Кечәләр күндүзүмдән;
Нараһатам, наразыјам
Өмрүм боју өзүмдән.

Бизим сәнәт дүнјасынын
Гырыг телли сазыјам;
Бирчә бундан разыјам ки,
Өзүмдән наразыјам.

Рига, 1960.

ИКИ ГӘБАҢӘТ

Достум Тофиг Бағырлыја.

Инкар едә билмәјиб өз ичиндә мән, мәни
Данышардым бир заман
Ән уча күрсүләрдән үрәјимдән кечәни.
Мин төһмәт ешидәрдим о вахт јахынларымдан:
—Тәрс гурулуб өзәлдән бу дүнјанын кәрдиши,
Сәнми дүзәлдәчәксән бу тәрс јөнү, тәрс иши?

Ешитдим бу сөзләри чохларындан јүз кәрә.
Мәһәл гојмаздым о вахт мән белә төһмәтләрә.
Заман кечди,
өтүшдү

бу минвалла илләрим,
Тәрәзидә чәкилди мин хејирим, мин шәрим.
Мәним бәјаз хејрими гара шәрә јоздулар,
Һәр сөзүмү, кәлмәми мин бир јерә јоздулар.
Көрдүм, мәним гәлбимдән чыхан атәш, јанан од
Даш үрәкләр бир јана, үзү дә гарсытмајыр.
Дағдан ағыр дәрдимиз кимсәни сарсытмајыр.
Көрдүм, јалан бүрчдәдир,
Һәгигәтсә күнчдәдир.
Көрдүм, јалан гудузмуш.
Көрдүм, һәгигәтләрим мүфтәдән дә учузмуш.
Сусдум.
Боғдум ичимдә вичданымын сәсини.
Кезләрим гападым, мән көрмәк истәмәдим
Јалан көфәнлијинә һаггын бүкүлмәсини.
Сусдум...
Көрдүм, инди дә «нијә сусурсан?» — дејә
Башладылар килејә.

Јағды мәним башыма инди дә башга төһмәт.
Данышмағым гәбаһәт,

сусмағым да гәбаһәт?

Даһа үрәјимдәки үсјаны сусдурмушам.
Инди мән вичданымла һәјатын арасында
Мәлул-мүшкүл дурмушам.

Чәкилмишәм гыныма.

Гардаш, мәни гынама!

Бу һәјат јалан гүсур, вичданымса һәгигәт.

Амма мән нејләјим ки,

Данышмағым гәбаһәт, сусмағым дә гәбаһәт!

Инди дүзү будур ки, горхурам,

горхурам мән

Јалан десәм Танрыдан, доғру десәм бәндәдән.

22 нојабр, 1993.

СҮРҮНМӘКМИ, УЧМАГМЫ!

Мәгсәдә чатмаг үчүн Шејтанла да саз-
шә кирмәк олар.

В. И. ЛЕНИН.

Учалмаг истәјирсән?

Нијјәтинә мин алгыш!

Амма аддым атмамыш

Јолларына атылмыш

Көтүјә бах, даша бах.

Сәни бирдән тутачаг

Човғуна бах, гыша бах.

О тәпәнин, о дағын

Зирвәсинә чатмағын

Ики јолу вар анчаг:

Бир сүрүнмәк, бир учмаг.

Сән уча тәпәләрдә
Илана бах, гуша бах.
Сүрүнүб учалмыша,
Учуб учалмыша бах.

Ијул, 1994.

ГӘМ — ШАДЛЫГ

Кәдәр дүшүнчәдир, гәм — дүшүнчәдир,
Гәмин пәнчәсиндә дүшүнүрүк биз.
Фикирләр фикримдә гөнчә-гөнчәдир,
Мәчһула бир јолдур һәр дүшүнчәмиз.

Топлајыр бир јерә гәм фикирләри,
Гәмдә јетиширик, көк атырыг биз.
Дүнјанын сирридир бир гәлбин сирри,
Сиррин тилсимијлә јарадырыг биз.

Гәм — фикрин ачары, ағлын устады,
Идрак гәм дашына дәјди, парлады.
Чәкдији әзабдан гәм дәрән ағыл
Илләри јашајыр бирчә анда да.
Гәмин дамчысында көзәрән ағыл
Көзәрмәз шадлығын үмманында да.

Дәрдим олмасајды, дәрд тутмаг үчүн
Дәрдин дәрјасына тилов атардым.
Севинчи гашыјыб, валлах, мән һәр күн
Севинчдән өзүмә дәрд јарадардым.
Әкәр олмасајды дәрјача дәрдим,
Дәрдин јохлуғуну мән дәрд едәрдим.

Нәдир үрөкдәки бу кизли санчы?
Бу жердә дәрк етдим, сән нәсән, Аллах!
Әкәр олмасајды гәмин газанчы —
Шадлыг нә хәрчләрди көрәсән, Аллах?

7 ијул, 1992.

АХЫ ДҮНЈА ФЫРЛАНЫР...

Вахтын дәјирманында даш әриди, гум олду,
Тарихә атдығымыз гајытды, лүзүм олду.
Дүнәнин һәпигәти бу күн тәрс јозум олду,
Нијә дә јозулмасын, ахы дүнја фырланыр.

Чох овлаглар ичиндә чох овлары овладым,
Ашыб-дашан арзуму мән артыг чиловларым.
Мән атамы өтмүшәм, мәни өтүр өвларым,
Бу белә дә олмалы, ахы дүнја фырланыр.

Дүнән дүз сандығымы бу күн әјри санырам,
Бә'зән олур, өзүмдән өзүм оғурланырам.
Һәр ил башга арзунун башына фырланырам,
Нијә дә фырланмајым, ахы дүнја фырланыр...

Чох әјилән көрмүшәм әјилмәјән башлары.
Сулар дурулду, көрдүк дибиндәки дашлары.
Үнваныны дәјишди дүнәнин алгышлары;
Нијә дә дәјишмәсин, ахы дүнја фырланыр.

Нечә дөнүр бу дөвран, нечә дөнүр бу кәрдиш,
Тазыларын үстүнә довшанлар да күләрмиш.
Дүнја бина оландан һәр шеј дәјишиләрмиш,
Дејишмәсин нејләсин, ахы дүнја фырланыр.

Әбәдини дүнјада мән әбәди санмадым,
Бир атәшә тутушдум, мин атәшә јанмадым.
Бүтләр кәлди вә кетди, биринә инанмадым,
Нијә инанмалыјам, ахы дүнја фырланыр.

Фырландыгча бу дүнја јох да дөнүб вар олур,
Гурујан чешмәләрден сулар јенә чар олур.
Бу дүнјанын хејри дә, шәри дә тәкрат олур,
Нијә тәкрат олмасын? Ахы дүнја фырланыр.

Мин-мин илләр бу дүнја беләчә фырланса да,
Бир јуванын бүлбүлү мин будаға гонса да,
Ајлар, илләр, фәсилләр бир-бирини данса да,
Дәјишмәздир әгидәм, чох да дүнја фырланыр.

Нә гәдәр истәјирсә, мин о гәдәр фырлана,
Ғаршыма каһ шәр чыха, каһ хејир дығырлана.
Чәрхи-фәләк истәјир лап долана тәрсинә,
Әгидәми һеч нәјә дәјишмәрәм мән јенә.

5 октябр, 1985.

ҮМИДӘ ҺЕЈКӘЛ ГОЈУН

Үрәк јашар һәмишә
Үмидијлә гол-бојун.
Үмид јашадар бизи,
Үмидә һејкәл гојун!

Үмид нечә хошгылыг,
Үмид нечә ишвәкар.
О, бүтүн гыфыллара
Дүшән сирли бир ачар!

Төк олсам, һәмсөһбәтим,
Чүт олсам, һәмкарымдыр.
Ач олсам, о, чөрәјим,
Лүт олсам, палтарымдыр.

Үмиддир дәрдимизин
Синәсини дағлајан.
Үмиддир бу күнүмү
Сабаһыма бағлајан.

Бизим мин-мин арзумуз
Һәр вахт биздән ендәдир.
Пуч олан диләк белә
Үмид једәјиндәдир.

Үмид биздән чох јашар,
О нә әввәл, нә сондур.
Үмидин өмрү, валлаһ,
Өмрүмүздән узундур.

Үмидлә бир оlanda
Һәјат бизә бал дадыр.
О алдадыб јашадыр,
О јашадыб алдадыр.

Гана-гана алданаг,
Будур һәјат, будур һагг!
Јашаја биләрикми
Әкәр биз алданмасаг?!

Һејкәл гојун үмидә,
Тәрк етмәз бир ан бизи.
Арзуја ганад вериб
Одур јашадан бизи.

Август 1992.

ЕҺТИЈАТ

Чәсурларын дәлиғанлылығына шәрәф
нәнмәси охујурут

М. ГОРКИ.

Еһтијат сөзүндән еһтијатлыјам,
Еһтијат — һәр јердә еһтијач олмур.
Һәр сөздән өзүнү горујан илһам
Ајагда сүрүнүр, башда тач олмур.

Еһтијат күдәндә јаздым көнүлсүз,
Еләси гәлбләрә чәтин јол тапыр.
Үрәклә, чүр'әтлә дедијим һәр сөз
Һәлә горхагла да асан дил тапыр.

Сәнәтин, илһамын, ешгин кур сәси
Горхаг үрәкләрдән нијә кен дүшүр?
Еһтијат күдәндә, сөзүн күлләси
Һәмишә һәдәфдән дидәркин дүшүр.

Еһтијат күдәнләр, аста кедәнләр,
Һеч сизи көрмәдим мәнзил башында.
Еј фикрин өнүнә даш килләдәнләр,
Әлибош галдыңыз сиз ил башында.

Јолу кедә-кедә аддым сајанлар,
Јолунуз јарыдан нијә сәһв олур?
Анчаг чәсарәтлә аддымлајанлар
Ја һәр шеји алып, ја да мәһв олур.
Еһтијат — биртәһәр баш доландырмаг,
Чәсарәт — ја һәјат, ја өлүм анчаг!

Еһтијат веркүлдүр, нөгтө дејил, јох!
Еһтијат чалардыр, рәнк ола билмәз!
Дејирәм, дүнјада бир гәһрәманлыг
Көлә еһтијатдан доғула билмәз.

Горхур чәсарәтдән горху да, шәксиз.
Онун өвладыдыр икидлик, һүнәр.
Ахы чәсарәтсиз, ахы үрәксиз
Гапыны дејмәмиш һәлә бир зәфәр.

Чәсарәт чәтиндир, еһтијат асан,
Горхудар алчалдан ахы һәр кәси.
Чүр'әтдән горхмајаг, горхаг горхудар,
Горху — итаәтин дајаг нөгтәси!

Доландым — јүз өлчүб бир бичәндә мән,
Јашаја билмәдим бирча ан аңаг.
Мән зијан чәкмәдим чәсарәтимдән,
Горхудар горхурам, горхудар аңаг!

Мај, 1970.

ВӘТӘН ВАР

Һардајса бу дәмдә
Дәрјада батан вар.
Вардырса көмәксиз,
Фәрјада чатан вар.
Дүнјада аландан
Әввәлчә сатан вар.

Атәш өз-өзүндән
Бирдән-бирә јанмыр.

Бир шеј бу чаһанда
Изсиз вә сәбәбсиз
Биһудә јаранмыр.
Вардырса јаранмыш,
Мүтләг Јарадан вар.
Варсанса...

өзүндән
Әввәлчә атан вар.

Дүнја гуру бир сәс,
Гәм чәкмәјә дејмәз.
Јүз-јүз итән олсун,
Мин-мин дә битән вар.
Шүкр ејлијәлим ки,
Бизләрдән һәм әввәл,
Һәм сонра Вәтән вар.

Август, 1980.

ЈАШДАН КИЛЕЛЛИЈӘМ

Мән он беш јашымда, ијирми јашымда
Елә билирдим ки, гырх гочалыгдыр.
Әллијә чатырам,
анчаг башымда
Ушаглыг һәвәси һәлә галыбдыр.

Елә бил дүнәндир, чијнимдә чанта,
Горға јејә-јејә дәрсә кетдијим.
Елә бил дүнәндир, о гамыш атда,
Нәзил гамчы вуруб «ат» сәјиртдијим.

Һисс едә билмирәм, јашымы, нејлим,
Үрәк о үрәкдир, һәвәс о һәвәс...

Каһ арана дүшүр, каһ даға мејлим,
Нәдир көнлүмдәки бу дујғулар бәс?

Елә бил дүнәнин ушағыјам мән,
Бу ешгә, һәвәсә бә'зән күлүрәм.
Анчаг гынамырам өзүмү бә'зән,
Ахы нә јатдым ки, нә јуху көрәм?

Кәнчликдән әлимиз үзүлән кими
Дүнјадан дөрд әллә јапышырыг биз.
Јашымыз өтдүкчә

Ағачлар кими
Дәринә ишләјир ришәләримиз.

Одур бах... һәјәтдә гопуб вәлвәлә,
Ушаглар ојнашыр, дырмашым дама.
Мән дә онлар илә тутуб әл-әлә,
Гачмаг истәјирәм ушаглығыма.

Истәрәм «кизләнпач» ојнајым јенә,
Башыма көтүрүб чөлү-чәмәни,
Елә кизләним ки, дүшүб изимә,
Һеч тапа билмәсин гочалыг мәни.

Анчаг јаш өзүнү көстәрир һәрдән,
Үрәкдә чох кизли дөјүнтүләр вар.
Күчәдә, бајырда төвшүјәндә мән,
Санырам, јохушду, дашды күнаһкар.

Јолда балалардан дала галанда
Нејләсин бу јохуш, бу даш, билирәм.
Анчаг көзәллијә һејран оlanda
Өзүмү оғлумла һәмјаш билирәм.

Нојабр, 1971.

БАХТЫНДА

«Өмрүн узун олсун!» — дедиләр мәнә,
Кәлән ки кедәчәк ја тез, ја да кеч.
Бу өмүр кимсәјә кәрәк дејилсә,
Мәним өзүмә дә кәрәк дејил һеч.

Кәрәк билирләрсә дүнјада сәни,
Бир көз гырпымында өтүшәр илләр.
Елә ки итирдин кәрәклијини,
Өмүр дә узанар сонсузлуг гәдәр.

Усаныб, јорулуб јашамагданса
Мин дәфә көзәлдир чох еркән өлмәк —
Дүнјаја јүк олуб јашамагданса
Дүнјанын јүкүнү чәкәркән өлмәк!

Һәјат мәним олсун!

О, гул, мән һаким!
Зирвәјә учалсын һәјатын јолу.
Өлүмдән горхмајан де кимдир, де ким?
Мә'насыз јашамаг ондан горхулу!

Јашамаг һәвәси мәни учалдар,
Кәрәкли көрәндә әмәлләрими.
Барама гурдуна чох һәсәдим вар,
Өлүр өз ишини гуртаран кими.

Мин ил јашасан да, дојаммаз үрәк.
Әчәлдән гачмазсан,
Кәләчәк бир күн!
Вахтында! Вахтында өләсән кәрәк
Ешгиндә әбәди јашамаг үчүн.

1976.

Е'ТИГАД — ИНАМ

Шүбһәдән инама јол тутмушам мән,
Өзүмү өзүмдә унутмушам мән.
Билмирам өзүмдә мән кимәм, нәјәм?
Өзүмә бир гулам, һакимәм, нәјәм?

Бә'зән пислә јахшы, узагла јахын
гарышыр,
Көзүмдә дәјишир аләм.
Мәләклә шејтанын, һагла һаһаггын
Саваш мејданына чеврилир синәм.

Инамын өнүндә шүбһәм баш әјир
Инама инамла кетдијим заман.
Амма мө'чүзәләр кирә билмәјир
Ағлымын тајбатај гапыларындан.

Күнәш сирр,
Ај да сирр,
Улдузлар да сирр.

Нә вахт ачылачаг бу сирр дүјүнү?
Ағлын кичиклији гавраја билмир
Халигин өлчүсүз бөјүклүјүнү.

Онда е'тигады арха чөркәдән
Дәрһал көмәјимә чағырырам мән.
Беләчә кедирәм инама доғру.
Билмирам, инама кедән јолму бу?

Суаллар бејними дешир күнбәкүн,
Өзүмә ән бөјүк сиррәм өзүм дә.
Гејри-адиликләр бәлкә бунунчүн
Дөнүр мө'чүзәјә мәним көзүмдә?

Елә јол кедирәм, јол узун, јохуш.
Сон учу көрүнмүр көзә мәнзилин.
Чатдығым һәр мәнзил башланғычыјмыш
Кетмәк истәдијим тәзә мәнзилин.

6 ијул, 1993.

АЛЛАҢ

Идракда јол ачмыш кечәдән күндүзә аллаһ,
Күлдүрмәсән өз көнлүнү, күлмәз үзә аллаһ.
Дүнјаја шәфәгләр кими танрым сәпәләнмиш,
Гәлбин көзү јанмазса, көрүнмәз көзә аллаһ.

Аллаһ! Билирик, чисм дејил, бәс нәдир аллаһ?
Ән јүксәк олан һагда, һәгигәтдәдир аллаһ.
Дондунса тәкамүл вә көзәллик габағында,
Дәрк ет, бу тәәччүбдә, бу һејрәтдәдир аллаһ.

Билдик, билирик, кизлидир инсандакы гүдрәт,
Һәр кәс ону фәһм етмәсә, ачиздир о, әлбәт.
Инсанын әзәл борчудур инсанлыға һөрмәт,
Инсанлыға һөрмәтдә, ләјагәтдәдир аллаһ.

Керчәк дә будур: кизлидир һәр зәррәдә вәһдәт.
Бир зәррә икән күллә говушмаг улу нијјәт.
Көрдүкләримиз заһиридир, бәтнә нүфуз ет!
Батиндәки, чөвһәрдәки фитрәтдәдир аллаһ.

Фитрәт дә јатыр сөздә, сөзүн өз јүкү фикрим.
Сечмиш, сечәчәк даима түкдән түкү фикрим.
Мән бир ағачам, јарпағы сөзләр, көкү—фикрим,
Сөзләрдә дејил, сөздәки һикмәтдәдир аллаһ.

Инсан! Тәпәдән дырнаға сән арзу, диләксән.
Нәфсиндә дојумсуз, фәгәт ешгиндә мәләксән.
Зүлмүн үзүнә һагг дејилән шилләни чәксән,
Шилләндә мөһүрләнмиш о гејрәтдәдир аллаһ.

Чаһил енәр алчагыға, өз гәлбинә јенмәз,
Вичдандан әкәр дәнсә дә, хејриндән о дәнмәз.
Зүлмәтдә, чәһаләтдә, әдавәтдә көрүнмәз,
Илгарда, сәдагәтдә, мөһәббәтдәдир аллаһ.

1984.

ӘЗАН СӘСЛӘРИ

—Бу дағы, бу дашы мин илдән бәри
Вәтәнә чевирән азан сәсләри
Нә имиш көрәсән, нә дејир о сәс?
Көјләрә тушланан о гаиб нәфәс?
Нәдир о сәсдәки әзәмәт, кәдәр —
Кенишлик, әнжинлик, сонсузлуг гәдәр?
—Јерләри көјләрә бағлајан дирәк,
Көјләри јерләрә ендирән диләк!

Ијун, 1994.
Шәки.

ПЕЈГӘМБӘРИМИЗ

Јолунун јолчусујуг, еј улу Пејгәмбәримиз,
Ады шәфгәтлә, ишыгла долу Пејгәмбәримиз.

Гурумуш торпаға бир ан тохунаркән нәфәси,
Күлә дөндәрди о сәәт колу Пејгәмбәримиз.

Фәһмдән нур чиләјиб сирриләрин зүлмәтинә,
Бизә мә'лум еләди мәчһулу Пејгәмбәримиз.

Бу да бир мә'чүзә! Мејдан охујуркән саға сол,
Саға дөндәрди имансыз солу Пејгәмбәримиз.

Улу Гур'ани-Кәримдән көзүмүз алды ишыг,
Бизә көстәрди мүдам дүз јолу Пејгәмбәримиз.

Булуб һаггын јолуну Бәхтијар олдум нечә мән,
Белә зәнжин еләди јохсулу Пејгәмбәримиз.

29 јанвар, 1994.

СУ — НАВА

һаванын боллуғу һәлә бәс дејил,
Сујун јохлуғуна о әвәз дејил.
Сујун чохлағунун фәргинә вармаз.
һава јохлуғундан һәр ан дад чәкән.
Икиси бәһдәтдир... һәсәд апармаз
Суда боғулана сусузлуг чәкән.

15 август, 1992.

ИЧИМДӘН КЕЧӘН ЈОЛ

Фикирләр, хәјаллар башдан ашдылар,
Фикирләр фикримдә чарпазлашдылар.
Бу ону доғрады, о буну кәсди,
Бири диқәринин јолуну кәсди.
Јоллар чулғалашды ичимдә бирдән,
Билмәдим һансыјла һара кедим мән.
Тутду бу јоллары каһ гар, каһ долу,
Бир вахт ајылдым ки, сағым сол имиш.
Дүнјанын ән узун, ән чәтин јолу
Мәним өз ичимдән кечән јол имиш.

27 ијул, 1993.

ӨЛҮМ — МҮӘЛЛИМ

Биз өлүмдән горхмасаг,
дәрһал ашыб кечәрик
јасаг чәпәрләрини.
Бу горхудур кестәрән
һәр кәсә өз јерини.
Ән бөјүк дүшүнчәләр
Өлүмә тәслим олду.
Бу билмәчә һәјата
Өлүм — мүәллим олду.
Өлүмү анламасаг,
һәјаты анламарыг.
Танрынын дәркаһындан
лап танрылыг умарыг.

1994.

ЈАЛАНДАН ӨЗКӘ

Күлүшүн јаландыр, бахышын јалан,
Сәнин бу дүнјада һәр ишин јалан.
Бәһтан—сығнағындыр, шүбһә—пәнаһын,
Керчәк—һәдәфиндир, зүлм—силаһын.

Сән зора күвәндин, зора сәрасәр,
Өзүнә доғмасаң, һамыја өзкә.
Нәјин архасында кизләнә биләр
Зүлм бу дүнјада јаландан өзкә?

29 мај, 1994.

ЈУНУС ИМРӘЈӘ

—Бир јердә өлүб, бәс нијә мин јердә доғулду?
—Ешгиндә јаныркән јенидән бир дә доғулду.
Ше'риндәки һикмәтли сәтирләрдә доғулду.

—Бир јердә өлүб, бәс нијә мин јердә мәзары?
—Һәр күн газылыр чүнқи көнүлләрдә мәзары.
Отларда, чичәкләрдә вә күлләрдә мәзары.

—Әфсанәми, керчәкми? Бу инсан, нечә инсан?
—Варлыг сәсидир, гопмуш о, түркүн гопузундан.

Октјабр, 1985.

ИЧИМ — ЧӨЛҮМ

Сәнин «Бағдадуру»на мән ојнаја билмирәм,
Бу һаваја, бу рәгсә, валлаһ, уја билмирәм.
Фәләјин кәрдишинә мәним өзкә сорум вар,
Мәним өз үрәјимдә башга «Бағдадуру»м вар.

Чөлдә күлләр, чичәкләр чох да ки пардагланыб,
 Чөлдән мәним ичимә кен гапылар багланыб.
 Амма ичимдән чөлә гапы тајбатај олмуш,
 Сәсләр, рәнкләр, чаларлар кәнлүмдә лај-лај олмуш.
 Һәр баханын көзүлә мәним ичим сезилмир,
 Ичимин һавасыны чөлүм дәјишә билмир.
 Гол ачыб ојнајырам гәлбимдәки һаваја,
 Сән чөлүндән бахырсан ахы мән бинәваја.
 Чөлүн кешмәкешләри гадаг вуруб дилимә,
 Ичимин көзләрилә мән бахырам чөлүмә.
 Чөлүмүн көзләријсә нанкор кими, кор кими
 Көрә билмир ичими.
 Кәнлүмдә гар јағырса, дүнјаны гар көрүрәм,
 Кәнлүмдә баһардыса, чөлү баһар көрүрәм.

Мән ичимдә батмышам, «нијә батдын?»—соран јох,
 Мәни чыхартмаг үчүн ичимә баш вуран јох.
 Сыраланыб ичимдә нечә-нечә дағ-дәрә,
 Ја рәббим, кәнлүмдәки рәнкләрә бах, рәнкләрә!
 Орда әлван дујгулар бирләшиб нахышланыр.
 Һеј бахырам,

көрмүрәм,
 Гара һарда гуртарыр, бәјаз һардан башланыр.
 Каһ олур, боз көрүрәм бәмбәјаз жүндүзләри.
 Өз ичимә кордуса өз ичимин көзләри,
 Мән гынаја билмирәм мәни көрә билмәјән
 Чаһил кәнүлсүзләри.

Мән ичимдә батмышам, «нијә батдын?»—соран јох,
 Мәни чыхартмаг үчүн ичимә баш вуран јох.

29 нојабр, 1993.

БУ МӘНӘММИ!

Күзкүјә бахырам, үзүм бүрүшмүш,
 Гат-гат гырышлардан нә күнә дүшмүш.
 Дүнәндә јашамыш «мән»ин көзүлә
 Күзкүдә көрүнән «мән»имә бахдым.
 Көрмәк истәмирдим өзүмү бөјлә,
 Елә бил, өзүмә гәнимә бахдым.

Күзкүдә көрдүјүм бу «мән», доғрудан,
 Дүнәнки «мән»имә гәнимми, аллаһ?
 Мән ки башга чүрдүм ахы бир заман,
 Бу көркәм, бу сифәт мәнимми, аллаһ?

Бәс мән өз-өзүмдән нијә чәкиндим?
 О да мән, бу да мән... нә гәним, нә јад?
 О јанда дүнәним, бу јанда индим,
 Бу она атадыр, о буна өвлад.

Үзүмә чыхыбмыш демә дәрд-сәрим,
 Дәрдим дә кизлиндә галмаг истәмир.
 Күзкүјә бахырам, торан көзләрим,
 Бәмбәјаз сачларым «бу мәнәм»—демир.

Сорур: «Бу мәнәмми?».

Нә чаваб верим?

Үзүмә јашымы јазыб илләрим.
 Әлдән чыхан илләр һесабдан дејил,
 Үрәк һа бағырсын: «мән дүнәнәммиш!».
 һачанса јашамыш «мән»им мән дејил,
 Күзкүдә көрдүјүм «мән»им мәнәммиш.

10 август, 1993.

ЭКРАН ГАРАЛАНДА...

—Гуртарды бүжүнкү верилишләримиз,
Динләјин сабаһын програмыны.
...һәлә ки, бу күнүм битмәјиб...

Нә тез

Сабаһа кечирсән?

Инсафын һаны?

Сабаһа чаладын нә тез бу күнү?
Өлмәмиш сән она кәфән бичирсән.
Тамам јашамамыш күнүн өмрүнү
Индидән сабаһа нијә кечирсән?

Јатмаг истәмирәм... Кечмә сабаһа!
Кечәнин өмрүнү узадаг бу чүр.
Кәнчлик мүфтә имиш, гочалыг баһа,
Фәләкдән күн чалаг, өмүрдән өмүр.

Јатмаг истәмирәм... битмәјән күнүн
Башына доланым, гој дөнүм һәлә.
Сәнинчүн битибсә, амма мәнимчүн
Битмәјиб, јашајыр бу күнүм һәлә...

Экран гараланда гуртарыр күнүм,
Ушаглар јатмаға кедир бирбәбир.
Экрандан чәкилмә, башына дөнүм,
Тәкликдән чаныма үшүтмә кәлир.

Заманы борч алаг биз кечәләрдән.
Дујуб јашамамаг зүлүм дејилми?
Јатмаг?

Нә көрмүсән бу јатмагда сән?
Јатмаг да бир чүрә өлүм дејилми?

Сөјкәнсин сөз-сөзә, бахсын көз-көзә,
Кечәни узадаг, вахт унутулсун.
Гарышсын дағ дүзә, кечә күндүзә,
Мүддәтли өмрүмүз мүддәтсиз олсун.

Јатмаг истәмирәм... һәр аным әзиз...
Кечәдән камымча дојмадым һәлә.
Һәр кечә јатанда дәфн едирик биз
Өмрүн бир күнүнү өз әлимизлә.

Экран гаралдымы — көнүл диксинди.
Кечәни бәс нечә баша вурум мән?
Сәсинә сәс кәзән гәлбимә инди
Тәклији нә илә унутдурум мән?

Экран гараланда, еј јалгыз үрәк,
Өзүмә јеканә дост сајдым сәни.
Экран гараланда —

Сән, еј мәнимтәк
Јатмаг истәмәјән, тапајдым сәни.

Јанвар, 1979.

* * *

Чаванлыгда —

Әлләр узун, дилләр гыса.

Гочалыгда —

Дилләр узун, әлләр гыса.

Чаванлыгда —

Күнләр гыса, илләр узун.

Гочалыгда —

Күнләр узун, илләр гыса.

1973.

ГОРХУ

Мәним сол әлимдә јаныг јери вар,
О мәнә төһфәдир көрпәлијимдән.
Одун одлуғундан хәбәрсиҙ вахтлар
Әлими мангалда јандырмышам мән.

Мәнә «чыз» — дедиләр,
Анчаг горхмадым.
Әлими јандырыб таныдым оду.
Мәним һәјат илә илк танышлығым
Оддан башлады...

Охшады көзүмү һәлә ушагкән
Очағын ал-әлван алову, көзү.
Дүнјаја кәләли, билмирәм нәдән,
Нәјә вурулдугса, јандырды бизи...

Мән оддан горхмадым јанана гәдәр;
Мән горху билмәдим ганана гәдәр.
Елә ки јандым,
Одла ојнамагдан горхдум, дајандым.
Башланды горху —
Башланды еһтијат —
Башланды һәјат...

1966, Шәһи.

БУНА МИН ШҮКҮР

Дөздүм, дөзә-дөзә бездим дөзүмдән,
Дөзүмдән үзүлмәк кәлмир үзүмдән.
Сонсуз үзүнтүјә сатдым илләри,

Чүрүдү ағзымда һәјатын дады.
Мәрамсыз мәрама дөнәндән бәри
Дөзүм јашамаға мәни гојмады.
Үзүмә дурубдур артыг дөзүм дә,
Итиб јох олмушам өзүм өзүмдә.

Өз исти јувамда кинин, нифрәтин
Исландым шыдырғы јағышларында.
Үзмүшәм, үзүрәм һәр күн һәсрәтин
Көнлүмдә көлләнән көз јашларында.

Мән өзүм-өзүмә бир дүшмән тәки
Шәкәрә көз јумуб зәһәри уддум.
Кәсин бармағымы,
өз ичимдәки
Ағрыны, ачыны бәлкә унутдум.

Сандым ки, бу чәтин, бу зор мүшкүлү
Һәгигәт ачацаг... Она мин алгыш!
Инди анлајырам, һәгигәт күлү
Мә'рифәт сујујла пәрвазланармыш.
Јохса мә'рифәти, о бичарәдән
Мә'рифәт уммагда һағлыјаммы мән?

Еј көнүл, сән мәни салдын бу дәрдә,
Сәнин учбатындан бу күнә дүшдүм.
Чохуна јол ачдым дар дөнкәләрдә,
Өзүм ачылмајан дүјүнә дүшдүм.

Әл ачыб јалвардым алышма, јанма,
Сәнинлә дөш-дөшә гырх ил күләшдим.
Сәни рам етмәјә чалышдым, амма
Сән әһлиләшмәдин, мән әһлиләшдим.

Дандым өз һаггымы, дандым һәр шеји,
Сусду, бу һөкмә дә борч, гулаг асды.
Билмирәм, өзүмә бу тәрс талеји
Өзүммү јаратдым, худама јазды?

Бир јандан јарадыр, бир јандан сөкүр,
Јарадан да худа, сөкән дә худа.
Биз ки тапышмышыг... Буна мин шүкүр,
Дүнја камымызча доланмаса да.

19 август. 1994.

* * *

Дүнјадан әкәр һөрмәт умуб, нәш'ә диләрсән,
Өз гәлбинә бах,
зүлмәти боғ,
нифрәти өлдүр.

Күлдүрсән әкәр башгасыны, сән дә күләрсән,
Күлмәк диләјиндирсә әкәр, өзкәни күлдүр.
Билдинми нечин өјлә күлүр бағчада күлләр?
Күл күлдү ки, күлсүн ону көрдүкдә көнүлләр.

Ијул, 1980.

СҮКУТУ ЈАЗА БИЛӘН...

Ичимдәки сүкуту — о сәссиз ғышгырығы
Ким ешидәр?
Мән өзүм...
Чавабы тапылмајан сорғулар дүзүм-дүзүм.
Бүтүн суалларымы бүкәрәк сүкутума
Кәләчәјә атмышам.
Онун дүшдүјү јердә һәр арзума чатмышам.
Белә сүкут наләди, ғышгырыгды, һарајды...
Сүкуту јазә билән магнитофон олајды...

1977.

* * *

Өмүр јолум — ичимдәки вурушларым.
Мүбаризәм — талә илә јарышларым.
Гәдәримин јазылары — алнымдаки ғырышларым.
Каш онлары позан ола!
Тәзәсини истәјимчә јазан ола!

Тутушмушам, чахмаг јохдүр алышмаға,
Гајнајырам, тәпәрим јох, нә чошмаға, нә дашмаға.
Үрәјимин сөзләрини оба-оба данышмаға
Дәдә Горгуд тимсәлында озан ола,
Бир гәрибә јуху көрдүм, истәјимчә јозан ола!

1977.

ГЫЗЫМА

Кәлирсән, кедирсән...
Көзүм үзүндә,
Билмирсән нә сорур, нә дејир атан.
Үзүндән, көзүндән,
һәр бир сөзүндән
Гәлбини охумаг истәјир атан.

Кәлирсән, кедирсән... һеч нә сормурам,
Бахышлар данышыр, бахышлар анчаг.
Билмәк истәјирәм, а мәним балам,
Сәни исидирми гондугун будаг?
Гынама, бәләдәм мән бу һәјата,
Ким чәрхи керијә дөндәрә билмиш?
Өвлада ғызылдан тахт верәр ата,
Ғызылдан бәхтини ким верә билмиш?

Жәлирсән, кедирсән.

Дәјишмиш бизим
Сөзүмүз, сорғумуз...

Бу сән,
бу да мән.
Елә кәлирсән ки, елә бил, гызым,
Бу евдә доғулуб бөјүмәмисән.

Бир аз јад олмусан,
Бир аз утанчаг,
Әввәлки әркини истәрәм јенә.
Кәләндә гонагсан, кедәндә гонаг,
Нә тез өзкәләшди бу очаг сәнә?

Сәнин хисләтин дә нечә дәјишди,
Демә килејлијәм, јох, јох, шадам мән.
Сев ки, севиләсән...

Бизимки кечди,
Инди сәнин үчүн нараһатам мән.
Гору һәр ләкәдән мәһәббәтини,
һәр јердә,
һәмишә,
һәр заман, гызым.

Архан — атан еви...

Сәадәтини
Јалһыз әр евиндә тапасан, гызым.

Май, 1978.

ИКИ КОР

Бир кор таныјырам, кезү корса да,
өзү кор дејил.
Бә'зән гәм одунда говрулурса да,
Ағлына, хиссинә о нанкор дејил.
Кечәли-күндүзлү јазыр, охујур,
Ағлынын кезүјлә о көрүр, дујур.

Анчаг... бири дә вар... кор дејилсә дә,
кезү көрмәјир.

Досту көз өнүндә өлдүрүлсә дә,
көрмәдим дејир...
Јахшыја ортагдыр, јаманы көрмүр,
О, саата бахыр, заманы көрмүр.
Фикрини, хиссини уададан демәз,
Бә'зән көрдүјүнү көрмәк истәмәз.

Көзләри көрмәјән кор дејил һәлә,
Көрмәк истәмәјән кордур, дејәрдим.
Белә мүгәвваја, белә чаһилә
Һәјатын өзү дә кордур, дејәрдим.

1968.

* * *

Кәл енәк тәркинә билмәчәләрин,
Истәк ачылмајан дүјүнләр ачар.
Ишыгла зүлмәтин, дөһизлә јерин,
Күндүзлә кечәнин өз сәрһәди вар.

Биринин илкидир, биринин сону,
Инандым, тәзадда гајда беләјмиш!
Анчаг дејән ола мәнә бир буну:
Һәјатла өлүмүн сәрһәди нәјмиш?..

Ијул, 1978.

АЈ КИДИ ДҮНЈА!

Атом вә нейтрон бомбалары илә дүнјаны
һәдәләјәнләрә.

Көзүмү ачалы билдим, анладым,
Инсаны удмаға тәшнәди дүнја.
Хилгәти үјүдән дәјирман дејил,
Бәс нәди дүнја?
Өзүндән сорушдум, сусду, динмәди,
әснәди дүнја.

Бизи динләмәди, өзү данышды,
Јанғысы данышды, көзү данышды,
Дүнјаны тә'кидлә һәдәләјәнләр,
«Мән, мән»—дејәнләр
Дүнјанын бәтниндән атом чыхартды,
Өзүнүн малыны өзүнә сатды.
Атомун зәрбиндән инләди дүнја.
Инди дә инсаны динләди дүнја.
Бәс инди нечәсән, ај киди дүнја?

Феврал, 1977.

ТӘРСИНӘ

Сәксән беш јашында бир гәриб ахшам
һычгырыб ағлады өлүркән бабам.
Нәвәм күлә-күлә өлдү... Ахы о
Билмирди өлүмүн нә олдуғуну.

1989.

Бу чархы тәрсинә чевириб өнчә
Бу күндән кечмишә дәнә биләјдик.
Биз ушаг доғулуб, гоча өлүнчә
Каш гоча доғулуб, ушаг өләјдик.

СУЛТАНЛЫГ — БАШГАНЛЫГ

Түркијәнин Чүмһур башганы, һөрмәтли
Сүләјман Дәмирәл һәзрәтләринә

Чох тачлы Сүләјманлары тарих јола салмыш,
Тәк бирчә Сүләјман* улу султан кими галмыш.
Султанлығы алмыш о, Сүләјман бабасындан,
Башганлығы алмыш Дәмирәл ел-обасындан.
Султан дедијин бир атанын оғлудур анчаг,
Башганса бүтүн милләтә өвлад олур анчаг.

Еј милләтинин севдији, һәм сечдији башган!
Милләтдән алыр өзмини гәлбиндәки иман.
Тәбрик едирик јетмишини, јүз јашын олсун,
Бөјрүндә дә һејдәр кими өз гардашын олсун.

1 нојабр, 1994.
Анкара.

ЗАМАНДАН КӘНАР

Көзүнү сабаһа дикәнләр үчүн
Заманын ичиндә мин бир дүјүн вар.
Һәјатын шәһдини чәкәнләр үчүн
Дүнән јох,
Сабаһ јох,
Јалныз бу күн вар.

Заман һәр мөкана тәзә из салыр,
Хәзана чеврилир дүнәнки ојлаг.
Мөканлар дәјишир, тәзә рәнк алыр,
Һәр заман вар олан замандыр анчаг!

* Султан Сүләјман Ганунијә ишарәдир.

Бу гансыз һөкмдар, бу гансыз заман
Нөләр төрәтмәјир бир ан ичиндә.
Әбәдијәт олан амансыз заман,
Вары јох еләјир заман ичиндә.

Вахтын олмадығы бир јер истәрәм,
Чағымы һәмишә сәһәр истәрәм.
Бир хош сифәт илә диндирилмәдим,
Өзүмү һеч јердә тапа билмәдим.
Өзүмү өзүм тәк кестәрин мәнә,
Јер мәнә дар кәлир, кәј верин мәнә.
Кәјдә заман да јох, мәкан да јохдур,
Кәјдә тикән дә јох, сөкән дә јохдур.
Мәкан ахтарырам замандан кәнар,
...Амма бу диләјим имандан кәнар.

26 ијун, 1993. Шәки.

ЧИЈИНЛӘР

Көһнә бир доста

Талә илә савашда
О удузду, сән уддун.
Галхдын уча зирвәјә,
Сонра...
Сәни галдыран
Пилләләри унутдун.
Јоллар сәни јоранда,
шикајәтә башладың,
Јоллар сәни ән уча
зирвәјә галдыранда,
Јоллары јох, јенә дә
өзүнү алгышладың.
«Сән дә варсан» — демәдин,
Сән һәмишә: «Мән» — дедим.

Онунчун да јыхылдын,
Сән јавашча енмәдин.
Башын, көзүн әзилди.
Амма бу јыхылмағын
сәбәбини
үрәјин
нә һисс етди, нә билди.

Ахыб кечди арадан
ширин сулар,
шор сулар.
Дедим, бу јыхылмағын
Јәгин, сәнә дәрс олар.

Олмады!
Мәсләһәтчин
Сәнә өз һиккән олду.
Достларың чијинләри
Јенә дә пиллән олду.
Онларың чијни үстә
Сән јенә дә учалдын.
Һагга гәләбә чалдын.
Јенә дә зирвәдәсән.
Өзүн чәк һесабыны —
Бу пилләләр, о да сән.
Амма унутма, гардаш,
һәмән о пилләләрлә
Јенә дә енмәјин вар.
Галхдығың пилләләрин
Алтында чох чијин вар.
Јердән чох ајрылмысан,
Амма јери унутма.
Бир дә, басыб галхдығың
чијинләри унутма!..

5 јанвар, 1994.

КӨЗЭЛ ӨСАРӨТ

Јалан мејдан сулајыркән
Мән бүтөвүн кәсиријәм.
Голу бағлы һәгигәтин —
Бу әсирин әсиријәм.

Өлдән кетди азадлығым
Јаланлара мән дөзәли.
Һәгигәтә әсир олмағ —
Өсарәтин ән көзәли!

29 ијун, 1994.

МӘН ДӘРДДӘН ГАЧАНДА...

Мәним үрәјимдә вериб баш-баша
Дајаныр дағ бојда дағлар сүкутта.
Бири диқәриндән хәбәрсиз, сәссиз
Дәрдләрим шам кими ағлар сүкутта.

Заман дара чәкир фикри, хәјалы,
Заман дамчы-дамчы ахыр көзүмдән.
Арзулар башыма гахынч олалы
Өзүмү сүкута тапшырмышам мән.

Галмышам су үстә тәнһа гу кими,
Фикримә дар кәлир бу јерләр мәним.
Мән дәрддән гачанда бир оғру кими,
Тутур ајағымдан фикирләр мәним...

Солуб үрәјимдә, саралыр дән-дән
Һәлә ачылмамыш тәр гөнчәләрим.
Јатмағ истәјәндә дәрдин әлиндән
Мәнә јорған олур дүшүнчәләрим...

Мән дәрддән гачанда јолда из галыр,
Алов көздән гачыр, көзә дәрд олур.
Дәрдимдән гачанда дәрд јалғыз галыр,
Бу да мәним үчүн тәзә дәрд олур.

Солан бир чичәјәм, күн батан кими
Мин һала дүшүрәм бу дөвран кими.
Бир күнлүк нәш'әмиз өтүр ан кими,
Бир анлығ гәмимиз бизә дәрд олур.

Саралыб јох олур мин арзу, диләк,
Бу дәрди чәкән дә үрәкдир, үрәк.
Дүзәндә бүркүдән солур күл-чичәк,
Чичәјә дәрд олмур, дүзә дәрд олур.

1965.

СЕВКИ ГОЧАЛМАЗ

Өмрүн гыш фәслидир, рүзкар ган ағлар,
Виранә бағлара бәнзәримиз вар.
Аләм дөндәрсә дә үзүнү биздән,
Биз үз дөндәрмәдик бир-биримиздән.
Торпағ булудлардан јағыш уман тәк
Сән мәнә кәрәксән, мән сәнә кәрәк.
Сән дә гочалмысан, мән дә... Бу һағдыр,
Һәр кәс алдығыны гајтарацағдыр.
Керчәк олан јердә бир дә «бәлкә» вар,
Ишығ олан јердә мүтләг кәлкә вар.
Амма нур үстүнә нур кәлкә салмаз,
Севкили гочалар, севки гочалмаз.

Март, 1995.

ИЈИРМИ БЕШ ИЛ

Өмүр жолдашыма

Елэ бил дүнөндир, Сабир бағында
Чыхдын габағыма ағ чичәк кими.
Елэ бил дүнөндир, ағ палтарында
Гондун евимизә көпәнәк кими.

Нә тез баша кәлди ијирми беш ил?
Балалар јетишир, гочалырыг биз.
Нәләри итирдик — гајыдан дејил,
Көрәсән, нә имиш бәс газанчымыз?

Сөнмәмиш көнлүмүн оду, һәвәси,
Балалар сәсләнир: «Бәсиндир, дајан!».
Оғлумуз тој умур, бизим тој сәси
Һәлә кетмәмишдир гулағымыздан.

Бу нечә дүнјадыр? Јолу бир гарыш,
Ајыра билмирсән чохуну аздан...
Һәззиндән, зөвгүндән һәлә дојмамыш
Чәкирләр сүфрәни габағымыздан.

Бу нечә дүнјадыр, анламырам мән,
Нә кәлиш бәллидир, нә кедиш бизә.
Хәбәримиз олмур кәлишимиздән,
Инана билмирик кетмәјимизә.

Вурдуг бир зиндана ијирми беш ил,
Өтдү күнләримиз ағлы-гаралы.
Сәнин дујғуларын — бир нәғмәли көл,
Мәним дујғуларым мин мәчәралы...

Сән нә далғаландын, нә чалхаландын,
Һалдан-һала дүшдүм мән һәр дәм, күлүм.

Сән мәни бир дәфә севиб дајандын,
Мән сәни һәр рәнждә сеvirәм, күлүм.

Даш атдым,

Өлимдән чыхды бир хата,
Булана-булана јенә дурулдун.
Көнлүмдән кечәни дујмадынса да,
Өмрүмә, күнүмә һавадар олдун.

Дүшдү јувамыза, дүшдү ган-гада,
Башымыз үстүндә илдырым чахды.
Сәсимиз, нәғмәмиз бир олмаса да,
Сујумуз, селимиз бир архдан ахды.

Ата очағынын гәләмдән чыхан
Чөрәји мәнәмсә, үрәји сәнсән.
Башында чал-чарпаз илдырым чахан
Исти јувамызын дирәји сәнсән.

Мәним хәјалларым учду һавада,
Сән мәни көјләрдән јендирән олдун.
Бизим гурдуғумуз исти јувада
Фәһлә мән олдумса, уста сән олдун.

Елэ ки бәхтимин көзү јумулду,
Јолума нур сачан чилчыраг олдун.
Мәним нәш'әләрим өзүмүн олду,
Анчаг дәрдләримә сән ортаг олдун.

Башыма доланан дәрд-сәримин
Одуну гәлбиндән кечирән олдун.
Сәндән килејләнән ше'рләримин
Саһиби мән олдум, гулу сән олдун.

Јаныб јахыланда ше'рим үчүн мән,
Сән елэ билдин ки, кизли гәмим вар.

Айрыла билмәдин өз аләминдән,
Билмәдин, мәним дә өз аләмим вар.

Күлүм, ајнасыдыр, үзүм үзүнүн,
Мәни әлдән салды ахтарышларым.
Үзүнә әкс етди мәним күнбәкүн
Үзүмдә ачылан сәрт гырышларым.

Фикрим дәрә кечди, тәпәләр ашды,
Ардымча бир аддым кәлмәдин анчаг.
Сән мәни диндирдин,

Дилим данышды,
Ше'рими диндирә билмәдин анчаг.

Өтдүјүн маһныны бир јол чашмадын.
Мән чашдым...

Дәрәдән бојландым даға.
Өз көнүл маһныны сән чалышмадын
Мәним инилтимә ујушдурмаға...

Елә бил дүнәндир, Сабир бағында
Чыхдын габағыма ағ чичәк кими.
Елә бил дүнәндир, ағ палтарында
Гондун евимизә кәпәнәк кими.

Арадан нә кечди? Ијирми беш илдә
Гара сачымызда ағарды илләр!
Тәкчә истәјимиз галды көнүлдә,
Галан нә вардыса, апарды илләр.

Инди хәјал јорғун, көнүл шикәстә...
Кәнчилији дадмамыш гочаларыг биз.
Өвлад гајғысында, бир мурад үстә
Бирләшир ујушмаз нәғмәләримиз.

Ејни јүк алтында нечә јохушу
Арзумуз, гәсдимиз биркә ашыбдыр.
Өзкә будагларын ики јад гушу
Инди бир будагда доғмалашыбдыр.

Будағын ешгинә дарда, чәтиндә
Нәфәсин көнлүмә гол-ганад вермиш.
Заман өтүшдүкчә

Мәһәббәтин дә
Илк рәнки, илк дады дәјишиләрмиш.

Демә гочалмысан, күлүм, доғрусу,
Мәнимчүн бир аз да соналашмысан.
Баламын анасы, нә сиррдир бу?
Инди мәнимчүн дә аналашмысан.

Декабр, 1974.

НӘ УЗУН, КӨДӘК!

Шаир Елдар Бахыш «Режиссор достум
Р. Һәсәноғлуна» адлы ше'риндә бојча
һүндүр олан Һәсәноғлудан хаһиш едир
ки, дабанларыны галдырыб көјә бахсын
көрәк Аллаһ бизә олан ермәни зүлмүнү
көрүрмү? Әкәр көрүрсә, бәс нијә сусур?

Елдар, Аллаһ сәнә илһам верәндә,
Ше'ринлә дағ-дашы дилләндирәндә,
Ади көзләр илә көрүнмәјәни
Сән гәлбин көзүјлә сечиб көрәндә
Нијә чағырмадын Һәсәноғлуну?
Көрсүн «көј еви»ндә нејләјир Аллаһ.
Бәсирәт көзүнү башгасына јох,
Нијә сәнә вериб о гадир Аллаһ?

Јаманча сызлатды ше'рин гэлбими.
Арзу да бу јердә дирәнир даға.
Бир аз бармағымыз чызылан кими
Узун ахтарырыг көјә бахмаға.
Аллаһ јада дүшмүр тојда, дүјүндә,
Аллаһ јада дүшүр ән гара күндә.

Валлаһ, гачаг дүшүб һәгигәт биздән,
Ким дејир сөзүмүз һагга тән кәлир?
Санырыг, јахшылыг әмәлимиздән,
Амма јаманлыглар Аллаһдан кәлир.

Идрак мә'бәдинә, гардаш, сәчдә гыл,
Идрак бој танымыр, нә узун, көдәк?
Аллаһы көрмәјә узунлуг дејил,
Аллаһы көрмәјә учалыг кәрәк.

Аллаһ нә јахында, нә узагдадыр,
Аллаһ һәгигәтдә, Аллаһ һагдадыр.

Еј Аллаһ адамы, һәгигәтләри
Даныб һагг јолуну нијә азмысан?
Бу да бир керчәкдир, сәнә бу ше'ри
Аллаһ јаздырмајыб, өзүн јазмысан.

21 феврал, 1994.

Севинч—ағ, гәм—гара! һәгигәтсә бу,
Бәс нијә јананда шам көзәлләшир?
Дәрд, әләм севкинин јол јолдашыдыр,
Ди кәл ки, севәндә гәм көзәлләшир.
Көмүр бојананда атәш рәнкинә
Үзү һәм гызарыр, һәм көзәлләшир.

Мај, 1973.

Көкүнү, сојуну бәјәнмәјән кәс
Ахмаздан су ичәр, гајнагдан ичмәз.
Дүнјада бир һејван, улагдан өзкә
Јолда дәдәсиндән ирәли кечмәз.

1995.

СӘН КИМ ҮЧҮНСӘН!

«Сабаһ да мәнимдир»,—дедин бу күн сән.
Сабаһ нәгд дејил, әкәр дүшүнсән.
Һамынын пәјында көзүн вар, дајан,
Һәр шеј сәнинчүнсә, сән ким үчүнсән?

1994.

ХОШУНА КӘЛДИМИ!

Ғылынч тәк сыјрылды ајрылыг јенә,
Мәндән узагдасан, мәндән кендәсән.
Әслиндә даһа чох јахынсан мәнә,
Чүнки сән арзумун өлкәсиндәсән.
Хошуна кәлдими сәнин о јерләр —
Јамјашыл гүббәләр, көј минарәләр?

Хошуна кәлдими әсмәр бәнизләр,
Сарышын гадынлар, јашылы көзләр?
Өз ана дилиндә ширин ләһчәләр,
Нәзакәт, хош рәфтар, нәләр, аһ, нәләр.
Ким дејир бу улус бизә өзкәдир?
Бизим ганымыз да, чанымыз да бир!

Сәнә бир заманлар о мәмләкәтдән
Нағыллар данышар, истәрдим ки, сән
Анчаг мәним кими севәсән ону,
Нәһајәт, биләсән ким олдугуну.
Онда бүлбүл кими өтәрдим дил-дил,

Сәнин үрәжинә јоллар ачардым.
Әслиндә мән сәнә о јурддан дејил,
О јурда севкимдән сөһбәт ачардым.
Бә'зән дүшүнәрдим бахыб чөһрәнә
Бәлкә үрәјиндә күлүрсән мәнә?
Дилин тәсдиг едир, гәлбин сусурду.
Инди өз көзүнлә көрдүн о јурду...

Хошуна кәлдими?

Јох! Данышма, дур!
Онунку дејилдир көрдүјүн гүсур.
Әкәр көрмүсәнсә, сән алданмысан.
Јәгин ки, јахшыны јаман санмысан.
Гүсур өзүндәдир, күлүм, сән әнчаг
Лејлијә Мәчнунун көзләријлә бах.

28 январ, 1996.

сәфәр

Елә ки дүшүрүк ана бәтнинә,
Јохлугдан варлыға.

бир јол тушланыр,
Елә ки доғулдуг, дөнүб тәрсинә,
Варлыгдан јохлуға сәфәр башланыр.

Март, 1994.

Рәһбәр чаһилдирсә, милләт дә гафил,
Демәк, бу мәмләкәт үз үстә батмыш.
Милләт дә, рәһбәр дә ојанан дејил,
Ојада биләрми јатмышы јатмыш?

1990.

Күлдән-күлә гонуб зәр кәпәнәкләр
Билдирмәк истәјир вар олдуғуну.
Алланыб, халланыб күлләр, чичәкләр
Билдирир һәјата вурулдуғуну.
Сулар шаггылдајыб көстәрир бизә
Јерләрин тәкиндән чар олдуғуну.
Гушлар нәғмә дејиб гандырыр бизә
Дүнјанын арзуја дар олдуғуну.

26 ијун, 1994.

Шәки.

САНДЫГДАН
СЭСЛЭР

САНДЫГДАН

САНДЫН ДАН

626108

СЕРГЕЙ

БАШГАСЫНЫН ЈАСЫНДА

Дэриндир, горхулудур сакит ахан лал сулар.
Бир кэлмәнин ичиндә бә'зән нечә сөз јатыр.
Ади көзлә көрүнмәз орда јатан дујғулар,
Чөзәләсән, көрәрсән күл алтында көз јатыр.

Ичими көстәрмәдим чаһил тутан күзкүјә,
Үздә күлүб, ичимдә мүшкүлүмә ағладым.
Милләтимин дәрдини үнванлајыб өзкәјә,
Башгасынын јасында өз өлүмә ағладым.

Декабр, 1981.

СОҒАН

Соған габығына бахды,
дүшүндү.

Башыны булајыб

О мәнә дөндү,

Деди:—Сәрт олачаг гыш бу ил јаман.

Дедим.—Нәдән билдин?

Деди:—Габыгдан.

Галындыр,

Демәли, сәрт кечәчәк гыш.

Тәбиәт әзәлдән мүдрик јаранмыш.

О ки нәғмәсидир җайданын, јөнүн.
Дағы јаратмамыш она јол сечир.
Соғаны сојугдан горумаг үчүн
Онун палтарыны о, галын бичир.

Әһсән бу палтара, дона, тәбиәт!
Сән бу сәхавәтдә, нәсән, нәсәнмиш?
Еј ана тәбиәт,
Ана тәбиәт,
Билмирдим,

Нечә дә рәһмлисәнмиш!
Ачы соған кими бәс ахы мән дә
Өвладынам сәнин,
Баланам сәнин.
Мән дә үшүјүрәм.

Мәнә кәләндә
Рәһмин һарда галды, ај анам, сәнин?
Әләм човғунунда, гәм туфанында
Сојугдан әсирәм ахы мән јетим.
Соғана гыјмадын.

Сәнин јанында
Бир соған гәдәр дә јохмуш гијмәтим?

Нәдир бу фикирләр, бу үзүнтүләр?
Үрәји бир вердин, әзабы мин-мин.
Ноларды, мәнә дә дөзүмүм гәдәр
Изтираб верәјдин, әзаб верәјдин.

Сентјабр, 1973.

НӨРҮМЧӘК ТОР БАҒЛАДЫ

Тарихимиз данылды.
Ујдурма тарих илә кимлијимиз анылды —

Өз көкүнү билмәјән көзү күллү бу милләт
Заманын јолларында һәр аддымда јанылды.
Ујдурма тарих бизи анамыздан ајырыб,
Јад анадан алынмыш бәләкдә гундаглады.
Өзүлүмүз лахлады.

Бу халгын тарихини дүз билдирән, дүз јазан
Тарих китабларында һөрүмчәк тор бағлады.

Кимә дејәк дәрдини бу дөвранын, бу күнүн?
Вәзифәјә сүмсүнән,

Вәзифә күрсүсүнүн
Биринчи пилләсиндә мәркәздән нохталанды.
Кишилији вардыса, бу анда ахталанды...

Үрәкдәки чәсарәт,
мәрданәлик,
дәјанәт

таланды,
тапдаланды.

Мәғрур кечмишимиздән үзүлдү әлләримиз,
Шәрәф билдик өзкәјә гул олмағы јохса биз?
Һәр чүрә зүлмү уддуг.
Көләлији газаныб, кишилији унутдуг.
Вичдан, дүзлүк, һәгигәт сүржүн олду бу јердән.
Јалтаглыг вә хәјанәт силаһыны јағлады.
Чәсарәт гылынчынын ағзы дүшдү кәсәрдән,
Гәбзәсиндә, гынында һөрүмчәк тор бағлады.

Дилимиз јасаг олду.
Рухумуз гәлбимиздә әбәди душтаг олду.
Рухсуз јашадыгча биз
Вичданымыз, ешгимиз

үзүмүзә ағ олду.
Биз беләчә јашадыг, јашамадыг, сүрүндүк,
Әмәлимиздә дејил, сөзүмүздә көрүндүк.

Рухумуз ган ағлады,
Мәсчид гапыларында һөрүмчәк тор бағлады.

һәгигәт дилә кәлди,
Дилдә илишди, галды.
һәгигәтин үстүнә јаланлар кәлкә салды.
Вурушмадыг, барышдыг
Биз «азадлыг» адланан бир үјдурма һағылла.
Өләһ дүшүнчәләрә гәлбимиз јас сахлады.
һәгигәти демәкдән елә горхдуг...

Ағылла

һәгигәт арасында һөрүмчәк тор бағлады.

10 октябр, 1968.

НАҒЫЛ — ҺӘЈАТ

Аһам олсан белә, ај аһам, хејли
Сәндән килејлијәм, сәндән килејли...
Сән дујмаг, дүшүнмәк өјрәтдин мәнә,
Дујуб-дүшүнмәкдән азад олајдым.
Данышмаг өјрәтдин сән өз көрпәнә,
Нола, мән аһадан лал доғулајдым.

Дилини бир илә өјрәндим... һаһа!..
Өз дилим өзүмә кәсилиб јағы.
Бүтүн өмрүм боју чалышдым, аһаг
Өјрәнә билмәдим данышмамағы..
Башыма беләдыр мәһим өз дилим,
Дәһизәм, үзүмә дуруб саһилим.

Јеримәк өјрәтдин тутуб әһимдән,
Долашдым араны, долашдым дағы.
Балана јеримәк өјрәдинчә сән
Кәрәк өјрәдәјдин јыхылмамағы...

Фикирләр јығылыр бејһимдә гат-гат,
Чаваблар — горхулу, суаллар — јасаг.
Һәјаты ганана өкејдир һәјат,
Ону ганмајана доғмадыр аһаг.

Мәһи инчидирләр бә'зән гәсд илә,
Ертәси һәр шеји уһудурам мәһ.
Кирәвә дүшәндә залимә белә
Зүлм едиб кам алмаг кәлмир әһимдән.

Аһа, гудузлашыр һәјат илбәил,
Далајыр пуч оһан үһидләрим.
Һијә исти дејил, мөһрибан дејил
Бу аһансыз һәјат гучағын кими?..

Һардасан, ај аһа, бир кәл, мән јенә
Бәләлы башымы гојум дзизнә.
Мәнә һағыл даныш, дајансын аһлар,
Көрүм, һағылдакы о гәһрәманлар
Чүтбашлы дивләри нә тәһәр јыхыр,
Нә тәһәр кизләһиб тилсимдән чыхыр.

Бир даныш, һардадыр көрүм сәәдәт?
Бзизим јурдумуза о һијә кәлмәз?
Даныш, даныш көрүм, Мәһик Мәһәммәд
Зүлмәтдән ишыға нечә чыхды бәс?

Данышма, ај аһам, данышма, кири,
Бејһимә батмајыр бу әфсанәләр.
Дивләр көрмүшәм ки, һағыл дивләри
Онларын јанында тојуға бәһзәр.

Наданлар көрмүшәм, өз жолундакы
Дикә ениш дејир, дүзә дик дејир.
Түлкүләр көрмүшәм, өз голундакы
Дөмир зәнчирләрә биләрзик дејир.

Атасыны сөјән, јада баш әјән
Рәһбәрләр көрмүшәм, гәддар, амансыз.
Тикана күл дејән, күлә кол дејән
Гарылар көрмүшәм, динсиз, имансыз.

Гулдурлар көрмүшәм, өзкә јер дејил,
Јурдуну талајыб асудә јатмыш.
Тачирләр көрмүшәм, симузәр дејил,
«Маладес» сөзүнә Вәтәни сатмыш.

Дүнјаны биләндән, дујандан бәри
Мәним көзләримдән дүшүб һәјат да.
Нағылда көрдүјүм горхунч шејләри
Һәјатда көрмүшәм, анам, һәјатда.

Январ, 1964 — мај, 1965.

КУНАҢ ӘСРИН ӨЗҮНДӘДИР

Алтышында алма әса,
Јетмишиндә батма јаса.
Һәр кәс жүзү јашамаса,
Кунаһ онун өзүндәдир.

О. САРЫВӘЛЛИ

Сән арифсән, Осман гаға,
Көр бир инсан нә күндәдир.
Һәр мурадын, һәр истәјин
Һәлә сәнин көзүндәдир.

Күјә кетмә сән бу гәдәр,
Јелә вермә өмрү һәдәр.
Кимә кәрәк јалан сөзләр?
Сөзүн күчү дүзүндәдир.

Заман илә вер сәс-сәсә
Һеч олмаса бу синдәсә...
Дүрр дәнизин дибиндәсә,
Чөр-чөп сујун үзүндәдир.

Дедим: «дүз јаз», дедин: «Јаваш!».
Басды сәни горху, телаш.
Билирсән ки, «бөјүк гардаш»
Һәр сөзүнүн изиндәдир.

Ач көзүнү, Осман дәдә,
Јүз «нијә» вар һәр «нијә»дә.
Өмүр чатмыр әллијә дә,
Кунаһ әсрин өзүндәдир.

21 нојабр, 1955.

ГӘРИБ

Новруз кәлир әлләриндә сәмәни,
Отағыма кәтирмишәм чәмәни.
Заман, сәнин ахарына үзмәдим,
Нә мән сәни анладым, нә сән мәни.

Бу дүнјаны баша дүшә билмәдим,
Өз-өзүмлә мән дөјүшә билмәдим.
Гаһ-гаһ чәкиб дүнја күлүр һалыма,
Зәманәјә мән ујуша билмәдим.

Дөвран мәнә пис үзүнү көстәриб,
мүзтәрибәм, мүзтәрибәм, мүзтәриб.

Өз доғмача вәтәнимин сакини,
Зәманәдә мән гәрибәм, мән гәриб.

Март, 1963, Шәки.

ВӘКИЛ

Үз јерә парчаландым,
Көрмәдиләр там мәни.
Мән дүнјадан инчидим,
Ғынады аләм мәни.

Асылмышам дөзүмдән,
Дәррдир ахан көзүмдән.
Мән гачмышдым өзүмдән,
Һардан тапды гәм мәни?

Мән кимәм? Гәрәзим нә?
Ғаршы дурдум зилләтә.
Билмирәм бу милләтә
Вәкил етди ким мәни?

Бу зүлмүн, бу зилләтин
Сонуну көрмәк чәтин!
Вәкил етди милләтин
Чәкдији ситәм мәни.

Октјабр, 1968.

АЛУШТАДА ӘМӘТХАН СУЛТАНЫН ҺЕЈКӘЛИ

Мүһарибә илләриндә Крым татарлары-
ны Крымдан сүркүн етмиш, амма һәмин
илләрдә бөјүк гәһрәмәнлыг көстәриб,
ики дөфә Совет Иттифагы Гәһрәманы
адыны алмыш татар оғлу Әмәт хан Сул-
тана мөвчуд гануна әсасән доғулдуғу
Алушта шәһәриндә һејкәл гојмушлар.
Парадокса бахын! Милләтин говулдуғу
јердә һәмин милләтин оғлуна һејкәл!

Әмәт Султан,
Де, һардадыр инди сәнин ана јурдун?
Сән чәһһәдә Русијаны горујурдун.
Һәмән өлкә Вәтәниндән сүркүн етди
милләтини.

Тапдалады намусуну, гејрәтини.
О, үзүнә күлә-күлә
Јахшылығын әвәзини чыхды белә!
Ешитмишәм, бу тәһгирдән
Синән олду ојуг-ојуг.
Сәнин ана торпағындан өзүнә јох,
Тәкчә сәнин һејкәлине јер вердиләр.
Сәнә сәнин ган баһаны көстәрдиләр.

Дәјәринә диггәт елә
Алчалдылан шәрәф, шанын!
Вәтәниндә учалтдылар
һејкәлини гәһрәманын.
Дедиләр ки, биз севирик Әмәт ханы.
Демәдиләр: Бу икиди јетишдирән
милләт һаны?

О, көјдәнми дүшдү јерә?
Атасы ким, анасы ким? Милләти нә?

О икидин сәдагәти бәс нә имиш
Вәтәниндән говдуғунуз милләтинә?
Дөшүнә чүт улдуз тахыб дедиләр ки,
«Өз милләтин сәнә јаддыр,
Атан да биз, анан да биз».
Дедиләр ки, «Сән јахшысан,
Атан да пис, анан да пис!».

Һејкәлә бах!
Гәзәб јағыр бахышындан.
Сән достунла дүшмәнини
Сечәмәдин, еј Әмәтхан!
Сән гәзәблә нә бахырсан Гәрбә сары?
Дөндәр, дөндәр сән шимала
О гәзәбли бахышлары.
Гәрбдә дејил, гардаш, сәнин
Шималдадыр өз дүшмәнин!
О дүшмән ки, торпағына саһиб олуб
сәни данды.
«Ајы дағда»¹ ајыланды.

Нечә дејим гәһрәмансан
мән дә сәнә? —
Досту илә дүшмәнини сечмәјәнә?
Сәнин ити нәзәрин вар.
Јахшы вуран
Анчаг нијә вурдуғуну
Дүшүнмәјән бир овчуја бәнзәрин вар.
Аташинә өз үрәјин һәдәф олду.
Шәрәфсизлик инди дөнүб шәрәф олду.
Һејкәлә бах! Дајаныбдыр әзәмәтлә,

¹ Крымда дағ адыдыр.

Ләјәгәтлә
милләтинин шәрәфини
горујан бир икид кими.
Дөшүндәки о улдузлар
Әлдән чыхан торпағынын әвәзими?

Әмәт Султан!
Сәнә һарам еләдиләр һалалыны.
Јан-јана гој һејкәлдәки гүрурунла
Һәјатдакы бу һалыны.
Валлаһ, биллаһ, јарашмајыр гүрур сәнә.
Ганан һәр кәс күлүр сәнә!
Кимдир сәнин о дүнәнки гүруруну
Бир гуруша бу күн алан?
Еј Вәтәндә даша дөнүб јалғыз галан!
Сән дәјишмә хејри шәрә.
Дөшүндәки нишанлардан
Бу күн жәрәк Вәтән бојда
Дәрд көјәрә, гәм көјәрә!

6—7 апрел, 1980.

Крым — Алушта.

ИМАН ТӘМӘЛИ

Ehej!.. Көз жашында исланды дүнја,
Өзүнү нә тапды, нә данды дүнја.
Һагга тапынанын һаггы јејилди,
Һаггы тапдајана «киши» дејилди.

Мәгсәдә чеврилди көдән сахламаг,
Рухани дујғудан гәлб азад олду.
Көрүнән дүнјаны биз көрдүк, анчаг
Көрүнмәз дүнјалар бизә јад олду.

Әзилән алчагда, әзән гәлбидә,
Һаггын боғазында зорун гәмәси.
Көјнәдә билмәди бирчә гәлби дә
Јүз һаггын зинданда инилдәмәси.
Вичданын дилини кәсдијимиздән
Гачыр һагг да биздән, Аллаһ да биздән.

Ehej!.. Көз жашында исланды дүнја,
Аһ чәкди, дад чәкди әмәлимиздән.
Мәрһәмәт истәди биздән бу дүнја,
Биз ону вермәдик, о күсдү биздән.
Һаггын тәрәзиси әјилмиш јаман,
Ағырла јүнкүлү гарышдырмышыг.
Дәрбәдәр салынды көнүлдән иман,
Кәндәләшла күлү гарышдырмышыг,

Арзула имканы гарышдырмышыг,
Гөрәзлә вичданы гарышдырмышыг.
Мөзары үстүндә рәһмин, вичданын
Сарај јох, гибләсиз дахма гурмушуг,
Онун да ичиндә тәрс отурмушуг.

Тәрәгги наминә чалышырыг биз,
Бурдан гурдуғумуз ордан учулур.
Унутдуг һәмишә, тәрәгги јалныз
Иман төмәлиндә бергәрар олур.
Билмирик јол нәдир, өзүмүз нәјик,
Тәрәгги наминә тәнәззүлдәјик.

Ајыра билмәдик чүрүкдән сафы,
Мин рәнкли кунәһлар ашды һәддини.
Нәфсә гурбан вериб рәһми, инсафы,
Дағытдыг әхлагын сон сәрһәддини.
Билмәдик, тамаһын мин бәласы вар,
Тамаһ кирән евдән сәадәт гачар.

Инсаф јарысыдыр—дедиләр,—динин,
Инсафа түпүрүб дандыг дини дә.
Ағзына даш басыб «Аллаһ» дејәнин
Бөлдүк нечә јерә әгидәни дә.

Нә ондан олмушуг инди, нә бундан,
Нә динимиз бәлли, нә әгидәмиз.
Чыха да билмирик көһнә ојундан,
Нејләјәк, көһнәнин әсиријик биз.

Чиркабын ичиндә чалханыр Хәзәр,
Биздән Јер наразы, Көј наразыдыр.
Дашгынлар, учгунлар, бу зәлзәләләр
Дүнјанын инсана етиразыдыр.

Ehej!.. Көз јашында исланды дүнја,
Аһ чәкди, дад чәкди әмәлимиздән.
Мәрһәмәт истәди биздән бу дүнја,
Биз ону вермәдик, о күсдү биздән.

17 ијул, 1991.

Шәки.

НӘМ ОҒУЛ, НӘМ АТА

Һамы адиликдән галхыб учалмаг,
Һамы бу милләтә ағсаггал олмаг,
Һамы бу өлкәјә кәтирмәк дејил,
Һамы истәјини алмаг истәјир.
Фәрманы јеринә јетирмәк дејил,
Өлкәјә фәрманлар вермәк истәјир.
«Мөндән ағыллысы тапылмаз»—дејир.

Күрсү һәрисләри нә јаман чохдур,
Һаны бу Вәтәни дүшүнән үрәк?
Милләтин адындан данышан чохдур,
Милләтин дәрдинә алышан кәрәк.
Көрүнмүр бу јолда нә әввәл, нә сон.
Күн кими бәллидир: једди милјонун
Дәрдини көксүндә јашатмајан кәс
Бу бојда милләтә баш ола билмәз.

Өзүмүз јанырыг өз дәрдимизә,
Дүнјанын гулағы кар олмуш бизә.
Бизим һаггымызы боғур сијасәт,
Һаггы сүбут едән шаһидимиз јох.
Сыфыра дөнүбдүр башсыз бу милләт,
Сыфырлар өнүндә ваһидимиз јох!

Кимисә јендирән, кимәсә јенән,
Үрәји пијләнән, бејни пијләнән,
Вичданы пијләнән тохгарынлылар
Дәрдини нә билсин бу ач милләтин,
Адичә инсафа мөһтач милләтин?
Халг үчүн јананлар гапы далында,
Халгы талајанлар чаһ-чөлалында.

Һалымыз, күнүмүз чәтин, чох чәтин!
Нәји көзләјирик? Бүтүн милләтин
Үрәји нәбзиндә дејүнән кәси,
Өзүјлә, достујла, тајфасыјла јох,
Бөјүк милләтијлә өјүнән кәси
Таныјан вар исә, көстәрсин бизә,
Кәлсин рәһбәр олсун милләтимизә.

Милләт Гарабағда гырылан заман
Оғлунун тојунда чалыб ојнајан
Адамдан милләтә баш ола билмәз.
Бу халгын өзүндән ағыр јүкүнү
Чәкән арабаја гошула билмәз.

Халгын јанғысына аловланмајан,
Чәбһәдә чан верән шәһид әскәри
Өзүнә доғмача өвлад санмајан
Нечә ола биләр халгын рәһбәри?

Бу Вәтән мәнимдир, бу Вәтән сәнин.
Сәнжәрдә әскәрә дәјән күлләнин
Ағрысы гәлбиндә көјнәмәјән кәс
Бу бојда милләтә баш ола билмәз.

Милләтчүн јананы көстәрин мәнә,
Инаным мән онун бөјүклүјүнә.

Елә бил илишиб заман заманда.
Нә илә битәчәк бу дәрдин сону?
Шушада, Шеллидә, Кәркичаһанда
Атылан топларын курултусуну
Бакыда евиндә ешитмәјән кәс,
Валлаһ, бу милләтә баш ола билмәз.

* * *

Јел әсди, тәрпәнди, динди мәмләкәт,
Компассыз кәмидир инди мәмләкәт.
Һара кетдијини өзү дә билмир.
Лөвбәр илишмишди, заман ачса да
Бир аддым ирәли о кедә билмир.
Сүканчы көстәрин инди сиз мәнә,
Кәлсин далғалары о јара билсин.
Вериб синәсини ләпәдејәнә
Кәмини ирәли апара билсин.
Бир оғул көстәрин инди сиз мәнә,
Милләтә һәм ата, һәм оғул олсун.
Чох көрдүк халгыны гул едәнләри,
Еләси кәлсин ки, халга гул олсун.
Белә бир намизәд көстәрин мәнә,
Доланым башына, дөнүм көзүнә.

6 апрел, 1992.

УНУТГАНЛЫГ

«Жадымыза белә кәтирмәздик ки, ер-мәниләр чох-чох әввәл. һазырладыглары һәдсиз-һесабыз бомбаларын һамысыны бизим башымызда партладачатмыш...

Бу садәдиллијимиз сәбәбилә чүмләмиз гоншу ермәниләрлә јенә гәдим са-јағ үзрә сүлһанә рәфтар едиб, раһат вә архајын олмағы вәз вә бәјан едирдик вә бу сурәтлә милләтимизин көзүнү бағ-лајыб... учурума сары һазырлајырдыг.

Инди лазымдыр ки, бунлардан ибрәт алыб кәләчәкдә алданмамаға чалышаг».

ӨМӘР ФАИГ НЕМАНЗАДӘ.

1906-чы ил.

Өмәр бәј, һәр сөзүн һајды, һарајды,
Дејилиб елә бил, бу чағымызда.
Сәнин бу фәрјадын сырға олајды,
Даим сәсләнәјди гулағымызда.

Әсрин әввәлини унутмушуг биз,
Салдын јадымыза дүнәнимизи.
Садәгәлблијимиз, тәмизлијимиз
Тарихдә нә гәдәр алдатмыш бизи.

...Ермәни зүлмүндән јүз илдән бәри
Дашдан даша дәјди бу халгын башы.
Унутду чәкдији мүсибәтләри,
Нијә оғурланды онун јаддашы?

Биз башдан-ајаға рәһмик, шәфгәтик,
О, кин дағарчығы, о, корешәндир.

Биз әввәл инсаныг, сонра милләтик,
О, инсан олмадан милләтләшәндир.

Билирик, тутулуб о, јаман дәрдә,
Гәлбиндә һәмишә кин әзизләјир.
Елә унудуруг, дар дөнкәләрдә
О бизи вурмаға мәгам көзләјир.

Билмәдик, ичини кәмирир бу кин,
Сөзү кечмәјәндә үздән һәлимдир.
Унутдуг, нифрәтлә мајаланмышын
Фикри—интигамдыр, гәсди—зүлмдүр.

Мән өз гоншума да керчәк оланы
Чатдыра билмирәм, һаггым кәсилмиш.
Оса јаланыјла бүтүн дүнјаны
Бизим үстүмүзә галдыра билмиш.

Биз боғуб виҗданы, гәһр едиб ары,
Шәрә јолдаш олуб һаггы данмарыг.
Һеч вахт унутмарыг јахшылыглары,
Амма писликләри унуданларыг.

Суланыб һәмишә гоншунун бағы
Бизим архамыздан, шәфгәтимиздән.
Әфсус! Бачармышыг бағышламағы
Аман диләјәндә дүшмән дә биздән.

Гүјруғу әзилир, јумшалырыг биз,
Дејирик, бир даһа о чалан дејил.
Амма унудуруг, унудуруг биз,
Әгрәб хәстәлији сағалан дејил.

Утанмаз, усанмыр бәд әмәлиндән,
Бәләддир унутган хисләтимизә.

Билир, дэдэмизин онун элиндән
Чәкдији зилләтләр дәрс олмур бизә.

Бу јаман хисләти кәлин тәрк едәк,
Тарихи дәрсләри даһа дәрк едәк.
Тәрк едәк, унудаг сојугганлығы,
Унудаг кечмиши унутганлығы.

Даим көзүмүзүн өнүндә дурсун
Кечилән јолларда хејир-шәримиз.
Бу күнү унутсаг, сабаһ, бири күн
Бизи бағышламаз нәвәләримиз.

Дедим, силинмәсин бу ган, бу гада,
Бир дә, күллә изи дағ-дашымыздан.
Јалныз бу күнә јох, биз сабаһа да
Күзкү тутмалыјыг јаддашымыздан.

28 ијул, 1991.

АЗАДЛЫГ

Азадлыг, азадлыг! Өмрүм бојунча
Сәнин ачын олдум, мөһтачын олдум.
Заман дилимизи гыфыллајынча
Мән сәнин даһа чох лејлачын олдум.

Фикирләр өнүнә атылды дашлар,
Дири фикирләрә кор олду башлар.
Амал өнүндәки гаја дашлары
Нә көтүрә билдик, нә гыра билдик.
Амма үрәкдәки чырпынышлары
Сөзләр арасындан сыздыра билдик.

О заман јазмышдым:* «Азадлыг—сәһәр,
Бу сәһәр арзусу өлә биләрми?
Мәһкум халглар үчүн азадлыг гәдәр
Бөјүк бир сәадәт ола биләрми?

Идрак да боғулур, сөз дә, сәнәт дә,
Ағыл килидләнир дилдә, додагда.
Азадлыг олмајан бир мәмләкәтдә
Надан башда кәзәр, агил ајагда...».

Азадлыг ешгилә гол-гола чатдыг,
Азадлыг наминә бајраг учалтдыг.
Сәпдик ганымызы гәдәмләринә,
Баһа баша кәлдин бизә сән, баһа.
Азадлыг! Нәһајәт, говушдуг сәнә,
Амма дејәммәдик: «Шүкүр Аллаһа!».
Елә билирдик ки, азадлыг—ишыг!
Јалныз о говачаг јурддан зүлмәти.
Алдыг азадлығы! Бәс бу азадлыг
Нијә кәтирмәди о сәадәти?

Һәјат да, зилләт дә һәмәндир бу күн,
Верилән вә'дләр тез унудулду.
Азадлығын өзү, валлаһ, бизимчүн
Инди башга чүрә мәһкумлуг олду.

Тәзә кол-кос битиб јолларымызда,
Нә солумуз бәлли, нә дә сағымыз.
Елә бир күндәјик, голларымызда
Гандала чеврилиб азадлығымыз.

Мәһны о мәһныдыр, дәјишмиш аваз,
Јенә көһнә һамам, јенә көһнә тас!

* 1966-чы илдә јаздығым «Тәзадлар» поемасы нәзәрдә ту-
тулур.

Надан башда кезир, агил ајагда,
Бүлбүл гәфәсдәдир, гарға будагда.

Азадлыг — шәрәфдир һәр бир милләтә,
Чөрәк әвәзинә јејилмир анчаг.
Азадлыг — ганаддыр ешгә, нијјәтә,
О ки палтар кими кејилмир анчаг.

Вичданлар јухуда, үрәкләр бумбуз,
Дәһшәтдир, бу дәрди һамы билирсә.
Көр биз нә күндәјик, Вәтән борчумуз
Рүшвәтлә, миннәтлә өдәнилирсә...

Бу күн һеч... сабаһа үмид дә јохса,
Олармы бир гырыг көнүл шадлығы?
Даһа демәјә дә сөз галмајыбса,
Ахы кимә кәрәк сөз азадлығы?

Мајакын, сигналын фәјдасы олмаз —
Күкрәјән дәниздә көми батырса.
Сүвари нејләсин, јол узун, вахт аз,
Кәһәр ат билдији әкәр гатырса...

Вәзифә ешгинә, мәнсәб ешгинә
Гардаш гардашына күллә атырса,
Мәнсәбли мәнсәбин көлкәлијиндә
Дүшмәни унудуб раһат јатырса,
Вәтән өвладлары бири-биринә
Ефирдә, гәзетдә бөһтан атырса,
Дүшмән әскәринә, јад әскәринә
һалал торпағыны әкәр сатырса,
Белә азадлығы истәмирам мән,
Белә азадлығы истәмәз Вәтән!

11 ијун, 1993.

ҺӘЛӘ КҮНАҺКАРЫГ

Горхунчдур, килеји көзүндә мин-мин
һирсини ағзында чејнәјән милләт.
Һәлә күнаһкардыр, шәһидләринин
Һисасы көнлүндә көјнәјән милләт.

Дүнәнин өз дәрди галыр дүнәндә,
Јохса, һисасымыз јаддашдан итир?
Шәһид оғулларын көзү өнүндә
Һәр күн тезә-тезә мөзарлар битир.

Бәрәкәт туму тәк дөрд илдән бәри
Әкирик торпаға биз шәһидләри.
Јеничә газылмыш һәр ачыг гәбир
Һәр күн чәбһәләрдән өлү көзләјир.

Бу јердә нә гәмин, нә аһу-зарын
Кимсәнин бојнунда јохдур миннәти.
Өкчәдән газылан бу мөзарларын
Һәр бири милләтин өз хәчаләти!

Бәлкә дәфн олунан һеч мејит дејил,
Заман дири-дири дәфн едир бизи.
Һазыр мөзарларда биз шәһид дејил,
Бәлкә дәфн едирик мәнлијимизи?!

Бәлкә дә... кор тале, ја да бу дөвран
Көрүнмәз әлләрлә бизә кор газыр:
«Вурушун, икидләр, гәтл олунмадан,
Һәр күн хијабанда гәбриниз һазыр».

Дашмы бағламышыг үрәјимизә?
Зүлмүн габағында биз нијә дондуг?

Бу һазыр мазарлар нә дејир бизе?
Јохса өлүмәми мәһкум олундуг?

Горхунчдур, көзүндә килеји мин-мин,
һирсини дишиндә чејнәјән милләт.
Һәлә күнаһкардыр, шәһидләринин
Һисасы көнлүндә көјнәјән милләт.

Март, 1992.

СӨЗ АЛАҒЫ

Чәкдијимиз бу дәрдрә, мүсибәтләр, бәлалар
Гәдәрин гәзасымы?
Күнаһкар бәндәләрә Аллаһын чәзасымы?
Өзүмүз дә билмирик нәдән нә истәјирик,
«Әкәр белә оларса, елә олар»—дејирик.
Әдаләтин саплағы асылыр бир «әкәр»дән,
Сөзләр дүшүб кәсәрдән, сөзләр дүшүб дәјәрдән.
Сөздән бина тикирик, дашы јох, кәрпичи јох,
Президент фәрман верир, ичрасы јох, күчү јох.
Бош-бош әмрләр илә гараланыр кағызлар,
Гатыг кәсмир ағызлар.
Шәһдли-ширәли сөзләр мача кими сүртүлүб,
һара кәлди дүртүлүб.
Сөз итириб рәнкини, чәкисини, тамыны —
Өз илкин анламыны.
Сифәти дә бозлашыб,
Јаман һәјәсызлашыб.
Сөзләр елә дәјишиб —
Дүнән ағ билдијимиз
Бир күн сонра ағ олмур.
Елә үз көстәрир ки, ону танымағ олмур.

Сөз гијмәтдән дүшәли јаман артыб, селләниб,
Селләнмәји бир јана, даш-кәсәклә лилләниб.
Күрсүләрдә, ефирдә зәһәрләјиб һаваны,
Инди мејдан сулајыр нечә сөз пәһләваны.
Ганадлы нитгләри басыб сөзүн алағы,
һүнәрин вар, сеч көрүм, кәһәр атдан улағы.
Өлиндән иш кәлмәјән,
Сөз илә басыб-кәсән гуру бәјә бәнзәрик,
Охудуғу сөзләрин мә'насыны билмәјән
Мүғәннијә бәнзәрик.
Фәләјин чархы дөндү,
Башга донда көрүндү.
неч олмаса бир анлыг бојланмадыг чарха да,
Бизим архамыздакы бизи гојду архада.
Габаға тәләсмәдик,
Галхан кими горундуг, гылынч кими кәсмәдик.
Билмәдик, һагг јолундан биз нә заман сапындыг,
Тапынмадыг мәсләкә, нәфсимизә тапындыг.
Бир јердә ки, әмәлләр сөзүн једәјиндәдир,
О өлкәдә билимәз јахшы нәдир, пис нәдир.
Бир јердә ки, сусдурур агили јелбејинләр,
Бир јердә ки, көрпәләр, түрфә гызлар, кәлинләр
Дүшмәнин пәнчәсиндә бу күн душтаг олубса,
Дәдәмизин торпағы дәдәмизин гулуна
Әкәр ојлаг олубса,
Вај бизим һалымыза —
Өлән амалымыза!

Бир јердә ки, каһ Әли, каһ Вәли алгышланыр,
Дүшмәнә тушланасы од ағызлы силаһлар
Өз халгына тушланыр,
Бир јердә ки, намус, ар тәнһалыға чәкилир,
Бир јердә ки, гачгынын пајына көз дикилир,
Бир јердә ки, үрфанын чәһаләтдән фәрги јох,

Бир јердә ки, јаланын һәгигәтдән фәрғи јох,
 Бир јердә ки, рушвәтдир әдаләтин тәмәли,
 Бир јердә ки, шәһидлә фәраринин әмәли
 Бир-биринә гарышмыш,
 Бир јердә ки, јасла тој, хејирлә шәр барышмыш,
 Бир јердә ки, кимәсә
 хәлвәти һим-чим етмәк,
 һалалча торпағыны дүшмәнә тәслим етмәк
 Адичә бир ишдисә,
 Өлүм адиләшибсә,
 Матәм адиләшибсә,
 Дәрд, гәм адиләшибсә,
 Бир јердә ки, милләтин һағгы һәррач малыдыр,
 О өлкәдә Вәтән дә, ел дә сатылмалыдыр.

Чәрәк баһалашанда гејрәт учузлашармыш,
 Инсан үрәјилә јох, мә'дәсилә јашармыш.
 Өт гызыл гијмәтинә, вицдан су гијмәтинә,
 Јалан од гијмәтинә, иман су гијмәтинә
 Сатылырса, сусмағы, кәлин, сајаг һүнәрдән,
 Күнәши дә көзләјәк дүнән батдығы јердән...

9 ијун, 1993.

ӘВӘЗ ЕДӘ БИЛМӘЗ

Натигләр јарышыр, бу да бир чыдыр,
 Јаман дөјүш кедир сөз чәбһәсиндә.
 Аанлаја билмирәм һансы һағлыдыр,
 һәр бири һағлыдыр өз чәбһәсиндә.

Һамысы данышыр халгын адындан,
 һеч бири дәрдини билмир милләтин.
 Бу она шәр атыр, о буна бөһтан,
 һағг илә һағсызы ајырмаг чәтин!

Каһ она күвәнир, каһ буна милләт,
 Онларса өзүнә күвәнир анчаг.
 Дөнүр заваллыја, мәчнуна милләт,
 Бәс онун дәрдинә һаны бир ортаг?

Данышыр, бојнунда гәрәздән чаты,
 һәр кәс өз гәсдини һәгигәт саныр.
 Гијам баш тутарса, халг һәрәкаты,
 Әкәр баш тутмаса, гијам адланыр.

Кимдән хәбәр алаг биз һағгы, кимдән?
 О һансы күлдүр ки, битир алагсыз?
 Белә дөјүшләрдә дөври-гәдимдән
 Галиб һағлы чыхыр, мәғлубса һағсыз.

Дејән јох, јајыны кизләдәчәјдин,
 Бәс нијә, бәс һара атырсан оху?
 Зүлмәт әријәрсә, көрүнәр јәгин
 Кимин архасында кимин дурдуғу.

Һағгын архасынча чох һөнкүрмүшүк,
 Зор сүртүк мачадыр, һағса утанчаг.
 Зор һағдан ирәли кечәр, көрмүшүк,
 Әвәз едә билмәз о, һағгы анчаг.

18 ијул, 1993.
 Шәки.

ОХУМА, БҮЛБҮЛ

Бу баһар охума, бүлбүл, сән аллаһ.
 Зүлмәтдир,
 Јолуна шам тутанын јох.
 Шушан ағлар галды, көчдү ел-оба
 Ширин чәһчәһинә дәм тутанын јох.

Сән Чыдыр дүзүндө чөһ-чөһ вуранда
Гәдир һај верәрди сәнә бир анда.
Инди бу дағлардан дидәркин олду.
Инди бу дағларын Гәдирләри јох.
Елсиз дағ да сусар, булаг да динмәз,
Гәдирсиз Шушада гәдрин билинмәз,

Бу баһар охума, бүлбүл, сән Аллаһ.
Дашалты чајынын кәсилиб сәси,
Бизсиз о күкрәмәз, о, чоша билмәз.
Валлаһ, инанмырам, бүлбүл нәғмәси,
Һајастан дилинә ујуша билмәз.
Охума, охума, бүлбүл, сән Аллаһ.

Ачма харыбүлбүл, ачма сән бу ил,
Көрүрсән, бу баһар бизимчүн дејил.
Ахы, Әһмәдләрин, Мәһәммәдләрин
Ганыйла суланмыш чичәкләр бу ил.
Өтдү күнләримиз аһлы, аманлы,
Сәнин һикмәтини о әлиганлы
Чөлләрин кәдәси анлаја билмәз
О јерләр бизимчүн дарыхмырмы бәс?

Бизсиз Шушамызда нәләр баш верир?
Аллаһ бизә үмид, она аш верир.
Чичәк кими зәриф, су кими шаграг,
Муғам кими көврәк, анам Гарабағ,
Нәғмәли гәлбинлә сөјлә, сән бу күн
Чәллад тапдағына бәс нечә дөздүн?
Гој бәһәр вермәсин бу ил бу торпаг,
Дүшмән мөзарына о дөнсүн анчаг!

Бизим ојлағымыз о гәлби дағлар,
Муғам пычылдајан ајна булаглар
Дашалты чајынын даш дөлән сәси,

Шуша галасынын «Әрим кәлди»си,
Дәрин дәрәләрин дашғын селләри,
Натәван ше'ринин «гәрәнфилләри»,
Сары гајадакы бүлбүл нәвасы,
Нәввабын, Худунун јурду-јувасы.

Нал төкән дағларын дар кечидләри,
Шушанын кашыдан көј мәсчидләри,
Јарыш мејданлары, чыдыр дүзләри,
Улу Пәнаһ ханын ајаг изләри
Көрән бизим үчүн дарыхмырмы бәс?
Боз гарға бүлбүлә тај ола билмәз.

Јахшы ки, ајағы јохдур онларын,
Онлар да бизимтәк јохса гачарды.
Онда бу күн кими кәләчәкдә дә
Зүлмә, һагсызлыға һагг әл ачарды,
Бу илки баһардан бизә нә?

Валлаһ,

Кәлсә дә, бу баһар бизимчүн дејил.
Охума, охума, бүлбүл, сән аллаһ,
Ачма, харыбүлбүл, ачма сән бу ил.

Маж, 1994

ГЕЈРӘТ АШЫСЫ

Балыгдан сүрүшкән, еј газдан ајыг,
Гәрәздир күлүшүн, гарадыр ағын.
...Нәфсинин гулуна чеврилән јазыг,
Дөнәр дәллалына ана торпағын.

Хәјанәт әлилә сән чатдын артыг
О уча күрсүјә... Бу иди арзун!
Амма унутма ки, бу рүсвајчылыг
Өмүрдән узундур, өмүрдән узун.

Тутдуғун күрсүнү газанчымы билдин?
Күрсүн бөјүдүкчә өзүн кичилдин.

Еј алвер устасы, үч ил, ја беш ил
Санма ки, һәмишә һагг олачагсан.
Жечи вар, тези вар,
боғаздан дејил,
Сән өз тамаһындан асылачагсан.
Нәфсә гуллуғ едән руһу нә билсин,
Нәфсини өлдүр ки, руһун дирилсин.

Өчдаддан баш алан хејир-шәримиз
Нәсилдән-нәсилә дашынсын жәрәк.
Һәлә бешикдәјкән
көрпәләримиз
Тамаһ ашысыјла дејил, амандыр,
Гејрәт ашысыјла ашынсын кәрәк.

Феврал, 1993.

КӨҢНӘ МӘРӘЗ

Мән сәнә јад олдум, сән мәнә дүшмән,
Вәтәнин дәрдинә олмадыг ортаг.
Нифрәти дүшмәнә чевирмәлијкән
Бири-биримизә чевирдик анчаг.

Баһа баша кәлди бу нифрәт бизә.
Нијә тутмур бизи шәһидин ганы?
Гарабағ торпағы бир-биримизә
Һәсәдин, нифрәтин олду гурбаны.

Һејф! Дағлара да вердик көз дағы.
Бу дағы дүшмәнә чәкдирмәлијдик.

Горуја билмәјиб ана торпағы,
Уча дағларын да башыны әјдик.

Дүшмән пәнчәсиндә инләјир торпаг.
Онун хиласыны умдуг өзкәдән.
Бир гарыш јер үстдә өлдүрүр анчаг
Гардаш-гардашыны билмирәм нәдән?
Дүшмәнин зүлмүнә дөзән «әрләрик»,
Доғмача гардаша зүлм едәнләрик.

Бири-биримизә ујушан дејил,
Бири-биримизә тәрс дүшән олдуг.
Биз вәтән уғрунда дөјүшән дејил,
Вәзифә уғрунда дөјүшән олдуг.
Бири-биримизи ендириб һечә,
Биз кәлә билмәдик ортаг мәхрәчә.

Бөјүјә билмирик киндән, гәрәздән,
Бизим ән горхулу мәрәзимиз бу.
Һәмән бу дәһшәтли дәррдән, мәрәздән
Милләт әзаб чәкир әсрләр боју.

Ибрәт дәрсләриндән гоча тарихин
Нијә өјрәнмирик, нијә, билмирәм.
Суалын чавабы чәтиндән-чәтин,
Елә дәрдләр вар ки, дејә билмирәм.

Мән сәнә јад олдум, сән мәнә дүшмән,
Вәтәнин дәрдинә олмадыг ортаг.
Нифрәти дүшмәнә чевирмәлијкән,
Бири-биримизә чевирдик анчаг.

Ијул, 1994.
Шәки.

ЈУРД ЈАД ӘЛИНДӘ

Сабирин, М. Чәлилин диванәси, һүгүт
шүнас Ә. Јашара.

Һәр күн нечә шәһид дәфн едирик биз,
Ағачы торпаға басдыран кими.
Үзләрдә гәзәбдән нә кәлкә, нә из,
Дәфн мәрасими өтүр ан кими.

Нијә бу мәрасим сарсытмыр бизи?
Нечә кәлиб чатдыг бу «мәгама» биз?
Бу ки, фачиәдир... фачиәмизи
Нијә чевирмирик интигама биз?

Гәзәб зирвәсиндән ендик биз бу күн,
Јохушлар чеврилиб енишә дөндү.
Шәһид дәфн еләмәк јохса бизимчүн
Адицә гәјдәјә, вәрдишә дөндү?

Мәзарын башында ганадлы сөzlәр,
Ганадлы чүмләләр баш алыб кедир.
Интигам һиссимиз варса бир гәдәр,
О да бу сөzlәрлә бошалыб кедир:

«Әдаләт биздәдир... бизимдир зәфәр,
Даим күвәнмишик биз һәгигәтә.
Вәтәнин јолунда өлән шәһидләр
Өлмүр, говушурлар әбәдијјәтә».

Чох көзәл сөzlәрдир, һикмәтли, көврәк.
Амма чох ујуруг сөзә, «һикмәтә».
Јохму мәрасимдә бәс бу шәһид тәк
Говушмаг истәјән әбәдијјәтә?

Бујурсун, бир нәфәр ирәли кәлсин.
Бу шәһид оғлана вармы бир әвәз?

Онун гатилинә һаны гәзәб, кин?
Онун гисасыны ким алачаг бәс?

Вериб Гарабағы Бакыја гачдыг,
Бакыда «Гарабағ» кафеси ачдыг.
Вериб Гарабағы охудуруг биз,
Тојларда «Гарабағ шикәстәси»ни.
Неч демә, бизим дә кишилијимиз
Тојларда чырмагмыш минлик дәстини.

Чалды, Гарабағы чалды дүшмәним.
Бәс о шикәстәни охујан кимдир?
Дүшмән әлиндәјкән Гарабағ,
мәним

Шикәстә демәјим шикәстлијимдир.
Биз буну бачардыг, биз буну јалныз,
Бизә гәним олмуш өз тамаһымыз.

Дүшмәнә јөнәлмир гәзәб дә, кин дә,
Дәрс ала билмәдик ечдадымыздан.
Өзүмүз бу көкдә, јурд јад әлиндә,
һарај Чәләби хан, һарај Пәнаһ хан!

Апрел, 1994.

ӘКӘР ГОРУНМАЗСА ИСТИГЛАЛЫМЫЗ

Гәрибә заманда јашадыг, оғул,
Билмәдик маскајла үзүн фәргини.
Валлаһ, сечилмәди һијләдән ағыл,
Билмәдик јаланла дүзүн фәргини.

Јашадыг биртәһәр, јаздыг биртәһәр,
Заман бизим үчүн мүстәбид олду.
Дил — ачар олмады,
ағла кәләнләр

Дилдә килидләнди, дил — килид олду.
Ағлын дедијини демәди дилләр,
Бизи бағышласын кәлән нәсилләр.
Изләди һамыны горху, тәһлүкә
һаггын, әдаләтин өлдү анасы.
Олду башдан-баша о бојда өлкә
Мәһкум милләтләрин һәбсханасы.

«Бәрабәр олмалы — дедиләр — һамы»,
Јаса дөндәрдиләр тоју, бајрамы.
Бәрабәр тутулду од-алов суја —
Јахшылар јамана, оғру доғруја.
Һәр шеј алт-үст олду, гарышды әләм,
Бағынын барыны ел дәрәммәди.
Варлыны јохсула дөндәрән гәләм
Јохсулу варлыја дөндәрәммәди.
Һәр шеј ез әксијлә јербәјер олду,
Һамы јохсуллуғда бәрабәр олду.
Тапданды әзмимиз, шәхсијјәтимиз,
Мәнлик сүркүн олду, јад олду бизә.
Нә симаһыз галды, нә сифәтимиз,
Һамыһыз бәнзәдик бир-биримизә.

Јалан зурнаһына ојнады өлкә,
Јалан әгидәјә, мәрәма дөндү.
Синәмиз алтында үрәк јеринә
Јалан дилә кәлди, јалан дөјүндү.

Һәлә торпаға да јалан әкдиләр,
Јалан әкилмишди, јалан дәрилди.
Дүнјаја дәмйрдән пәрдә чәкдиләр
Милләт әсарәти сәадәт билди.
Гаранын үзүндә бә'зән ағ — ләкә!
Вахтын әләјиндә һәр шеј әләнди.

Гәрибә әләмдир,
Һалиб бир өлкә
Мәғлуб етдијинә әл ачыр инди.*

Азадлығ, сәадәт һаггымдыр мәним,
Аллаһ чох көрмәсин бу һаггы бизә.
Истиғлал јолунда гурбанлар вериб
Ахыр јетишмишик истәјимизә.

Ипләр гырылса да, билмирәм һәлә
Ипин учундакы о гармағ нәдир.
Узағдан гурулур бизә мин тәлә,
Шејтанын бармағы евимиздәдир.

Еј хырда милләтләр, ајығ олун сиз
Һәлә чалхаланыр буланығ дәниз.
Вердији вә'дини тез унудан вар,
Буланығ суларда балығ тутан вар.
Жириб гылығына, алыб көнлүнү
Сачы сығаллајыб, башы вуран вар,
Аты торбасыјла вурушдуран вар.
Хырда милләтләри «ајыр, бујурла»
Бир-биринин үстә салышдыран вар.
Одлу нөгтәләрдә сәнжијән оду
Пүфләјиб тәзәдән алышдыран вар.

Чыхса да әлиндән халғлар, өлкәләр
Өлмәјиб о иблис, о Шејтан һәлә.
Һәлә үмид верир она «бәлкәләр»,
Дүшмәјиб амирлик тахтындан һәлә.
Үч јүз ил дүнјаја ган уддуран тахт
Чүрүјүб, саһиби инана билмир.

* Кечмиш Советләр Иттифагынын Алманијадан јардым ис-
тәмәсинә ишарәдир.

Ондан үз дөндөриб бу дөвран, бу вахт
Бу бөжүк жерчәји о гана билмир.
Һәгигәт, әдаләт мәһкәмәсинә
Гол чәкир, голундан утана билмир.
Тәржитмәк истәмир көһнә вәрдиши,
Анлаја билмир ки, ғырылыб диши.
Кичик балыглары үјүдә билмәз,
Даһа көһнә јолла о, кедә билмәз.

Јоғрулуб Иблисин мајасы киндән,
Иблис ләззәт алыр өз пислијиндән.
Өлүм анында да әл чәкән дејил,
О өз вәрдишиндән — иблислијиндән.

Инди ки, беләдир...

Нә дејим артыг?!

Будур дурумumuz, будур һалымыз;
Бизи мәһв еләјәр архайынчылыг,
Әкәр горунмазса истиглалымыз!

6—7 ијул, 1992.
Шәжи.

ТӘЗӘДӘН ЈАРАТСЫН ЈАРАДАН БИЗИ

Јалан мамырланыб үрәјимиздә
Һарам маја тутуб чөрәјимиздә.
Јалана инандыг, доғруну дандыг.
Јаландан нә бездик, нә дә утандыг.
Һәгигәт говулду һәјатымыздан,
Јалан базарында сатылды виждан.
Хәјанәт көзүлә бахдыг һәр шејә,
Тәпәдән дырнаға дөндүк һијләјә.

Һијлә зәһәриндән о гәдәр ичдик,
Инди јалан ахыр дамарымыздан.
Сират көрпүсүндән кәләклә кечдик,
Дөһмәк истәмәдик өз карымыздан.

Заманын шәр илә дилбирлијиндән,
Һаггын зор әлиндә әсирлијиндән.
Гәлбимиз о гәдәр јараланыб ки,
Һијләләр о гәдәр һаггы даныб ки,
Кәләји ағылдансечә билмирик,
Жерчәји нағылдан сечә билмирик.
О гәдәр әјрилә чулғалашмышыг,
О гәдәр долашыг јоллар ашмышыг
Инди һамар јолдан кечә билмирик.

Тамам унудулуб әчдаддан кәлән
Көзәл хисләтимиз, тәбиәтимиз.
Бу күн өзүмүзә јад олмушуг биз.
Киминсә дәрдинә алышыб јанмаг,
Кимәсә әл тутмаг ар кәлир бизә.
Кимијсә алдатмаг, нәјисә данмаг
Елә бил чеврилиб хисләтимизә.
Көзүмүз өнүндә һагг өлән заман
Фәрјад гопардыгмы?

Јох, сусан олдуг!

Биз өмүр газаныб сусмағымыздан
Амма инсанлығы удужан олдуг.

Бу күн үзүмүзә габарыр заман,
Биз нечә кечмиши бу күндән данаг?
Биз инди дүнәнин чиркабларындан
Нечә тәмизләнәк, нечә пакланаг?

Фикримиз о гәдәр һәдәләниб ки,
Рухumuz о гәдәр зәдәләниб ки,

Анлаја билмирик астар нә, үз нә?
Инди бахаммырыг дүзүн көзүнә.

Јалан мамыр тутуб үрәјимиздә
Бу галын мамырдан арынмаг чәтин!
Күнүн дамғасы вар күрәјимиздә,
Дамға бизимләдир чох илләр јәгин.

Көнлүмү кәмирән фикирләримми
Дүнән өлдүрмүшәм бир чәллад кими.
Мән кимәм?

Ағлымын кәсилән дили!
Мән фикир гатили, әмәл гатили!

Бу күн әдаләтли бир инсан кими
О гатил өмрүмү өмүр сајыммы?
Өзүмүн өзүмә хәјанәтими
Бу күн мән өзүмә бағышлајыммы?

Тәрсинә јашадыг бир гарыш өмрү
Һәлә сағым солда, солум сағдадыр.
Дүнәнки күнләрин келәлик мөһрү
Һәлә руһумузда јашамагдадыр.

Нешә тәмизләјәк дүнән кирләнән
Бу күн сафлыг уман үрәјимизи?
Һагга чәтин кәләр һаггындан дәнән,
Тәзәдән јаратсын јарадан бизи!

24—25 август, 1992.

Шәки.

«КӘЛДИ БИЧ ӘЛЛАМЫ...»

Кәлди бич әјјамы, намәрд дүнјасы...

Ел ше'римиздән.

Аллаһын гәрибә иштәкләри вар,
Чәкәнә зүлмү дә, валлаһ, бол верәр.
Һәја саһибини о, утандырар,
Амма һәјасыза узун дил верәр.

Таныја билмирәм көһнә дүнјаны,
Гүтбләр дәјишмиш, солум, сағ олмуш.
Күнортаја дүшүб хорузун баны, —
Низамлар, өлчүләр баш-ајаг олмуш.

Дәјишиб өз көһнә јолуну дүнја,
Атәшә су дејир, күлә кол дејир.
Евимми гәсб едиб оғру,
бу дүнја

Тутулан оғруја сүбүт истәјир.

Бу «Һагг диваны»нда су одла биркән;
Көр оғру јанында доғру нә чәкмиш.
Зор һаггын белинә миниб чапыркән,
Көрүнән күнәшә, ахан сел-суја,
Алышан ода да сүбүт кәрәкмиш.

Өзкәнин евинә «мәнимдир» демәк,
Инди көз кәрәси фәрасәт олмуш,
Бизим һәгигәти ешитмир фәләк,
Ермәни јаланы һәгигәт олмуш.

Архалы көпәкләр гурд басан заман,
Гузунун күманы Аллаһа галмыш.

Оғрунун күүндөн, ғышгырығындан
Бичарә доғрунун бағры жарылмыш.

Күжүн вар — һағлысан! Жәл, дөз бу дәрдә,
Һағгын дүзлүжүнә зор күлүр инди.
«Жәлди бич әјјамы»... мәсафәләр дә
Чәки дашы илә өлчүлүр инди.
Зорун габағында һамы мүнтөзим, —
Һағг диләнчи кими гапылар жәзир.

Де, бизә нә верди түркәсајалыг?!
Әввәл нә идиксә, јенә ојуг биз.
Һағга бел бағламағ јетмәзми артыг?!
Буну бирдәфәлик ганмалыјыг биз.

Һағсыза дөндәрди бу күн һағг бизи;
Зора нә ганун вар, нә һағг, нә јасағ,
Вахт өз ганымызда боғачағ бизи, —
Бу «бич әјјамына» ујғунлашмасағ.

8 нојабр, 1993.

ДАЈАН, ГАЧМА, ДАЈАН!

Сән һара гачырсан, ај Вәтән оғлу?
Гачдығын о торпағ сәнин дејилми?
Сәнә пәј верилән о ата јурду,
О чешмә, о булаг сәнин дејилми?

Гачырсан, гачдығын о јурд-јуваны,
Јохса, дүшмәнинә бағышлајырсан?
Јохму дамарында әчдадын ганы,
Өзүнү Вәтәнсиз сән нә сајырсан?

Өзүн де, ғылынчсыз бир гын олармы?
Өзүн де, киши дә гачгын олармы?

Кимә галды бир вахт ганад ачдығын
О јашыл чәмәнләр, дибсиз дәрәләр?
Сәни гарғамазмы гојуб гачдығын
Мәсчидләр, әзансыз о минарәләр?

Сән гачдын, «чанымы гуртарым» — дејә,
Сән гачдын гејрәтдән гејрәтсизлијә.
Чаныны гуртардын...

Бәс јад әлиндән
Јурдуну, јуваны ким гуртарачағ?
Көр нәјә чеврилдин өз әмәлиндән
Сәнин бир адын вар: јурдундан гачағ!

Даим өнә гачмағ һағгын јолујду.
Архаја гачышда һағдан гачағсан.
Бабан, атан сәнә јурд-јува гојду,
Бәс сән өвладына нә гојачағсан?

Дајан, гачма, дајан, һара гачырсан,
Атыб доғулдуғун о торпағлары?
Арханча ғышгырды сән гачан заман
Бабанын, дәдәнин јетим мәзары.

Имдада чағырды бу фәрјад сәни,
Мәкәр ешитмәдин сән бу наләни?
Һавасы, сујујла һансы күн үчүн
Әрсәјә чатдырмыш бу Вәтән сәни?

4 нојабр, 1993.

МУХАЛИФ

Дүшмән пәнчәсиндә гәһр олур Вәтән
Бири дә ғышгырыр: «Мухалифәм мән».
Кимә мухалифсән, әј Вәтән оғлу?
Бу Вәтән һәм сәнин, һәм дә мәнимдир.
Ана јурдумуза көз дикән јағы,
Мәкәр тәкчә мәним өз дүшмәнимдир?

Биздән чарәсини умуркән Вәтән,
Кимә мухалифсән, нәјә мухалиф?
Бу күн јумруг кими бирләшмәлијкән
Мән сәнә, сән мәнә, о, башгасына
Нијә олмалыјыг, нијә мухалиф?

Ахы тәкленмишик биз дөрд чәһәтдә,
Дүшмәни күл едән од мәнә достдур.
Торпағы гәсб олан бир мәмләкәтдә
Дөвләтә мухалиф, дүшмәнә достдур.

Мәнә дүшмәнсәнсә, бу су, бу иглим,
Бу торпаг, бу Вәтән сәнин дүшмәнин!
Мәнә дүшмәнсәнсә, еј мухалифим,
Мәнә дүшмән олан достундур сәнин.

Бу күн бу күрсүдә әкәр мәнәмсә,
Сабаһ, ја бири күн јәгин ки, сәнсән.
Бу күн сәнин үчүн мән дүшмәнәмсә,
Торпағы күрсүјә гурбан верәнсән.

Вәзифә наминә сатылды торпаг,
Дејәк ки, јетишдин арзуна сән дә.

Чатдын игтидара... Бу машын, бу бағ
Бунунла битәчәк мүбаризән дә?

Күрсүбазлар илә долду сол-сағын.
Дүнән мухалифдин, һакимсән бу күн.
Торпаг сатылыбса, һансы торпағын
Үстүндә дурачаг вәзифә күрсүн?

Ијун, 1993.

ӘКӘР КҮЧҮН ВАРСА...

Бу күнү билмәкчүн бојлан кечмишә,
Кечмиш сабаһа да чыраг јандырыр.
Тарих галибләри дејил,
Һәмишә
Јалныз мәғлублары күнаһландырыр.

«Һаггын мин үзү вар» — демиш дәдәләр,
Һаггызын өнүндә һагг чох әјилмиш.
«Һаглыјыг, демәли бизимдир зәфәр» —
Бу кәлам бу күнүн сөзү дејилмиш.

Ишләмир «Һәпигәт», «Әдаләт» сөзү,
Кафтар сijasәтин сөз гумарында.
Дүзкүн ојунчунун бағланыр көзү,
Удур рәғибини чығал, бир анда.

Әкәр күчүн варса, атыл мејдана,
Асылы олачаг заман да сәндән.
Әкәр күчүн јохса, чәкил бир јана,
Әдаләт сөзүнү сил һафизәндән.

Әкәр күшүн варса, горхма һеч нәдән,
Көйдә күнәши дә дана биләрсән.
Әкәр күшүн јохса, горх һәр фитнәдән,
Бузун ичиндә дә јана биләрсән.

Әкәр күшүн варса, ишғал етдијин
Өзкә торпағында сән јенә һагсан.
Әкәр күшүн јохса, нә даныш, нә дин,
Сән өз торпағында, валлаһ, гонагсан.

Әкәр күшүн варса, һагг да сәниндир,
Әјриләр достундур, дүз дүшмәниндир.
Әкәр бу керчәји һамы билирсә,
Кимсәдән уммајаг кәлин, һаггы биз.
Күчлү һагсыз һагга галиб кәлирсә,
Күчлү олмамаға јохдур һаггымыз.

Дүшмәнин гүдрәти һијләсиндәдир.
Һијләни јармаға бәс әлач нәдир?
Тәслимми? Барышмы?
— Јох!

— Бәс онда нә?
Јохса, бојун әјәк гансыз дүшмәнә?

Инди кор тале дә биздән јан кечир.
Дөјүш дә горхулу, сүлһ дә горхулу.
Амма бир керчәк вар: сәнкәрдән кечир
Маса архасына кечмәјин јолу.
Сәнкәрдә дүшмәнә дәрс вермәдикчә,
Она күчүмүзү көстәрмәдикчә
О бизә һакимдир, биз онун гулу!

Атдығын күлләләр вериб сәс-сәсә,
Дүшмәнин јолуну әкәр кәсмәсә,

Маса архасында дедијин мин сөз
Онун бир сөзүнү, валлаһ, кәсәммәз.

Әкәр бу керчәји һамы билирсә,
Кимсәдән уммајаг кәлин, һаггы биз.
Күчлү һагсыз һагга галиб кәләрсә,
Күчлү олмамаға јохдур һаггымыз.

27—28 ијун, 1994.

Шәки.

СУ КӘЛДИ КӨННӘ АРХА

Империя кафтары —
Јалан, рија кафтары!
Сәнчә белә олурмуш
кичик милләтләр илә
Бөјүкләрин рәфтары?
Чечен галмаг истәмир
Ики башлы гарталын
О ганлы чајнағында
Сәнин нә өлүмүн вар
Бәс онун торпағында?
Де, сәнә дармы кәлир
өз харабан, өз јерин?
Сәнә борчуму вардыр
Балача милләтләрин?
Өз һалалча һаггыны
Тәләб едир о сәндән.
Бәс сән нә истәјирсән
Һагг истәјән чечендән?
Ким дејир ки, күнаһдыр
гәсбқара «кет» демәк?

Ајынын пәнчәсіндән
хилас олмаг истәмәк?

«Дүнја пролетарлары,
көлин, бирләшин» — дејә

Дүнјаны зәбт еләмәк
Ән бөјүк әндишәндир
Сонра хараба гојмаг
Сәнин көһнә пешәндир.

Әли ганлы чәлладдыр
Сәнин ән дүзкүн адын

Халгларын тәләјилә
Бәсдир гумар ојнадын!

Кәлир өлүм гохусу
Сәнин һәр нәфәсіндән.

Грозныја атдығын
Бомбаларын сәсіндән
Кремлин диварлары

Дөрд тәрәфдән чатлады.
Өз әмәлин, јахшы бах

өз башында партлады!
Дағылыр империја,

Нә шәр, бөһтан, нә рија
Ону гајтара билмәз.

Тәмәлиндән чүрүјән
Бина диварларына

Ахы, боја чәкилмәз.
Дашлар дүшүр бинадан

Зинадан төрәнмишин
Сону будур... А надан,

Чалышма о дашлары
Јеринә гајтарасан.

Јеринә гајтарасан.
Күвәндијин бәс едәр

гүввәтә сән, зора сән!

Бу дөврәнын кәрдиши
тәрсинә дөндәрилди,
Чөвһәрин үрәјиндә
Шејх Шамил дирилди.

Галхмасы, енмәси вар
һәр милләтин, һәр елин.

Инди кечәбәкүндүз
Бу дағларда долашыр

Руху Имам Шамилин.
Гылынч чәкмәк һаһагдыр

Бу долаба, бу чарха,
Су кәлди көһнә арха!

Тарихин дәрсләриндән
Билмәлијик бир кәрә

Ики башлы гарталын
гәним кәсилдијини

балача милләтләрә!
Билмәлијик бир кәрә

Динчлик јохдур дүнјаја
Бу гарталын ган төкән

чајнағы гырылмаса
Она гудузлуғунун

һәдди гандырылмаса!

Бизләрә «барбар» дејиб
Бизим Шәрг дүнјасына

мәдәнијјәт гандыран,
Өзүнү бу дүнјада

инсан һугуғларынын
чарчысы адландыран —

Ујдурма Гәрб «чәннәти»,
Нијә көрмүр көзләри

Ајынын пәнчәсиндә
 мәһв олан бир милләти?
 Өзкә мүсибәтинә
 кармыдыр гулағларын?
 һаны бәс, һарда галды
 Сәнин «инсан һағларын?»
 Инсан һағгы наминә
 һағлары балталајыр
 О «тәк дишли чанавар».
 Сизчә күчсүз оланын
 һағгыны чәјнәмәјә
 күчлүләрин һағгы вар?
 Өкәр белә дејилсә,
 нијә көз јумдун буна —
 Бәс нијә һағг верирсән
 һағсызын чөвланына?
 һеч демә, Чеченистан
 Русун өз дәдә малы,
 өз һалал дијарыјмыш
 Чечен исә бу јурдун
 кәлмә кирадарыјмыш.
 Сәнин үчүн дүнјада
 Нә дүз вар, нә гәләт вар
 Сәнин үчүн дүнјада
 әбәди мәнфәәт вар.
 О заман ки, өнүндә
 күчлү жөрдүн Ирагы
 Күвејтдәки хејринә
 Диз чөкдүрдүн Ирагы.
 Чечен мүсибәтинин
 зијаны тохунмады
 сәнин мәнфәәтинә
 сусуб јумдун көзүнү

онун мүсибәтинә.
 Бәсдир Аллаһ јанында
 күнаһа батдығыныз.
 «һағг» — бағыра-бағыра
 һағгымызы тапдајыб
 бизи алдатдығыныз.

Галхмасы, емәси вар
 һәр милләтин, һәр елин
 Инди кечәбәкүндүз
 Бу дағларда долашыр
 руһу Имам Шамилин.
 Ғылынч чәкмәк һаһағдыр
 Бу долаба, бу чарха
 Су кәлди кәһнә арха!

25 декабр, 1994.

УТАНЫРАМ

Шәһидләрин, гачгынларын
 Үстүмүздә мин аһы вар.
 Чатдығымыз бу нөгтәдә
 һамымызын күнаһы вар.

Дүшмәнимиз архаланды
 Силаһына, өз күчүнә.
 Зора тәслим олан торпаг
 Гајтарылмаз сөз күчүнә.

Өлдән кетди јурд-јувамыз,
 Нечә дөздүк бу дәрдә биз?
 Гајтармагчын һағгымызы
 Өл ачмајаг намәрдә биз.

Дүзү будур: Бу дүнјада
Жүчүн варса, сөзүн һагдыр.
Жүчүн јохса, сон әлачын,
Хәчаләтдир, утанмагдыр.

Бир заманлар нечә-нечә дөјүшләрдән
Галиб чыхан галалара бахдыгча мән
Кечмишимлә индим дурур јан-јанашы.
Кечмишимдән бу күнүмә
Јағыр инди төһмәт дашы.
Алышырам ичин-ичин,
Суал гопур үрәјимдән: Нечин, нечин?
Бабаларын учалтдығы
Бизим галиб галалардан утанырам.
Чадырларда
Донан көрпә балалардан утанырам.

Бу торпағы горумағы
Өзүмүзә борч билмәдик.
Вәтән кетди,
Вәтәндашлыг зирвәсинә јүксәлмәдик,
утанырам.

Вәтән кетди, ше'р јаздыг:
«Сән мәнимсән, ана Вәтән».
Вәтән кетди, нитг дедик
Уча-уча күрсүләрдән,
утанырам.

Вәтән кетди, ел таланды,
Дидиширик биз һәлә дә.
Биз игтидар уғрундакы дөјүшләрдән
Усанмадыг бир килә дә,
утанырам.

Сөз алтында јатаммырдыг,
Диз алтында јатан олдуг.
Дәдәләрин газанчыны
Нәфсимизә сатан олдуг.
Јурду сатмаг һесабына
Арзумуза чатан олдуг,
утанырам.

Сәбримизин долуб дашан касасындан,
Шәһидләрин алынмамыш гисасындан,
Онларын ган баһасындан,
Бу милләтин гәһрәманылыг дүһасындан
утанырам.

Биз һәлә дә чалханырыг
Әср кечди, дурулмадыг.
Күтләјик, бу чәк-чевирдә
Әлениб милләт олмадыг,
утанырам.

Гәбирләрин баш дашыны оғурлајан,
Јашамагчын өлү сојан
Кәдәләрин өзүмүздән олдугуна
утанырам.

Бу милләтин ачы-доғру, тоху-оғру.
Ачларына ачыјырам,
Мән тохуна утанырам.

Өлүн варса, вај һалына!
Арха чевир дүзлүјүнә, амалына!
Бир гәбирлик јер алмагчын
Әтәк-әтәк
Рүшвәт кәрәк!
Һагг евинә кедәндән дә һагг истәјән:

Шәрәфсизә нә дејим мән?
Өлүм—учуз, һәјат—баһа,
Инди өлүм, јашамагдан мин гат баһа!
О да һагдыр, бу да һагдыр.
Мәним кими бинәванын
Сон әлачы утанмагдыр.

Јарәб, нечә милләтди бу?
Башдан-баша зилләтди бу.
Өз-өзүнә гәнимди бу.
Һәр нә исә мәнимди бу,
Әсрлик ган дүшмәнинә
Дејә билмир сон сөзүнү,
Амма гырыр өз-өзүнү,
утанырам.

Чыртдан бојда Чеченистан
Дәвә бојда Русијаја дәрс верәли
Ону шөһрәт мәгамындан
ендирәли

Мән өзүмү нечә варса,
Елә көрүб утанырам
Инди чечен гејрәтиндән
Дәрс көтүрүб утанырам.

Бу өлкәнин сәрвәтини
О саталы, бу саталы,
Вәтән олуб һәррач малы,
утанырам.

Чадырларда ел гырылып,
Тојлардаса пул чырылып,
утанырам.

Өзкәсинин голтуғунда јува гурмуш,
Өзкәсинин фитвасыјла

Өз халгына тәлә гурмуш,
Өзкәсинин әли үстдә
Игтидара чан атан кәс
Бу милләтә әсл оғул ола билмәз.
Бизимкидир о намәрд дә.
Буна дөзмүр, мән јанырам.
Сатгына јох, сатгынлыға утанырам.

Елә билдик, бу бәлалар
Аллаһ јазан гәдәр имиш.
Бизим дә Вәтән севкимиз
Утанмаға гәдәр имиш.

Бу торпағы горумағы
Өзүмүзә борч билмәдик.
Вәтән кетди,
Вәтәндашлыг зирвәсинә јүксәлмәдик.
Һеч олмаса бу керчәјә биз инанар.
Сонунчумуз галанадәк
Ја вурушаг, ја утанаг!

17—18 март, 1995.

ЈЕВТУШЕНКОЈА МӘКТУБ

Көркәмли рус шаири Јевкени Јевтушенко Русијаның Чеченистана бастынына етисаз әләмәти оларат она верилән «Халглар достлуғу» ордениндән имтина етмишдир.

Гузејә, күнејә әл гојан өлкән —
Бир јаны батыдыр, бир јаны доғу,
Халгларын ганына сусајан өлкән
Сәнә орден верди: «Халглар достлуғу»!

Сән бир достлуға бах, гардашлыға бах!
Астар үзә дөнүб, үз олуб астар.
Көзә күл үфүрүб сөз илә анчаг
Бизә дост адыла дүшмән олдулар.

Әһсән мәрдлијинә, дәјанәтинә!
Керијә гәјтардын сән бу ордени.
— Чүт башлы гарталын чинајетинә
Шәрик ејләмәјин — дедин — сиз мени.

Беләдир, гардашым, көрүрүк бу күн
Зүлмүн һагг үстүндә сон диваныны.
Халглар достлуғуну бајраг ејләјән
Бир өлкә чеченин төкүр ганыны.

Шаир — сусдурулан керчәјин дили,
Шаир — әдаләтин, һаггын векили.
Шаир — һагг јолунда кечәр чанындан,
Кечмәз өз ешгиндән, өз вичданындан.

Дедиләр: Дағылыр мәмләкәтимиз
Ганунун намино ган төкүрүк биз.
Ганун мүгәддәсә бәс вичдан ханы?
Ганунун үзүнә боја чәкилмәз.
Дағылан шәһәри, төкүлән ганы
Дүнјада бир ганун доғрулда билмәз.

Дедин: — Достлуг һара, ган төкмәк һара?
Достлуг! Үрәјиндә јашатдын ону.
Достлуг орденинден кечиб,
халглара
Сән сүбүт еләдин дост олдуғуну.

Һәгигәт өнүндә тәслимәм — дедин,
Гојдун өз јеринә хејири, шәри.

Јурдунун хејринә һаггдан кечмәдин
Ашдын, вуруб кечдин милли сәдләри,
Сән һагга күвәниб, зора түпүрдүн.
Өз милли һиссиндән учада дурдун.

Бу күн гынајанлар тапылар сәни,
Тарих һагг верәчәк сәнә сон анда.
Сән өз халгынын да сәадәтини,
Көрдүн мәһкумларын истиглалында.

Ишғалчы ордуја Пушкин өјүндү
Бу ганлы вәһшәтә сәнсә утандын.
Сәнин габағында шакирдә дөндү
«Гафгаз, әј башыны»* — дејән устадын.

Һәкмдар замандыр... онун дүнјада
Һәр шеји тәрсинә девирмәси вар.
Дүнәнки шакирди бу күн устада,
Устады шакирдә чевирмәси вар.

7 јанвар, 1995.

ИКИ БАЈРАГ

Русијанын ишғал ордусу Чечениста-
нын һәкумәт әвинә рус бајрағыны санч-
ды.

Кичик бир милләтә вериб көз дағы
О нәһәнк Русија мә'нән кичилди.
Бу күн Грозныја бајраг санчмағы
Гәсбкар өзүнә шәрәфми билди?

* Рус генералы Јермоловун ордусу Гафгаза һүчүм чәкән-
дә Пушкин јазмышды: «Гафгаз, әј башыны, Јермолов кәлир».
— Б. В.

Бир вахт бүтүн дүнја гара бағлады
Нифрәтлә, лә'нәтлә бахды Берлинә.
О вахт Гафгаз оғлу, Гафгаз өвлады
Гәләбә бајрағы тахты Берлинә.
Һаггын рәмзи иди әлли ил габаг
Берлинә санчылан ган рәнкли бајраг.

Бу күнсә өјүнүр өз бабасынын
Тутдуғу шөһәрә бајраг тахан рус.
О да бајраг санчды, бу да... Бир бахын
Она мин тәшәккүр, буна мин әфсус!

Кәтирмәз Кремлә шәрәф, шан бу күн
Бу ики бајрағы јанашы гојмаг —
Һаггыны истәјән бир кичик халгын
Ишғал бајрағыјла көзүнү ојмаг.

Нәһәнжин күчүнә синә кәрмәси
Чечен мәнлијинин бирүзлүјүмүш.
Кичик бир милләтә күч көстәрмәси
Бөјүк Русијанын күчсүзлүјүмүш.

Мәзлумун ганына һәрис чәллады
Дејәсән таныды дүнја, нәһәјәт.
Бу ики бајрағын бир дејил ады
Бири Шәрәфдирсә, бири Рәзаләт.

18 јанвар, 1995.

ИКИБАШЛЫ ГАРТАЛ

Еј икибашлы гартал,
Үч јүз илдир дад чәкир дүнја сәнин әлиндән.
Дүшән гуртара билмир о ганлы чәнкәлиндән.
Сән ағ олдун Аллаһа.

Бизим нағыллардакы једдибашлы әждаһа
Икибашлы гарталын доғмача әчдадымыш —
Зүлмүн башга адымыш.

Мән дүнјанын малына көнлү тох, көзү тохам.
Бир баш илә дүшүнән адичә бир мәхлугам,
Сән икибашлы гартал!
Каһ ондан, каһ да бундан торпаг гопармаг үчүн
Даим төлашлы гартал!
Кичик, мәзлум халгларын әтәјинә гоз төкүб
Башыны јармаг үчүн
Чајнағы дашлы гартал!
Торпаг һәрислијинә сатдын намус, арыны
Ики гит'ә үстүнә кәрдин ганадларыны.
Јенә көзүн дојмады,
Сәнин бу ачкөзлүјүн дүнјаны динч гојмады...

Дурдун сән тарих боју милләтләрин гәсдинә.
Салдын мәмләкәтләри бир-биринин үстүнә.
Чыраглары кечириб, синәләри дағладың.
Сән елә дүшүнмә ки,
Өзкәләри тапдајыб, өзүнә күн ағладың.
Гәсбкар вәрдишинлә сәнә елә кәлди ки,
Бөјүјүб учалмысан.
Әслиндә өз халгыны бизләрдән дә бешбетәр
Рәзил күнә салмысан.
Сән билмәдин, галхмағын сабаһ да енмәси вар.
Зор бачадан кирәндә һагг да гапыдан чыхар.
Сән «достлуг» дејә-дејә халглара дүшмән олдун.
«Азадлыг» дејә-дејә азадлыг көјләриндә
Думан олдун, чән олдун.

Ичин гара, чөлүн ағ, башдан баша бојасан,
Ифтирасан, ријасан.

О бири дүнјада да һәлә көзүн вар сәнин.
Ики ганад, ики баш, ики үзүн вар сәнин
Һәм Гәрбә, һәм дә Шәргә кәриб ганадларыны
Бәсдир кәлкә салдығын,
Бахыб ики тәрәфә һәмишә чаш галдығын.
Сән һәм дүнән; һәм бу күн
Ики башла дүшүндүн.
Кәсилсәјди бир башын, ган ичмәкдән дојардын.
Сән дә бу аләм кими,
Бир баш илә дүшүнүб дүнјаны динч гојардын.

5 январ, 1995.

ӨЗҮМДӘН ӨЗҮМӘ ШИКАЈӘТ

1

Һаны дөдәләрин јурду — о јерләр?
Заман дара чәкиб сынајыр бизи.
Гојуб гачдығымыз улу гәбирләр
Бахыб архамызча гынајыр бизи.

Милләт зәлил олду, мәмләкәт талан,
Кетди әлимиздән ихтијарымыз.
Гәсдән сындырылды, әчдаддан галан,
Бәј, хан гүрурумуз, шаһ вугарымыз.

Учмаг сајылырмыш јердә сүрүнмәк
Мәнлик арзумаза киров гојулмуш.
Бөјүкләр өнүндә чүчәјә дөнмәк
Инди лап әдиңә бир вәрдиш олмуш.

Биз һардан өјрәндик төрпүләнмәји?
Јумшағы әјдириб, бәркә әјилдик.

Дағларын өнүндә мума дөнмәји
Даға учалмағын тәк јолу билдик.

Дивары тәмәлдән чәп һөрәнләрик.
Сабаһы нә дујан, нә көрәнләрик.
Кәләни чәпиклә гаршыладыгча
Кедәни тәпиклә өтүрәнләрик.

Ләјагәт, мәтанәт сыхылды күнчә
Јашамаг наминә јашадыгча биз.
Гүрур мә'дәмиздә әридилиңчә
Үрәкдән јухары галхды мә'дәмиз.

Күзәран наминә боғулду кәрчәк
Јалана әл чалды шәрәф дә, шан да.
Бәј, хан гүрурумуз јолчу пајы тәк
Пајланды дидәркин чадырларында.

Кедән торпаглары гајтармаг үчүн
Саваша билмәдик, сүлһә өјүндүк.
Бабамыз гурд иди,

анчаг биз бу күн
Әлләрдән от јејән гузуја дөндүк.

Нә илә битәчәк бу дәрдин сону?
Буну дејә-дејә дәррдә боғулдуг.
Папағы башлардан чалан оғруну
Јохса, гәбристанда көзләјән олдуғ*?

* Оғру Молла Нәсрәддинин папағыны көтүрүб гачыр. Молла оғрунун далынча кетмир, бир баш гәбиристанлыға кәлир. Ондан нијә белә елдијини сорушанда: «Һара кетсә, кеч-тез бура кәләчәк» чавабыны верир. — Б. В.

Нефтин гохусуну жөндөн алынча
Төзө ачнәбиләр Вәтәнә долду.
Вәтән оғуллары газанч далынча
Өзкә гапыларда дидәркин олду.

Јенә сәрвәтимиз пәјланды јер-јер
Бизим сәјәмиздә јад сәјәләнди.
Долларын күчүнә төзә кәлмәләр
Көзәл мәнзилләрдә кирајәләнди.

Бир заман русчајды реклам-ишыглар
Инди инкилисчә дүртүлүр көзә.
Итин дә дилинә һөрмәтимиз вар,
Төкчә өз дилимиз јарамыр бизә.

Билмәдик кәсилиб илләрлә бәнд-бәнд
Шәримиз нә имиш, хејримиз нәдир.
Өзкәјә итаәт, өзүнә ришхәнд
Бәлкә бу милләтин фитрәтиндәдир?

Горхунч јухулары дурултмалыјкән
Чөзүб мә'насыны тәрсинә јөздүг.
Ит һүрән тәрәфә үз тутмалыјкән
Ишыг кәлән јерә кетдик... удуздүг.*

Батды бу далғада дүзләр, тәмизләр
Әјриләр јенә дә үздә көрүндү.

* Нағыла көрә мешәдә азан адам сағ тәрәфдән ит сәси еши-
дир, сол тәрәфдә исә ишыг көрүр. О, ишыг кәлән тәрәфә кедир,
кетдикчә јол узаныр, ишыға чата билмир, јолу тамам итирир.
Амма ит сәси кәлән тәрәфә кетсәјди, кәндә чыхачагды. — Б. В.

Јенә јалан сөзләр, бојалы сөзләр
Керчәјин үзүндә киршана дөндү.

Бизим дәрдимизә шаһидсән өзүн
Мәкәр бәс дејилми бунлар, илаһи?
Сәндән одумуза су диләмәкдән
Дилимиз бағлады габар, илаһи.

Дизләрим бүкүлмүш, белим әјилмиш
Гүрурум алчалмыш, һаггым јејилмиш.
Һеч демә, һеч кәсә кәрәк дејилмиш
Дәјанәт, ләјәгәт, вүгар, илаһи.

Узаг бир аданы саһил билмишик
Агил дәдәмизи чаһил билмишик.
Өзкәнин шамыны гәндил билмишик
Бизи өзүмүзә гајтар, илаһи.

10—12 апрел, 1993.

ГУРУБ ДУШУНЧӘЛӘРИ

Бир заманлар «Мәнимчүн вахт чатышмыр»*—дејәрдим.
Вахты вахтын өзүндән борч алмаг истәјәрдим.
Истәјәрдим, бир анда бир саатлыг иш көрүм.
Инди исә билмирәм вахты нечә өлдүрүм?
Инди башдан ајаға шикајәтәм, килејәм.
Вахтымын гатилијәм.
Вахты кәсиб доғрајан о гајчы әгрәбләрин
Ағзы јаман күт олмуш.
Чағлајан чешмәләрин гајнаглары тутулмуш.
Мәни сыхыр,
елә бил, бир гәлибдир бу дүнја.

* 1958-чи илдә јаздығым «Вахт чатышмыр» ше'рим нә-
зәрдә тутулур. — Б. В.

Мәним үчүн нечә дә бошалыбдыр бу дүнја.
Һәр шеј мәни тез јорур.
Өз дүнјаы долдуран бошлуғун ағырлығы
Үрәјими долдурур.
Јаман ағырлашмышам
Пејвәнддим, чырлашмышам.
Өз бәдәним, өз чаным дөнүб мәнә јүк олмуш
Түкәнмәјән һәвәсим,
Јаратмаг еһтирасым арзума дөнүк олмуш,
Сөз долашыр дилимдә,
Гәләм әсир әлимдә
Хәттим танынмаз олмуш.
Вахтын ахырындакы көһнә низам позулмуш
Һеч өзүм дә билмирәм
Бу дүнјадан нә алдым, бу дүнјаја нә вердим,
Чүр'әtimi итирдим
Тәк еһтијат газандым
Үмид сүтунларында гатбагат чат газандым.
Һарај, гараја дөнмүш бәмбәјаз ағым, һарај!
Һарај, әлимдән чыхан һалал торпағым, һарај!
Үзүмә гырыш гаты, көзүмә тор чәкилир
Архада јетмиш илим, өндәсә Аллаһ билир...
Кечәләрим узаныр, вахтын өмрү көдәлмир
Јухум кәлмир ки, кәлмир, сәһәр кәлмир ки, кәлмир.
Нечә кәлсин?

Өмрүмүн ахшам чағындајам мән.
Бир аз дурулмаг үчүн
Јолда чухур ахтаран бир буланыг сујам мән.
Дост вә танышларымдан бир төбәссүм диләнән
Бир гәриб јолчујам мән.
Јашадығым илләри әләкләдим бир дә мән
Асандыр бәјәнмәмәк дәрәләри зирвәдән
Өмрүмүн зирвәсиндә өтәнләри дашладым.

Мән артыг јохлуғуму јашамаға башладым.
Бу күнүмә бахырам, дүнәними анырам
Тез-тез һачаланырам.
Фикримә дүјүн дүшүб
Бу күнүмә гар ,јағыш, дүнәнимә күн дүшүб.
Бу һалыма нә дејим?
Гочалығын өнүндә һесаб верир кәнчилијим.
Бәлкә будур гочалыг?
Гәлбин јухаланмасы,
сонун илки анмасы?
Гочалығын өнүндә кәнчилијин утанмасы,
Мешәдә ағачларын тәк-тәк јарпаг төкмәси,
Јеткин ағлын өнүндә үрәјин диз чөкмәси?

12 јанвар, 1995.

ГЭЗЭЛЛЭР, ГОШМАЛАР, ЖАРАЛЫЛАР, НӨГМӨЛӨР

ВӨТӨН

Чагырыр инди бүтүн милләти имдада Вөтөн,
Дәјишилмәз еј огул, чәннәтә дүнјада Вөтөн.

Бизе мејдан охујан билмәлидир бирдәфәлик,
Нә сатылмаз, нә верилмәз бинәдән јада, Вөтөн.

Синә алтында кәрәк гәлб кими һәр ан дејүнә,
Јана улдуз кими һәр сөздә, һәр имзада Вөтөн.

Вөтөн ешгиндән учалсын бүтүн истәкләримиз,
Јашасын арзуда, мәгсәддә, тәмәннада Вөтөн.

Улулар ујмады вар-дөвләтә, јалныз дедиләр:
—Өн бејүк бәхшишимиз биздән һәр өвлада: Вөтөн!

Вөтөн ешгиндән алар Бәхтијар өз гүдрәтини
Дејүнәр гәлби кими һәр јени мисрада Вөтөн.

1994.

КҮЗКҮСҮЈӘМ МӘН...

Зүлмәтдә јанан, бәрг вуран бир үзүјәм мән,
Көнлүмдә јатан бир китабын өн сөзүјәм мән.
Јох, ачмамышам мән һәлә өз көнлүмү ашкар,
Мән мән дејиләм, бир улу фикрин өзүјәм мән.

Ешгим, мурадым һәр көзә, һәр йердә көрүнмәз,
Гәлбимдә чатылмыш очағын түстүсүжәм мән.

Ичдин мәни бағчанда күлүм, билмәдин анчаг,
Үз-үз булағын дағдакы бүллур көзүжәм мән.

Һәсрәтләри, зүлмәтләри фикримдә әритдим,
Мин-мин кечәнин кеч ачылан күндүзүжәм мән.

Бәхтим мәним өз ярыма яр олса, нә дәрдим,
Сөйләрдим о вахт, көнлүмүн өз күзкүсүжәм мән.

Январ, 1980.

АМАНДАН-АМАНА

Бу гәдәр салды мәни һәсрәт, амандан-амана,
Көнлүм ахырда мәним дүшдү күмандан-күмана.

Нечә алим языб өз дәрдини изһар еләди,
Ашигин дәрди фәгәт кечди замандан-замана.

Дәрдү гәмдән гуртарыб дүшдү көнүл һичр одуна,
Еләжәк инди шикајәтми јамандан-јамана?!

Сәни көрдүкдә мән анчаг белә дил-дил өтүрәм,
Бошалыр көјдә булудлар да доландан-долана...

Демәрәм көрмәмишәм мән сәни чохданды күлүм,
Көрүрәм сурәтини јалгыз оландан-олана...
Көнлүмүн үстә дүшән көлкөләр әл'ан силинир,
Башымын үстүнә сән көлкә саландан-салана.
Нечә јол вә'дә вериб әһдә вәфа гылмады јар,
Бәхтијар, гәлбин ахыр дүшдү таландан-талана.

Сентјабр, 1963.

ҮЧҮН

Мин китаб сөз јазырыг гәлби усандырмаг үчүн,
Бәс едәр бир ачы сөз, мин үрәји гырмаг үчүн.

Дил габар бағлады, бир надана дөннәм мән өзүм
Бир кичик мәтләби бир надана гандырмаг үчүн.

Сәлтәнәтдән кечәр ахыр күнү султанлар өзү,
Бирчә дәм, бирчә нәфәс вахты јубандырмаг үчүн.

Ордулар сарсыда билмәз мәним өз мәсләкими,
Бир һәзин нәғмә бәс ејләр мәни јандырмаг үчүн.

Ешгинин көзләри көрмүрсә, өзәлдән јох исә
Нејләјим мән? Сәни бир һагга инандырмаг үчүн?

Бәхтијарам ки, Вәтән ешгинә јандым, јанырам,
Һәлә јатмышлары гәфләтдән ојандырмаг үчүн.

1973.

О ГӘДӘР ГОРХМУШАМ

Зүлүмлә һәмишә үз-үзә кәлдим,
Усаныб јорулдум, дүзү, мән, даһа.
Көрүрәм, јаманча үстәләнмишәм,
Јохдур умәчағым зүлүмдән даһа.

Јохдур бир сәрвәтим сөзүмдән өзкә,
Әлачым галмады дөзүмдән өзкә,
Дүшмәним өзүмәм, өзүмдән өзкә
Инди горхмалыјам де кимдән даһа?

Аддадым Араздан, кечдим Фәратдан,
Инди пијадајам, дүшмүшәм атдан.

О гәдәр горхмушам мән бу һәјатдан,
Зәррәчә горхмурам өлүмдән даһа.

1984

НЕЈЛӘРӘМ

Ачмышкән көнлүмдә ал-әлван күлләр,
Бағчада ачылан күлү нејләрәм?
Көнлүмдә әбәди одум вар мәним,
Очагда гаралан күлү нејләрәм?

Көнлүм ки, тутулду јазда да ғышам,
Ајлары, илләри гарышдырмышам.
Тәғвимдә сабаһы бу күн чырмышам,
Мән ајы нејләрәм, или нејләрәм?

Көзләрим һәсрәтдир, һәмишә көзләр,
Һәмишә ахтарар, һәмишә изләр.
Көнлүмдә чахнашыр көлләр, дөнизләр,
Көрүнән дөнизи, көлү нејләрәм?

Башымда мин сәсли севдаларым вар,
Көнлүмдә мин рәнкли хулјаларым вар,
Јухумда мин дүрлү рө'јаларым вар,
Дөвләти, сәрвәти, пулу нејләрәм?

Дүнја сала билмәз көнлүмү бәндә
Кечә дә мәндәдир, күндүз дә мәндә.
Сығыныб көнлүмә чөл дә, чәмән дә,
Кәзмәјә чәмәни, чөлү нејләрәм.

Бәхтијар, шаирлик өз һәвәсимдир,
Ше'рчүн үрәјим әсим-әсимдир.

Дүнјадан көчәндә без дә бәсимдир,
Ипәји нејләрәм, түлү нејләрәм?

1964.

МӘН ТӘЗӘЛӘНМӘМ

Чөлләрин көксүнә күлләр әкилди,
Күлләр тәзәләнди...

Мән тәзәләнмәм!

Дағларын башына јоллар чәкилди,
Јоллар тәзәләнди,

Мән тәзәләнмәм.

Әсримиз гочалды, долду камала,
Бири борч ғајтара, бири борч ала.
Заман өз атыны чапды дөрднала,
Илләр тәзәләнди, мән тәзәләнмәм.

Башымдан нә гәдәр јел әсди, кечди,
Торпағы совурду, јери дәјишди.
Бир мәсләк, бир амал пајыма дүшдү,
Јелләр тәзәләнди, мән тәзәләнмәм.

Ијун, 1978.

КӨРӘН ҺАРА КЕДИР БУ МИЛЛӘТ!

Горху көлжәсинә сығынмыш бу күн
Сәдағәт, дәјанәт, мәһәббәт, Аллаһ.
Јалан һаким олуб, бөһтан көзәтчи,
Чүрүјүр зинданда һәгигәт, Аллаһ.

Әјри әјрилији јеридир даша,
Кечиб әјриликлә һамыдан баша.

Доғру һәсрәт галыб исти бир аша,
Көрән һара кедир бу милләт, Аллаһ.

Һәфтәләр дәјишди, күнләр дәјишди,
Тәрәфләр дәјишди, јөнләр дәјишди.
Гибләләр дәјишди, динләр дәјишди,
Итә от верилир, ата әт, Аллаһ.

Үнваны дәјишиб рәзаләтин дә,
Ғајмаг да сатылып шор гијмәтиндә.
Инди сәдагәтин сәлтәнәтиндә,
Әјләшиб һөкм едир хәјанәт, Аллаһ.

Һа чағыр, һа бағыр, јатан ајылмаз,
Јахшыны јамандан ајыран олмаз.
Сатсан, үзүнә дә бахан тапылмаз,
Нечә учузлашыб ләјагәт, Аллаһ.

Јаланлар һәгигәт гијафәсиндә,
Јекләр чөвлән едир шеш ханәсиндә.
Оғрулар, әјриләр зәманәсиндә
Әјрилик сајылып фәрәсәт, Аллаһ.

9 ијул, 1989.

ДЕЈИЛМИ!

Өмүр башдан-баша, бешикдән-гәбрә
Һәјатын севинчи, гәми дејилми?
Өлүм бир өмүрлүк изтирабларын —
Ағрынын, ачынын чәми дејилми?

Мә'нәви дүнјаја галхыб учалмаг
Ганадлы дуғуја гисмәтдир анчаг.

Беләјсә, өмүрдән, күндән кам алмаг
Һәр кәсин арзусу, камы дејилми?

Кечир мәгамлар да күндә јүз әлдән
Һансы кизли әлдир позан, дүзәлдән.
Сәнин күвәндијин дүнја әзәлдән
Әкилән, бичилән зәми дејилми?

Ајаглар алтында јер олду тапдаг,
Сиррини, мәғзини билмәдик анчаг.
Тапдаг етдијимиз бу гара торпаг
Әбәди мәнзилин дамы дејилми?

Дамымыз үстүндә кәзәр, һеј кәзәр,
Һәрә үрәјинчә бир мәнзил бәзәр.
Торпағы сормагдан етмәдик һәзәр,
Бу да ағлымызын кәми дејилми?

Өтәри мәнзилдә гәдәр һөкм едәр,
Кимимиз бал ичәр, кимимиз зәһәр,
Әбәди мәнзилдә һамы — бир нәфәр,
Бир нәфәр өзү дә һамы дејилми?

22 феврал, 1986. Јессентуки.

ДҮНЈАНЫН

Баш чыхармаг һәм чәтиндир, һәм асан
Иблисиндән, мәләјиндән дүнјанын.
Адәм сатды бир буғдаја чәннәти,
Тора дүшдү кәләјиндән дүнјанын.

Нә көзәлдир үрәк кениш, сөз ачыг,
Јашамадым бир севдамы јарымчыг.

Өзаб адлы дәјирмандан нарын чых,
Кечәчәксән әләјиндән дүнјанын.

Арзум үчүн бир мәләјән чүјүрдүм,
О тәпәдән бу тәпәјә јүјүрдүм.
Нижә горхум кәфәниндән?

Нә көрдүм
Бешијиндән, бәләјиндән дүнјанын?

Еј Бәхтијар, заман өмрү әридәр,
О дүнјајә кетмәмишдән чүрүдәр.
Архасынча палаз кими сүрүдәр
Бәрк јапышсам әтәјиндән дүнјанын.

1977.

ЧАЛЫ КЕЧӘНДӘ

Фиқир гардашым Бачы Әбдүлгадир Сезкинә

Јахшы јадымдадыр, мешәдә аздыг,
Ушагкән, арандан даға көчәндә.
Ајдынлыг һаввада јолчулуг асан,
Оғулсан, кәл азма думанда, чәндә.

Гошадыр дүнјанын кечә-күндүзү,
Гарадыр бу үзү, ағдыр о үзү.
Өзүн дүз олмасан, тапмазсан дүзү,
Әјриләр ичиндән дүзү сечәндә.

Һаким ки, јалана ујуб инанды,
Заваллы керчәјин синәси јанды.
Башынын үстүндә Аллаһы данды,
Һаггы јыхмаг үчүн зүлм, анд ичәндә.

Иманын камилсә дәрдә дөз, дајан!
Горхма ахирәтин имтаһанындан.
Дүнјанын өзабы чыхар чанындан
Бурда әкдијини орда бичәндә.

Инам кәһәрини миниб сонадәк,
Архаја бахмадан чапасан кәрәк,
Инама сығынсан иман кәләчәк,
Аты дәјишмәзләр чајы кечәндә.

8 август, 1993.

Шәки.

НАРА КЕДИР!

Тәбиәтин сүмүјүнә дирәндик,
Илијини сорасыјыг, сорасы.
Әлимизлә бу анамыз торпағын
Дағланмамыш көрән галды һарасы?

Тәбиәтә инсан кими күнү јох,
Зүлмүмүздән рүзкары јох, күнү јох,
Бу дүнјанын әввәли јох, сонү јох,
Вар олармы јохла јохун арасы?

Талә бизим гәсдимизә күлүркән,
Доғанагдан кечә билмәз бу еркән.
Торпағын да өлдүјүнү билиркән,
Сөз галмады бу дүнјадан сорасы.

Инсан оғлу газананда удузар,
Гәдеринә јазыланы ким позар?
Бу дүнјанын мин сифәти, рәнки вар,
Гисмәтимиз — ағындан чох, гарасы!

Јаранышдан биз өвладыг, о — ана.
Бу ситәми нечә гыјдыг биз она?
һара кедир о, фырлана-фырлана,
Синәсиндә чалын-чарпаз јарасы?

1986.

БӘЛКӘ

һәгигәт уммадым мин үзлү бәлкәдән,
Инкарла тәсдигин арасы бәлкәдир.
Јаланын, доғрунун бүтөвү көзәлдир,
Керчәјин јарысы, парасы бәлкәдир.

Бәлкәнин дады јох, дузу јох, сөзү вар,
Көзә күл үфүрүр, далында көзү вар.
Өзү бир кәлмәдир, бәтниндә јүзү вар,
Утанан керчәјин чарасы бәлкәдир.

Кәһ шүбһә фитинә инамын азмасы,
Кәһ үмид нурунун балача сызмасы,
Кәһ ачы керчәји јалана јозмасы,
Керчәјин үзүнүн гарасы бәлкәдир.

Шүбһәләр — әзәлдән дүшмәни көзүмүн,
Арзуја чатышдыр мејвәси дөзүмүн.
Тәнәкдә алышан кәһрәба үзүмүн
Ширәси шәрабдыр, горасы бәлкәдир.

Ујмасын јухуја ширинчә јухулар,
Ујанын арзусу пуч олар, јох олар.
Мәрдләрин ја «һә»си, ја да ки «јоху» вар,
Намәрдин, горхағын танрысы бәлкәдир.

Инама гурбанам, инада гурбанам,
Инамын вердији ганада гурбанам,

Ганадым вар исә һәјата гурбанам,
Бу һәјат ешгинин һарасы бәлкәдир?

Ијун, 1978.

ӨЗ ГИСМӘТИНДИР

Долдур, үрәјини, севинчлә долдур,
Бу һәјат енишли, јохушлу јолдур.
Дүнјада дәрәд дә бол, фәрәһ дә болдур,
һансыны көтүрсән, өз гисмәтиндир.

Бир чыдыр дүзүдүр бу һәјат, күлүм,
Бу јолу нәмәрлә баша чат, күлүм,
Өмрү мүфтә алдын, баһа сат, күлүм,
Мајасыз бу газанч — өз сәрвәтиндир.

Севинч ахтарырсан, ал, јасаг дејил,
Дәрәд чәкән үрәкдән дәрәд гачаг дејил.
Дүнја ики рәнждир, тәкчә ағ дејил,
Бирини көтүрмәк чәһаләтиндир.

Бәхтијар, билдинми сән кимсән, нәсән?
Де һансы рүзкардыр башындан әсән?
Дүнјанын јасына гәһ-гәһ чәкмәсән,
Дүнјанын тоју да мүсибәтиндир.

1973 — 1977.

БӘҲАНӘДИР

Дишләрим төкүлдү, сачым ағарды,
Јашын нә күнаһы, јаш бәһанәдир.

Талејим даш атды, башымы јарды,
Буна даш нејлэсин, даш бəһанəдир.

Бə'зəн баһарда да саралыр јарпаг,
Талејин əлиндə һəр шеј ојунчаг.
Инсаны елдүрəн əчəлдир анчаг,
Азар да, безар да бош бəһанəдир.

Лағ етмə бəдбəхтə, күлмə накама,
Бəдбəхт чан атмагла јетишмəз кама.
Бəхтимдəн гар јағды емүр бағчама,
Буна гыш нејлэсин, гыш бəһанəдир.

Мəн гузејли олдум, арзум күнејли,
Она чатаммадым, чалышдым хејли.
Бəхтијар, бəхтиндəн олдун килејли,
Бу да сəнин үчүн хош бəһанəдир.

1965.

ЕЛЧИЈƏМ

Гисмəтимин оғрусујам, доғрусу,
Заһидəсə мəн «тоханам», «алчыјам».
Бармағымы јаламадым бал тутуб,
Башгасына бал пəјлајан балчыјам.

Əлиндəјəм, мəн тутулмуш ов кими,
Шүшəдəдир мəним чаным див кими.
Сəн чевирдин талејимə севкими,
Мəн талејин једəјиндə јолчујам.

Бу дүнјадан хош бир сифəт, үз умдум,
Чан јанғымы јелпиклəјəн сөз умдум.

Өнүмдəки сəадəтə кəз јумдум,
Сабаһыма мин фал ачан фалчыјам.

Бир ешг илə мəн дүшмүшəм јоллара,
Нијјəт һара, мəнзил һара, јол һара?
Ичимдəдир кечə, күндүз, ағ, гара,
Өз ағымдан өз гарама елчијəм.

1986.

ӨЗ ИЧИНДƏДИР

Кəл гыша «зəһримар», јаза «чан» демə,
Гышын дəһшəтлəри јаз ичиндəдир.
Енишдə јохуш вар, јохушда ениш,
Əн бəјүк атəш дə буз ичиндəдир.

Јүз тəпə бəју вар бир уча дағда,
Јахындан јахындыр бə'зəн узаг да.
Нифрəт дə, севки дə, гара да, ағ да,
Ишыг да, зүлмəт дə кəз ичиндəдир.

Даш да гијмəтлəнир əлдəн кедəндə,
Мəлəк дə сəндəдир, шејтан да сəндə.
Јахшы да, јаман да, дост да, дүшмəн дə
Сəнин өз ичиндə, өз ичиндəдир.

1969.

КӨННƏ ДƏРДЛƏ МƏН

Ичдим бирнəфəсə, јумуб кəзүмү
Өмрүн бадəсини гурта-гуртла мəн.

Бир вахт дејардим ки, өлүм узагдыр,
Бөлкө гијамөтө галдым гурдла мән.

Севкимдән өзүмө бир гала гурдум.
Өмрү бу галада мән баша вурдум.
Дүнјаны өзүмө һарам бујурдум,
Јашадым һәјаты төк бир шөртлө мән.

Бу јердө кәләфим јаман долашды,
Гәрәз зурна чалды, инам гол ачды.
Нејним, үрәјимө шүбһә јол ачды,
Бачара билмәдим о намөрдлө мән.

Көјүн јыртыг јери дүшдү башыма,
Сојуг су гатдылар исти ашыма.
Һәр күн бир тәзә дөрд чыхды гаршыма,
Бир кечә јатмадым көһнө дөрдлө мән.

1985.

АМАН ҺЕЈ

Севким мәнә ганад верди, учурду.
Мән өзүмдән јухарыјам, аман һеј.
Сән гәлбимдә гәлбим кими вурмасан,
Бүтөв дејил, мән јарыјам, аман һеј.

Өз әлимлә мөһүрләнир күнбәкүн
Өз әлимлә бағладығым бу дүјүн.
Әјләчини гејб еләјән бир өмрүн
Гәза вуран гатарыјам, аман һеј.

Нишан алдым, мән һәдәфи көрмәдим.
Зәрәр көрдүм, бир јол нәф'и көрмәдим.

Өз һиссимдән о тәрәфи көрмәдим.
Өз-өзүмүн чәпәријәм, аман һеј.

Сән јохсанса... мән бир һечәм, һәдәрәм.
Сәнин үчүн бир тәлејәм, гәдәрәм.
Севким гәдәр, мәһәббәтим гәдәрәм,
Мән өзүмүн инкарыјам, аман һеј.

8 феврал, 1985. Јессентуки.

ЈАВАШ-ЈАВАШ

Өмрүн пајыз фәсли сыхды әлими,
Јохса гочалырам мән, јаваш-јаваш,
Пајызда јарпаға хал дүшән кими,
Дүшүр сачларыма дән, јаваш-јаваш.

Ағачлар сојунур, јер хәзәлләнир,
Фикир думанланыр, көзләр зилләнир.
Күлләрин үстүнә енән төк енир
Мәним көзләримә чән, јаваш-јаваш.

Сојујур һавалар, сојујур бүтүн,
Гысалыр, нечә дө күнләр, күнбәкүн.
Јәгин јахынлашыр гүрубү өмрүн,
Әјилир дағлардән күн, јаваш-јаваш.

Саралыр кет-кедә чөл, чәмән, чајыр,
Көнүл һәр сааты өмүрдән сајыр.
Бир сәс гулағыма һеј пычылдајыр:
— Бәхтијар, көјләрдән ен, јаваш-јаваш.

Октябр, 1960.

БИР ТƏРƏФДƏ

Кaһ aғлыма ујдум, кaһ да көнлүмө,
Үрək бир тәрəфдə, баш бир тәрəфдə.
Гəлб икi гaнсызын aрасындадыр,
Зaмaн бир тәрəфдə, јaш бир тәрəфдə.

Өмүр көһлəними дaшығa сүрдүм,
Кaһ чoшуб күкрəдим, кaһ көкс өтүрдүм.
Һəмишə дүнјаны мəн белə көрдүм;
Иштaһ бир тәрəфдə, aш бир тәрəфдə.

Өзəлдəн гaјғысыз доғула инсан,
Ја да гəм чəкмəјə дағ oла инсан.
Кaһ сaғa бoјланыр, кaһ coла инсан,
Бaһaр бир тәрəфдə, гыш бир тәрəфдə.

Бир јaным кечəдир, бир јaным сəһəр,
Бир əлимдə шəкəр, бириндə зəһəр.
Дејирəм, нoлaјды бүтүн тәрəфлəр,
Һaмысы oлaјды кaш бир тәрəфдə.

Феврал, 1965.

ЈУХАРЫ

Пислик вар ки, јaхшылыгдан јaхшыдыр,
Бəдбəхтлик вар, сəадəтдəн јухары.
Севкинин дə һəдəфини сечмəли,
Нифрəт дə вар мəһəббəтдəн јухары.

Зоракылыг баш aпарса өлкəдə,
«Мəнəм» — дејə ат чапарса өлкəдə,

Буна гаршы гулаг карса өлкəдə,
Əсарəт дə һүрријəтдəн јухары.

Сөз охунун өз һəдəфи, үнваны
Өз вахтында сусдурмасан наданы
Гудуз кими о далајар дөрд јаны
Кобудлуг вар, нəзакəтдəн јухары.

Өмүр јолу — бир чыдырмыш, јарышмыш,
Јарышанлар сон мəнзилдə барышмыш.
Хејирлə шəр бир-биринə гарышмыш,
Хəјанəт вар, дəјанəтдəн јухары.

Бə'зəн кери чəкилсə дə шəр, өлмəз
Əсл керчək сынар, aмма əжилмəз.
Һəр һəгигəт һəр мəғaмда дејилмəз
Јалан да вар, һəгигəтдəн јухары.

Рəһм елəсəн əкəр залым дүшмəнə,
Зүлм елəдин һəм өзүнə, һəм мəнə.
Бу мəрһəмəт хəјанəтдир Вəтəнə,
Зүлм вар ки, мəрһəмəтдəн јухары.

22 апрел, 1992, Шəки.

ВАЈ ҺАЛЫНА

Доғулдуғун, бəјүдүјүн Вəтəниндə
Һaғг тапданыб шəр удулса, вaј һaлына!
Сəхавəтин унудулса, гəм елəмə,
Лəјaғəтин унудулса, вaј һaлына!

Имзасы вар јасда тојун, тојда јасын,
Бу гүтблəр бир-бириндəн ајрылмасын.

Сәнә шорун баһалығы дәрә олмасын,
Җағын шорла бир тутулса, вај һалына!

Һәр сәһбәтин һәр мәчлисдә јери дејил,
Унутма ки, гочалырсан сән илбәил.
Јашыдларын сәнә күлсә, зарафат бил,
Балан јашлы чаван күлсә, вај һалына!

Һәјатындан килејләниб чох ағлама,
Өтәнләри јана-јана вараглама.
Арзуларын өлмәсинә јас сахлама,
Инам өлсә, иман өлсә, вај һалына!

Нөгсаныны үзә дејән намәрд дејил,
Кирајәдә јашадығын ев, јурд дејил.
Анан сәнә өкәј олса, бир дәрә дејил,
Заман сәнә өкәј олса, вај һалына!

Җанвар, 1989.

ИНАМ ЗИРВӘСИНӘ...

Кимдән килејләним, кимдән, билмирәм.
Җаһ доста үз тутдум, җаһ да јада мән.
Бир әлимдә су вар, бир әлимдә од,
Җаһ суја үз тутдум, җаһ да ода мән.

Тохунма көнлүмдә һөнкүрән симә,
Арзу да, үмид дә нағылмыш, демә.
Һәјатда јетишә билмәдијимә
Јетишә билмишәм тәк рә'јада мән.

Көзәл нә вардырса, она вурулдум.
Мән өз ичимдәчә гат-гат бурулдум.

Бүтүн өмрүм боју тәләбә олдум
Көзәллик адланан бир устада мән.

Инам зирвәсинә даим чан атдым,
Шүбһә мәгамында күнаһа батдым.
Сәфәрә чыхмышам, һәр күн бир аддым,
Кедирәм шүбһәдән е'тигада мән.

Ајыра билмәдим мән аздан чоху,
Енишдән јохушу, варлыгдан јоху.
Һәјат бир јухујмуш, ади бир јуху,
Демә, јол кетмишәм јата-јата мән.

Һәмишә ахтардым, амма булмадым,
Сел кими, буландым, һеч дурулмадым.
Бир күн бу дүнјада раһат олмадым,
Раһат олараммы о дүнјада мән?

10 декабр, 1989.

ДИДӘРКИН

Башына һаранын күлүнү төксүн
Синәси әзабдан дағ-дағ, дидәркин
Тәзә Вәтәниндә гәриб, чәкинкән
Көһнә Вәтәниндән гачаг, дидәркин.

Башынын үстүндә өз таваны јох.
Јаванлыг бир јана, һеч јаваны јох.
Бу күнә, сабаһа бир күманы јох,
Ај өзү өзүндән узаг дидәркин.

Әсди, һардан әсди бу сәмум јели?
Әл башы кәсмәди, кәсди баш әли.

Исти јувасындан перик дүшәли
Каһ орда, каһ бурда гонаг, дидәркин.

Һамынын арзусу онунла биркән
Хејирә доланмыр јенә бу өркән.
Өзү бу дүнјадан һагг истәјиркән
Адыны гојдулар наһаг дидәркин.

Көнлүндә көз тутуб Вәтән һәсрәти
Гуртарыб килеји, сөзү-сөһбәти.
Өз ачы тәлеји, өз мүсибәти
Өзүнүн башына ғынаг дидәркин.

Сојуг бахышлардан хош хәбәр умар
Ағламаз, көз јашы аһындан дамар.
Үмидсиз сабаһа о, үмид јамар
Үмиди өмрүнә јамаг, дидәркин.

8 ијул, 1993.
Шәки.

ЈОХУШДАН ЧУХУРА

Ајрылдым, һәр јердән үзүлүр әлим.
Ағач өз көкүндән үзүлән кими.
Көрүшдүм, көнлүмдә учур дујғулар,
Дурналар гатара дүзүлән кими.

Вермишәм мән сәнә нәзир көнлүмү,
Кери гајтармағын үзүр көнлүмү.
Сәнин сәрт чавабын әзир көнлүмү
Јарпаг ајаг алтда әзилән кими.

Инчидин, ја күсдүн, нә дејим сәнә?
Гојмарам көнлүмдә бу атәш сәнә.

Кәләрәм гапына, кәләрәм јенә
Јохушдан чухура су кәлән кими.

30 ијул, 1993.

КӨРПҮ ЧАЈДАН УЗАГ ДҮШҮБ

Достум **Б. Ширмәммәдә**

Һәлә тохум чүчәрмәмиш
Тарламыза алағ дүшүб.
Башымыз да даз олалы
Әлимизә дарағ дүшүб.

Хәјалларым ганад-ганад,
Әтәјимдән дартды һәјат.
Дүнәнимә Дүрат, Гырат,
Бу күнүмә улағ дүшүб.

Әлим үзүлдү диләкдән
Дилим јанды «кәл» демәкдән
Өз һаггыны көзләмәкдән
Һаггын көзүнә ағ дүшүб.

Бу тајда сән, о тајда мән
Үзәммәдим бу чајда мән.
Өмр әритдим һарајда мән
Көрпү чајдан узаг дүшүб.

Декабр, 1992.

МӘН АЛДАНМАГ ИСТӘЈИРӘМ

Үмидимин чырағына
Бир гәтрә јағ истәјирәм.

Ағлар галан диләјимә
Адахланмаг истәјирәм.

Заман чоху аз еләди.
Бизи дајагсыз еләди.
Һагг — мәни һагсыз еләди.
Һаггы данмаг истәјирәм.

Ачар кәздим дүјүнүмә
Гыфыллар чыхды өнүмә.
Сабаһ үчүн бу күнүмә
Дајагланмаг истәјирәмә.

Жүл кол имиш, сол сағ имиш
Һагг — керчәји данмаг имиш.
Хошбәхтлик алданмаг имиш
Мән алданмаг истәјирәм.

12 август, 1994.

сөз

Ширин олур, кезәл олур,
Үрәкләрдә бишәндә сөз.
Амма нечә гышгырмајым,
Үрәјими дешәндә сөз.

Һагсыз, һаглыны дөјәндә,
Әјриләр дүзү әјәндә,
Нечә дөзүм, үрәјимдә,
Гајнајыбан дашанда сөз?

Гијмәтләр ки, гудузлашыр,
Һәр шеј базарла узлашыр.

Һәјатымыз учузлашыр,
Дәјериндән дүшәндә сөз.

Сакит кәлә каһ даш атыр,
Каһ зәһәрә шәкәр гатыр.
Хәнчәр олуб кәксә батыр,
Өз һәддини ашанда сөз.

Бә'зән үрәк түстүләјир,
Сөнмәк үчүн су диләјир,
Һагг һагсызы үстәләјир,
Өз јеринә дүшәндә сөз.

4 ијул, 1993.

билә билдијин гәдәр

Әзизим Нурәддин үчүн

Чал дүнјадан хош күнү
Чала билдијин гәдәр
Верәчәксән, унутма
Ала билдијин гәдәр.

Гузу кими мәләрсән
Мин-мин арзу диләрсән
Сән бошала биләрсән
Дола билдијин гәдәр.

Идрак јолу горхулу
Жүлүндән чохдур колу
Кедәчәксән бу јолу
Кәлә билдијин гәдәр.

Нәжә кәрәк килеҗләр
Бу чабалар, бу сә'ләр
Билдикләрин бәс еҗләр
Елә билдиҗин гәдәр.

Бу дүнҗанын мин дону
Мин рәнки, мин оҗуну
Дәрк едәрсән сән ону
Билә билдиҗин гәдәр.

Севинч дағына чыхсан
Санма дәррдән узагсан
Бир күн ағлаҗагсан
Күлә билдиҗин гәдәр.

4 иҗул, 1992.

дәдәм оғлу

Зор-күч илә үзүм күлүр,
Көнлүм күлмүр, дәдәм оғлу.
Досту севинчндә деҗил,
Гәминдә көр, дәдәм оғлу.

— Кимдир билән? — Нә сән, нә мән.
Синәсинә даҗ чәкилән!
Ешитдиҗи гәдәр билән
Һеч нә билмир, дәдәм оғлу.

Биләммәдим бу дүнҗада
Нә үчүнмүш бу ган-гада.
Дәрдә дөзән, сирдашла да
Дәрди бөлмүр, дәдәм оғлу.

Үмид — ишыға бир җолду.
Биз көзләдик, о җорулду.
Кечә җаман узун олду,
Дан сөкүлмүр, дәдәм оғлу.

Феврал, 1994.

БУ ТОРПАГ ҮЧҮН

Өмрүм боҗу аранда
Гәрибсәдим даҗ үчүн.
Җаҗын чырһачырында
Дарыхдым гышлаг үчүн.

Сағым севинч, солум гәм.
Гәмә көнүл вермишәм.
Өзүмү итирмишәм
Өзүмү булмаг үчүн.

Чох араҗыб илкими
Буланмышам сел кими,
Чиловладым гәлбими
Бир аз дурулмаг үчүн.

Нә деҗәк дилбилмәзә
Бир ешгә чан вермәзә
Шәрәфдир һәр бир кәсә
Өлмәк, бу торпаг үчүн.

ИЧИМ ЧӨЛҮМӘ СЫҒМЫР

Бу күн елә долмушам,
Ичим чөлүмә сығмыр.

Нә данышым, нә дејим,
Дәрдим дилимә сығмыр.

Бир өмүр аддым-аддым
Гәм жүкүнү дашыдым.
Елә күнләр јашадым,
Бири илимә сығмыр.

Бу баш-ајаг дүнјада
Јохдур чатан имдада.
Арзуму тутанда да
Көрдүм, әлимә сығмыр.

Мәкәр һәјат зүлүммү?
Гәм ичиндә күлүммү?
Одумму чох, күлүммү?
Одум күлүмә сығмыр.

Нараһатам, нараһат,
Бәлкә өлүм сон ничат?
Бә'зән олур, бир һәјат
Мин бир өлүмә сығмыр

22 иҗн. 1994.

«МӘНИМИЗИ» «БИЗЛӘШДИРӘК»

Әлбәјаха савашдадыр,
Бир бәдәндә ағыл-үрәк!
Дедим, бу зидд гүтбләри
Бирләшдирән бир әл кәрәк.

Вурушдурдуг биз «мән»ләри,
Чәләг етдик хејрә шәри.

Бу барышмаз дүшмәнләри
Биз нә гәдәр үзләшдирәк?

Каһ она дән, каһ буна дән!
Бәс дејилми өзсүзлүјүн?
Бу бәладан хилас үчүн
Өзүмүзү өзләшдирәк.

Пусур бизи шәр, мәгамда,
«Мән», «мән» дедик һәр мәгамда.
Һеч олмаса дар мәгамда
«Мәнимизи» «бизләшдирәк».

20 иҗул, 1993.

Шәни.

НАҢАГ ИШДӘН САХЛА МӘНИ

Улу танры, көмәјим ол,
Арзума адахла мәни.
Мәни инсан јаратмысан,
Инсан кими сахла мәни.

Көл олмушам дама-дама,
Мәлһәм гојма сән јарама.
Бу севдаја, бу мәрама
Даһа бетәр бағла мәни.

Фикирләрим гатар-гатар,
Бири атар, бири тутар.
Јахынлара әлим чатар,
Говушдур узагла мәни.

Еј үмидим, еј куманым,
Мәрам һагса, нечә даным?
Гурбан олсун һагга чаным,
Наһаг ишдән сахла мәни.

Ијул, 1991.

Шәки.

КИЗЛИДИР

Гышда баһар, баһарда гыш,
Селдә, суда од кизлидир.
Ағ булудда јамјашыл от,
Јашыл отда сүд кизлидир.

Нәдир бу дәрд, нәдир бу гәм?
Каһ билирәм, каһ билмирәм.
Һәр севинчдә бир дәрд, әләм,
Һәр дәрddә умуд кизлидир.

Вардан-јоха бу дөврәдә,
Күллү көрдүм бир зәррәдә.
Бир дамчыда, бир гәтрәдә
Бу бојда вүчүд кизлидир.

Һәр көрүшдән бир интизар,
Һәр севинчдән бир гәм доғар.
Һәр сүкутда бир һарај вар,
Һарајда сүкут кизлидир.

Һәр һакимин мәһкуму вар,
Һәр чөкәнин һүчуму вар.
Һәр чүтдә тәкин туму вар,
Һәр тәкдә бир чүт кизлидир.

Керчәји вар һәр јаланын,
Кен јолу вар һәр даланын.
Мин бүтә сәчдә гыланын
Гәлбиндә бир бүт кизлидир.

27 ијун, 1993, Шәки.

МӘНИМ ШИРИН ХӘЈАЛЫМ

Сүкутун һарајыдыр,
Гәлбин чәннәт пајыдыр,
Үмидин сарајыдыр
Мәним ширин хәјалым.

Көнүл ки, вар, һәр анда
Арзулар сорағында...
Гышын оғлан чағында
Јаз ајы, мај ајыдыр
Мәним ширин хәјалым.

Илин ана дәнмәси,
Көјдән нур әләнмәси,
Өмрүн тәзәләнмәси —
Мәним ширин хәјалым.

Дүнәнки хош нијјәтин,
Букүнкү чәсарәтин,
Сабаһкы һәгигәтин
Јатдығы чарпајыдыр
Мәним ширин хәјалым.

14 ијун, 1995.

БАХМЫР

Һәгигәт дүз јолунда
Шәккә-шүбһәјә бахмыр.
Јалан да өз јолунда
Дөнүб керчәјә бахмыр.

Зорун ағзы бүләјдә
Һагг һәмишә киләјдә
Инсафын үзү көјдә
Зүлүм һеч нәјә бахмыр.

Бу жүн хошдур, бәс дүнән —
Унутдунму буну сән?
Учалдығы зирвәдән
Һеч кәс керијә бахмыр.

Дүнја бир гумархана,
Көр ким уда, ким јана
Һәр шеј бахыр замана
Заман һеч нәјә бахмыр.

26 ијул, 1993.

ДАШ ЈЕРИНДӘ АҒЫР ОЛУР

Јалан сөзү ешитмәкдән
Јулаглар да јағыр олур.
Мәгамыны кечирдинсә
Јора сују чахыр олур.

Сөз дә кәрәк јана-јана
Гәлб одујла чилалана.

Галај чәкмәсән газана
Гала-гала пахыр олур.

Тапмысанса амалыны,
Чох белләмә сағ-солуну.
Тутуб кетсән өз јолуну
Чәмән үстү чығыр олур.

Дивар һөрмә чаван оғлан
Тәмәлсиз даш галағындан.
Ики чинсин чалағындан
Кәһәр олмур, гатыр олур.

Көрдүм күлү тумурчугда
Јоху-варда, вары-јохда.
Ән зүлмкар бир алчаг да
Јениләндә фағыр олур.

Һәр отун өз заманы вар.
Јахшысы вар, јаманы вар.
Һәр кәсин өз мејданы вар,
Даш јериндә ағыр олур.

9 август, 1994, Шәки.

НӘ ФӘРГИ ВАР!

Һәр әввәлин бир сону вар
Доғулмусан, өлмәлисән.
Кәлмәјини кимсә билмәз,
Кетмәјини билмәлисән.

Дүнјанын ағ, гарасында
Бүтөвүндә, парасында

Јохла варын арасында
Фэрги даныб силмэлисэн.

Өз јолујла чарх, фырланар
Сэни данар, мэни данар.
Дунја үчүн нэ фэрги вар
Ја ағыллы, ја дәлисэн.

Сонда бирдир гэлбин һалы—
Һәм севинчи, һәм мэлалы.
Мэзһәкә вар, ағламалы,
Фачиә вар, күлмэлисэн.

27 ијул, 1992. Шәһи.

ОЈАНЫРЫГ ӨЛЭНДӘ БИЗ

Пис күнүмүз јада дүшмүр,
Јахшы күндә күлөндә биз.
Тамлашырыг, киминләсә
Дәрдимизи бөлөндә биз.

Өмүр ки, чатды кечәјә,
Көнүл дүшүр вичвичәјә.
Бојланырыг кәләчәјә
Белимиз бүкүлөндә биз.

Гәм јүкүмүз јорду бизи
Итирилди һаггын изи.
Билдик, билмәдијимизи
Бир азачыг билөндә биз.

Билинмәди ајдын-ачыг,
Кимдир јатан, кимдир ајыг.

Јашајыркән јухудајыг,
Ојанырыг өлөндә биз.

Март, 1994.

ЈАШЫМА КӨКС ӨТҮРДҮМ

Көнүл каһ сакит дәниз,
Каһ човғун, каһ боранмыш.
Бир гајдаја ујушмаз
Чүнки оддан јаранмыш.

Көнүл үчүн дәрд дејил,
Нечә-нечә чәһәт вар.
Ешгдән јоғрулмуша
Нә һүдуд вар, нә һөдд вар.

Илләрдән дәрс көтүрдүм,
Јашыма көкс өтүрдүм.
Керчәк дејир, гочајам,
Истәк дејир, нә көрдүм?

Каһ ашыб дашар көнүл.
Каһ зилдән дүшәр көнүл.
Дөрд фәсли, дөрд мөвсүмү
Бир күндә јашар көнүл.

28 ијул, 1994.

ГИСАС БӨЈҮТСҮН СӘНИ

В. Адыжөзәлов бәстәләмишдир

Әсән човғун бу кечә
Гар үстүнә гар галар.

Дүзөнкаһда гурулмуш
Чадырымы јырғалар.
Жөрөн бизә нә дејир
Гарылдашан гарғалар
Лајла балам, а лајла.

Гулағымыз һамыдан
Бир хош хәбәр сорағлар.
Сызылдајан күләк дә
Дәрдимизә ган ағлар
Лајла балам, а лајла.

Рәва билди танрымы
Бизә бу ишкәнчәни?
Мән бөјүдә билмәдим
Гисас бөјүтсүн сәни
Лајла балам, а лајла.

Көј бизә гәним олсун
Бу зүлмү јердә гојсағ.
Гој бизә гәним олсун
Гачдығымыз о торпағ!
Лајла балам, а лајла.

Јанвар, 1994.

ЈЕНИ ШЕ'РЛӘР

ЈОЛ АЗМЫШАМ МӘН

Рүстәм Камала

Таныја билмирәм көһнә дүнјаны
Дәдәләр јашајан о дүнја һаны?
Тәләша вермишәм мән өз әркими
Анлаја билмирәм тәзә дүнјаны.
Заман елә дөнүб, күзкүләр кими
Тәрсинә көстәрир бизә дүнјаны.

Һәр шеј елә бил ки, битир тәрсинә
Сулар да тәрсинә дөвр едир инди.
Дәрди көјнәдәрди бир вахт инсаны
Инсан өз дәрдини көјнәдир инди.

Ганмаз ганмамагда, гананлар јатыр,
Тәпәләр габарыб дағла тән олмуш.
Инди Кечәл һәмзә иш башындадыр,
Короғлу һәмзәјә җанкүдән олмуш.

Инди башда битир ағачын көкү,
Сојуг, даш әридир, исти дондурур.
Милчәјин белиндә дүнјанын јүкү,
Һөрүмчәк бал верир, ары тор гурур.

Гарышыг салмышыг әјрини дүзлә,
Ајыра билмирик ипәји бездән.
Сүлһә чан атырыг дүшмәнимизлә,
Дүшмән ахтарырыг өз ичимиздән.

Нә јаман дәјишди бу көһнә дүнја
Гатыг гара олуб, инди ағ олмур.
Дуруб өз-өзүнүн гәсдинә дүнја.
Елә дәјишиб ки, танымаг олмур.

«Коммунист» күчәси «Истиглал» олду
Биз елә билдик ки, сулар дурулду.
Амма билмәдик ки, һәмән чағдајыг
Коммунист руһујла јашамағдајыг.

Биз «јолдаш» дејәрдик бир-биримизә
Инди бу көһнә сөз јарамыр бизә.
Сөз башга рәнк алды бу чәкһачәкдә
Дүшүндүк заманла һәмтај, һәмјашыг.
Инди «бәј» десәк дә, «чәнаб» десәк дә
Һәмән «товаришик», һәмән «јолдашыг».

О көһнә наданлыг јенә дәм олмуш
Амма маскасыны дәјишир надан.
Учалыг тахтындан мәрдлик говулмуш
Јенә учалмырыг биз алчалмадан.

Нә гәдәр чох имиш бүгәләмунлар
Үзүнә үз тахмыш учалмаг үчүн.
Дүнән бу Вәтәнә дүшмән оланлар
«Вәтән ашиги»нә чеврилмиш бу күн.

Көһнә чиркабыны дуру јериндән
Бу күнүн адыјла о, сатыр бизә.
Вәтәнсеверлијин даш сәнкәриндән
Вәтән дүшмәнләри топ атыр бизә.

Амал да, мәсләк дә дәјишир тез-тез
Әмәл јох, күјүмүз, һарајымыз вар.
Јалан кәрпичиндән јөнсүз, гибләсиз
«Һәгигәт» адында сарајымыз вар.

Јаланлар — чәзбли, јаланлар — ширин
Кечиб бојнумуза дәмир һалгасы.
Јалан дәнизиндә үзән кәсләрин
Јалныз рәзаләтдир гибләнүмасы.

Јенә рәзаләтә апарыр бизи
Далғалар гојнунда чырпынан гајыг.
Јаланлар сындырды мәнлијимизи
Чәпиклә тәпикләр арасындајыг.

Вахтын дедијинә мән гулаг асыб,
Ајрыла билмәдим өзүм-өзүмдән.
Көһнә чығырлары јаман кол басыб
Бу тәзә дүнјада јол азышам мән.

12—14 ијун, 1995.

Шәки.

ИЧДИМ, АҒЛАДЫМ

Гардашым Нурәддинә.

Каш ичә биләјдим,
күндә јүз кәрә
һәсәд апарырам мән ичәнләрә.
Ичир, бу дүнјаны баш-ајаг көрүр.
Ичир, ағы гара, солу сағ көрүр.
Тәрсинә дөнәндә дүзәлир дүнја
Адама нечә дә хош кәлир дүнја.

Ичә билмәсәм дә, ичирин мәни
Дәррдән азад олум бары бирчә күн.
Јурдун өзү бојда ағыр дәрдини
Говуб үрәјимдән чыхармаг үчүн.

Сиз Аллаһ, о гәдәр ичирин мәни
Бунча һагсызлыгы әдаләт билим.
Унудуб наданын гәсд-гәрәзини,
Јурда хәјанәти сәдагәт билим.

О гәдәр ичим ки, јенә, мән јенә
Халгымы һәр шејә мүгтәдир сајым.
Вәтән өвладынын күрсү намина
Вәтән сатдыгына мән инанмајым.

Сиз Аллаһ о гәдәр ичирин мәни
Зәнн едим гајыдыб анам — Гарабағ.
Милләтин дүшдүјү бу фәчиәни
Унутмаг, унутмаг истәрәм анчаг.

Бизим арзумузча әссин бу рүзкар
Милләт өз адыјла јенә өјүнсүн.
Имишли дүзүндә битән чадырлар
Мәним көзләримдә сараја дәнсүн.

О гәдәр ичим ки, бу мискин һәјат
Бир ан көзләримдә дәнсүн күлшәнә.
Јохса мәшәггәтә дөнүр һәр саат
Бу залым дүнјада јашамаг мәнә.

Сиз Аллаһ, дојунча ичирин мәни
Дүнјадан камымы көтүрүм јенә.
Бир вахт гулум олан алчаг дүшмәни
Гаршымда әјилмиш гул көрүм јенә.

Дәнсүн һәгигәтә еһтимал, күман
Јер илә сәманы гарышыг салым.
Зүлмәтә нур сачан хәјалларымдан
Вәтән торпагына бир ишыг салым.

«Өзүмү бир анлыг унудум» — дејә
Мән бу күн мөһтачам бу тәскинлијә.
Өзүмү алдатмаг истәмишәм ки,
Асудә бурахсын дәрд бир аз мәни.

О гәдәр гәм ичиб дәрд јемишәм ки,
Бу ади ичкиләр овутмаз мәни.

Ичдим, кефләнемәдим,
ичдим, ағладым.

Дөнүб гәм селинә
ахдым, чағладым.

15 ијун, 1995. Шәһи.

ҺАГГ — ЗҮЛМ

Һаггынын көлкәсиндә
Өмүр сүрән олмајыб.
Һаггын дәјирманында
Зүлмүн үјүндүјүнү
Һәлә көрән олмајыб.

Һагдан да, зүлмдән дә
Јенә зүлм доғулур.
Һәм һаггын, һәм дә зүлмүн
Тәзә дәјирманында
Үјүдүлән һагг олур.

25 ијун, 1995.

ФЭРГИ ЈОХ

Бу арзудан о арзуја јөн вериб
Чалышырыг күнү күнә сатмаға.
Өмрүмүздән өмүр вериб күн вериб
Тәләсирик, арзумуза чатмаға.

Күнүмүзү зәһримара дөндәриб
Тәк бир өмрү мин диләјә дәјишдик.
Өмрүмүздән өмүр вериб, күн вериб
Һеч билмирик, нәји нәјә дәјишдик.

Анламырыг, тора салыр ким кими.
Үјүнүрүк дәјирманда дән кими.
Дүшүнмәјә тапаммырыг маңал да.
Бу гапыда унла дәннин фәрги јох.
Сон мәнзилә јол кедирик... Бу јолда
Тәләсмәнин, кечикмәнин фәрги јох.

31 март, 1995.

БИРИ-БИРИМИЗӘ АТДЫҒЫМЫЗ ДАШ

Туранлыларыз, адији-шүглү сәләфиз биз
Өз тәвмүмүзүн башына әнкәд кәләфиз биз.

САБИР.

Бир вахт һејран иди бу дүнја бизә
Јохса, ајрылдыгмы өз өзүмүздән
Сонра «мән, мән» дејиб бир-биримизә
Дүшмәнә дост олдуг, гардаша дүшмән.

Бәс нијә сонралар дандыг биз, бизи.
Буну чох дүшүндү мүдрик бабалар.
Кечилән јолларда мәнлијимизи
Ендирән нә гәдәр учушумуз вар.

Учдуг, ләззәт алдыг сүзмәјимиздән
Өнчә керүнмәди мәгсәд гибләси.
Дүнәнин гәдрини билмәдик дүнән,
Дүнәнин гәдрини билдик ертәси.
Учдуг, учалтмады бизи учушлар
Билмәдик, һәр шејин өз мәгамы вар.

Биз өз ганымыза мин јол бәләндик
Савашдыг чох заман бир-биримизлә.
Гырыб өзүмүзү чох гүррәләндик
Бизи мәғлуб едән зәфәримизлә.

Јол узун, јол јохуш, һәр јан чән, думан,
Дөзүмүн шәләси чијнимиздәдир.
Гандал ачылса да голларымыздан,
Көләлик һәлә дә бејнимиздәдир.

Бир бөјүк мәтләби унудуруг биз;
Бирдир вәтәнимиз, бирдир елимиз.
Бири-биримизә атдығымыз даш
Вәтәнә, милләтә дәјир, а гардаш.

24 ијун, 1995.

РӘҢМӘТ СӘНӘ, А САБИР

Мән һәмишә халгымы өз әзминдән дөнмәјән,
Дүшмәнини јендирән, амма өзү јенмәјән,
Мин сәсли, мин һәвәсли, од нәфәсли билмишәм,
Кәшакәсли билмишәм,
Бабәк нәсли билмишәм.
Демә Новрузәлијмиш...
Басыб-кәсән, һеч демә, гәлби дејил, дилијмиш.
Рәһмәт сәнә, а Сабир.
Башы дашлы бу милләт,

Көзү жашлы бу милләт
Өз одуна галаныб,
Јүз јерә парчаланыб,
Даһа тагәтдән дүшүб, чәк-чевирдән усанмыш.
Сән бизи заманында јахшы танымысанмыш.
Сән дејәндә «Әнкәлик гөвмүмүзүн башына»,
Бу күн һејран галмышыг сәнин ган јаддашына.

Сәндән сонра бу халгын
Нә фитрәти, нә камы, нә дә кары дәјишмиш.
Тәк палтары дәјишмиш.
Јенә һәмән-һәмәник,
Өзүмүзә дүшмәник.

Дүшдүјүмүз бәлалар
Сахта күвәнчимизин атәшини сојутду,
һәгигәтин, керчәјин үзүнә ајна тутду.
Көрдүк, әләнмәмишик, биз галмышыг әләкдә.
Заман биздән өндәдир,
Бизсә бу күн һәлә дә сүрүнүрүк једәкдә.
Рәһмәт сәнә, а Сабир!

4 ијул, 1995.

ҮРӘЈИМИ ЧИЛОВЛА

Мәнә ағыл верән дост, јетәринчә вар ағлым.
Сәнин дедикләрини ганмаға чатар ағлым.
Жилејли олмамышам мән ағлымдан бирчә дәм,
Амма нә чәкмишәмсә, үрәјимдән чәкмишәм.
Чағлајан шәләләјә чағламаг өјрәтмә кәл.
Сән анасы өлмүшә ағламаг өјрәтмә кәл.
Әкәр варса гүдрәтин, үрәјими чиловла,
Гәлбими ағлынла јох, үрәјинлә сән овла.

14 август, 1995.

Шәһри.

Кәмәнди өзүнә аталы дүнја
Хаталы олубдур, хаталы дүнја.
Јохушу енишдән, әјрисидүздән,
Мүфтәси учуздан баһалы дүнја.

17 август, 1995.

ТАНРЫНЫН ТӘБӘССҮМУ

Нәвәләр — кәләчәјә
Узанан әлләримиз,
Гүруб чағында бизим
Сүбһүмүз, сәһәримиз.

Лап јүзү дә һағласаг,
Бизи дүнјаға бағлар —
Танрынын инсанлара
Тәбәссүм — ушағлар.

Нојабр, 1994.

БУ КӨННӘ БАЗАРЫН

Чәкилән ағрылар гәдәрдән кәлир,
Фәләјин фырланан көһнә чархы вар.
Бу тәзә дәрәдләрә дөз, јазыг үрәк,
О чархы һәрләдән тәзә архы вар.

Чәкмә бу базара көһнә не'мәти.
Сатдыг, нәфсимизә сатдыг гејрәти.
Матаһ о матаһдыр, ениб гијмәти,
Бу көһнә базарын тәзә нырхы вар.

Чавабсыз суала дөндү диләкләр,
Сахлаја билмәди дамы дирәкләр.

Вахтын аҕрысыны чәкир үрәкләр,
һарда үрәк варса, орда аҕры вар.

Көләлик дамғасы күрәжимиздә,
Чәсарәт гүдрәти галмады биздә.
Арзу пуч олса да үрәжимиздә,
Үмиди сәсләјән кизли чаҕры вар.

25 август, 1995.

сәс

Ејни чүмләләри, рәнксиз сөзләри
О гәдәр ешитдик сөз, сәсә дөндү.
Сәс-күј чамурунда чимәндән бәри,
Дүнја мәним үчүн гәфәсә дөндү.

Сәс вар, мисмар чахыр санки бејнинә
Сәс вар, үрәјиндә ишыг јандырыр.
Сәс вар, һа бағырсын, кәлмир ејнинә
Сәс дә вар, руһуну ганадландырыр.

Бир сәс таныјырам, јох, о, сәс дејил
Өмрүмчә узанса, јенә бәс дејил.
Ешитмәк истәрәм о дүнјада да...
Әввәли бир суал, сону үч нида!

О сәсин суалы нидадан өткәм,
Ричасы—әмрдир, әмри—јалварыш.
Әмрини ричадан сечә билмирәм,
Ики гүтб арасы, валлаһ, бир гарыш!

Истәдим о сәсдә чөзәм рәнкләри
Билмәдим гара нә, боз нә, ағ нәдир.
Сәсин тилсиминә дүшәндән бәри
Бир шеји анладым: јашамаг нәдир.

Ачыр үрәјимдә о, чичәк-чичәк
О сәсин одуна дағланмышам мән.
О сәсин телилә Аллаһ әмри тәк
Бу вечсиз дүнјаја бағланмышам мән.

Сән еј сәс саһиби, де, бу сәс нәдир?
Елә бил ајрыдыр сөзүн, сәсиндән.
Фитрәтин—сәсинин аһәнжиндәдир,
Бәлкә јаранмысан өзүн, сәсиндән?!

Сәсиндән сүзүлән нур, килә-килә
Ачы сөзләринә башга рәнк верир.
Сәсинин шәкәри, ширинлијилә
Сөзүнүн зәһрини шәкәрләндирир.

Сәсин һачаланыр, сәсин телләнир,
Бири бәмә енир, бири зилләнир.
Үрәјә санчылыр о зилләнен сәс,
Руһа сығал чәкир бәмә енән сәс.

Һәр јерин көвһәри, сәдәфи башга,
Сары сим «сус» — дејир бә'зән ағ симә.
Сөзүнлә сәсинин һәдәфи башга
Сөзүн ағлымадыр, сәсин гәлбимә.

24 август, 1995.

Шәки.

Достсан мәнә, јалныз өзүнә санки гәнимсән.
Мән һеч дә сәнин олмамышам, сәнсә мәнимсән.
Илким нә иди, мән ким идим, инди ким олдум?
Сән кимсән, әзизим? Мәни сән «мән» едәнимсән.

12 ијун, 1995.

Ешгин оду, кечмишдә дејирдин ки,—вүсалдыр.
Битмиш о вүсал, ешг узаныр, бәс бу нә һалдыр?
Сәнмүш о һәвәс, көһнә диләкләр унудулмуш,
Һичран нијә бәс инди вүсалдан ширин олмуш?

5 ијул, 1995.

Бир бах, ачылан сүбһ, ғызаран дан, доғулан күн
Бир төһфәсидир Аллаһын инсанлара, һәр күн.
Мин төһфә умуб алдығы бир төһфәдән инсан
Нејчүн бу көзәлликләре бәс олмады шүкран?

20 август, 1995.

Һиссин өјрәтди мәнә нәш'әдә нә, гәмдә нә вар
Мәнә сән вермисән илк енчә көнүл ләззәтини.
Сәни көрмәзсә көзүм, билмәрәм аләмдә нә вар
Мән ки гојнунда сәнин көрдүм һәјат чәннәтини.

12 ијул, 1995.

УЗАГДАН

Сән кетдин, бошалды дүнја мәнимчүн.
Нә гәдәр чох имиш бир нәфәр, Аллаһ.
Јаман кеч батырмыш демә, ғышда күн.
Өмүрдән узунмуш кечәләр, Аллаһ.

Сән кетдин, көнлүмә јағды гар, сазаг.
Мәни мән еләди бу ситәм, күлүм.
Мән сәнин јанында өзүмдән узаг,

Сәндән узагдаса өзүмәм, күлүм.
Һәсрәт һөкм едәндә өзүмлә биркә
Өзүмә гајыдыр шаирлијим дә...

Мин гаты, мин лајы вармыш фитрәтин.
Үрәк өз-өзүнүн дурур гәсдинә.
Тәкчә сәнин дејил. Сәнин һәсрәтин
Мәним өзүмү дә таныдыр мәнә.

Мәнимчүн даһа чох вар олур нәдән
Јохлугда варлығын... Мәһәббәт буму?
Јанымда јохсанса, бу јохлугда мән
Билдим өзүмүн дә вар олдуғуму.

Өзүм дә билмирәм һара јозум мән
Инсанын чөзүмсүз бу адәтини
Овчунун ичиндә көрә билмәјән,
Узагдан көрәрмиш сәадәтини.

25 јанвар 1996.

ИШЫҒЫ ИШЫГДА

Күнүн севинчини башына чахар,
Онун гијмәтини сонра анларыг.
Һәмишә дүнәнә һәсәдлә бахар,
Һәмишә бу күнү сөјүб данларыг.
Јахшыны дүнәндә ахтаранларыг.
Биз нијә бу гәдәр гәдирбилмәзик?

Елә ки, дүнәнә чеврилир бу күн,
Башга бир рәнк алыр көһнә мәнзәрә.
Көнүл ганадланыр өтән күн үчүн,
Дејирик: «Күн чатмаз кечән күнләрә».
Биз нијә бу гәдәр гәдирбилмәзик?

Бу нијә беләдир, бизә һәр заман
Фүсункар көрүнүр јахындан узаг?
Чыхдығы обанын гәдрини инсан
Дүшдүјү обада дәрк едир анчаг.

Јајдан гар умуруг, гышдан күл-чичәк,
Горхагдан чәсарәт, пахылдан үрәк.
Дүнјаја һагг илә хош көрүмүз јох.
Билмирик биз кимик, билмирик нәјик.
Олана бир гәтрә шүкүрүмүз јох,
Амма олмајанын һәсрәтиндәјик.)

Пилләләр, зирвәләр бизә бәс олмур,
Тәзә диләк доғур көһнә диләкдән.
Бу күндән безәндә дилләр јорулмур
Кечмишин шә'нинә тә'риф демәкдән:

«Боллуг, уңузлугду бу күндән, дүнән.
О көһнә кишиләр һагг севәр имиш.
Дүнәнки адамлар бу күнкүләрдән
Јүз дәфә, мин дәфә бәхтәвәр имиш».

Мәкандыр тәрәзи, замандыр чәки.
Чиркин көзәл олур кендән баханда.
Бизимчүн һеч нәдир әлимиздәки,
Гијмәти билинир әлдән чыханда.
Биз нијә бу гәдәр гәдирбилмәзик?

Беләдир Адәмдән, һәввадан бәри,
Бу күн бу күн икән бәјәнилмәмиш.
Һәр кәс арзулајыб өтән күнләри
Ишығы ишыгда көрә билмәмиш.

Гүсур бахандадыр, нә сән, нә дә мән
Күнаһкар билмәјәк кәлин күзкүнү.

Һәмишә јаманса бу күн дүнәндән,
Демәк, пислијәдир дүнјанын јөнү?

Јох, јох! Инанмырам, көһнә дүнјада
Әзәли, әбәди бир гајдадыр бу:
Әрзимиз кечәни гојуб архада
Һәмишә доланыр сабаһа доғру.

Дүнјанын зөвгүнү бир анлыгда јох,
Јахшы-јаманында вармы бир көрән?
Ишығын гәдрини гаранлыгда јох,
Ишыгда биләни ахтарырам мән.

27 јанвар 1996.

ДОГГУЗ КҮН

Һәсрәтин сонуна доггуз күн галыб,
Нә заман битәчәк бу мүддәт, көрән?
Инди мәним үчүн заман гочалыб,
Һәсрәтә борч вериб өз сүр'әтиндән.
Һәсрәт мәгамында вахтын, заманын
Дүзкүн ахдығына инанмырам мән.
Заман гочалдыгча тагәтдән дүшүр,
Тагәтдән дүшдүкчә сүр'әтдән дүшүр.

Ајрылыг гәминдән сәндәми бездин?
Валлаһ, инанмырам... гәм дашдан кечәр.
Сән орда бешчә күн гала билмәздин
Мәним чәкдијими чәксәјдин әкәр.

Һәсрәт бир үрәјә из салыбдыса,
Вахт да онун үчүн чыхар јолундан.
Сәнинчүн нә гәдәр гысалыбдыса,
Мәнимчүн о гәдәр узаныб заман.

Бу чәтин дүјүмү чөздүм гатбагат,
Көрдүм ахарында су дурулурмуш.
Өзүндөн гачана көрдүм ки, өвлад
Севдији адамдан јахын олурмуш.

Ајын он икиси... о бајрам күнү
Нә заман кәләчәк, нә заман, Аллах?
Вахт өз ахарында... Вахтын өмрүнү
Мәним һәсрәтимдир узадан, Аллах.
3 феврал 1996.

КҮН, БАТМАГ ҮЧҮН

Сән мәнә кәрәксән һәр саат, һәр күн,
Танры тәк бәндәни јашатмаг үчүн.
Сән мәнә кәрәксән, мәним көнлүмүн
Ујујан көлүнә даш атмаг үчүн.

Өзүмлә әбәди давамсан мәним,
Мүһитим, иглимим, һавамсан мәним.
Мән дағам, думанлы зирвәмсэн мәним,
Шәрәфдир, шөһрәтдир зирвә, дағ үчүн.

Торпаг сон јувадыр, торпаг сон бинә,
Дедим торпағымсан, кәлдим сәчдәнә.
Өмрүн сон чағында әјилдим сәнә,
Әјиләр торпаға күн, батмаг үчүн.
14 март 1987.

ГӘДИРИН СӘСИ

Гәләм јолдашым **Наһид Начызадеја**

«Сона бүлбүлләр»дә Гәдирин сәси —
Дағларын дупдуру бүллур чешмәси,

Гүрубда үфүгүн мүзтәриблији,
Көнүл гәриблији, чан гәриблији.
Бир јетим ушағын һычгырыглары,
Сынан бир көнүлүн сәс гырыглары,
Ајрылыг нискили, үрәк јанғысы,
Тонгалдан ајрылан алов чынғысы.
Гыргы һүчумундан дәрбәдәр дүшән
Дурна гатарынын јерә енмәси.
Сәнән арзуларын түстүләнмәси...

«Сона бүлбүлләр»дә Гәдирин сәси
Јағышдан сонрақы гөвси-гүзеһдән
Алды бојасыны, алды рәнжини.
Чыдыр дүзүндәки әтирли мейдән
Алды өз руһуну, өз аһәнжини.
Бу торпағын сәси, бу јерин сәси
Гәдирин сәсидир, Гәдирин сәси...

Бизи биздән алан бу сәс, елә бил
Ағыздан, додагдан, боғаздан дејил,
Гејбдән, илаһи мөкәндан кәлир.
Һаггын, һәгигәтин тәрәзисиндә
Күнаһы, савабы чәкәндән кәлир.

Гајнајыр бу јурдун руһу ганында,
О, көһнә маһныја тәзә чан верир.
Чаббарын, Сејидин сәс мејданында
Отуруб онлара имтаһан верир.

Тәзә нискилими, тәзә дәрдим
Бу күн чалаг едир о, көһнә дәрдә.
Јазда чичәкләнән будаглар кими
Фәрјад чичәкләнир зәнкуләләрдә.

Көһнә дәрд көһнәлиб, чәкилән јетәр,
Бу тәзә дәрдимиз көһнәдән бетәр!

Аллаһ көтүрәрми суссун Шаһбулаг,
Бүлбүл мәскәнини гарғалар алсын?
Аллаһ көтүрәрми бизим Гарабаг
Гәдирин сәсинә тамарзы галсын?
Гәдирин наләси. Гәдирин сәси,
Бу торпағын сәси, бу јерин сәси.

Бу сәс көјүм-көјүм бизи көјнәдир
Оддур, көзүмүздә дөнүр ган јаша.
Јетим бир ушагдыр Шушасыз Гәдир
Адицә торпагдыр Гәдирсиз Шуша.

Гәдир наләсинә сәс вериб, үјүб
Ғајалар, дәрәләр, дағлар мөләшди.
«Сона бүлбүлләр»ә о, һејкәл гојуб,
Онунла өзү дә абидәләшди.

5 апрел, 1996.

КҮНЛӘР БИР-БИРИНӘ БӘНЗӘР

Јазын бу хош күнү мәнә гыш кәлир,
Валлаһ, бу күн мәнә лап таныш кәлир.
Дудум гәлбимдәки дөјүнтүләрден
Бу күнү һачанса јашамышам мән.

Бу һүзнлү сәһәр, бу гәриб ахшам,
Үфүгдә гызаран мүзтәриб ахшам
Јашанмыш күнләрә бәнзәр көр нечә.
Бәнзәр бир-биринә күнләр көр нечә.
Чыхыб өз әзәли көһнә јолундан
Керијә фырланыр јохса бу дөвран?

Јатан бәхтимиздән бизә бир хәбәр,
Башымыз үстүндән булуд чәкилсин.
Хәбәр көзләјирәм, тәзә бир хәбәр,
Бу күн дүнәнимдән сечилә билсин.

1996.

КҮНАҢДАН КҮНАҢДЫР

Үч рәнким, улдузум, бир дә һилалым, —
Мәним өз бајрағым, доғмам, һалалым.
Орағлы-чәкичли о ая бајрағын
Бизә кәтирдији — көләлик, гәрәз.
О һарам бајрагдан һалал бајрағын
Фәргини билмәјән гәдрини билмәз.
Һалал бајраг алтда көһнә кәдалар

Инди бу Вәтәни сатыр доллара.
Ахы, гәрәзин дә бир һүдуду вар,
Вәтән сатмаг һара, бу бајраг һара?
Јахшы таныјырам башсыз башлары —
Вәтәндә вәтәнсиз вәтәндашлары.
Онлар вәрдиш едиб кәлмә бајраға...
О бајраг алтында Вәтән сатмаға.

Онлар билмәдиләр, нијјәт о нијјәт,
Һалал бајрағымыз о бајраг дејил.
Онлар билмәдиләр, милләт о милләт,
Вәтән о вәтәндир, чағ о чағ дејил.
Онлар сечәммәди гарадан ағы —
Кәлмә бајраг илә доғма бајрағы.

Онлар билмәдиләр, кәлмәјә һөрмәт,
Доғмаја һәмишә хәјанәт олур.
Кәлмә бајрағлара нифрәт, хәјанәт,
Доғмача бајраға сәдагәт олур.

Онларса өјрәшиб кәлмә бајраға,
О бајраг алтында милләт сатмаға.
Бу һалал бајрағын алтында анчаг
Күнаһдан күнаһдыр Вәтәни сатмаг!

24 ијун, 1995.

АД КҮНҮН МҮБАРӘК!

Јатыр ичимиздә көлә хисләти,
Азалмыр, чохалыр һәр ил кәдалар.
Сатын мәмләкәти, сатын милләти,
Еј алим рүтбәли чаһил кәдалар.

Иглимдән иглимә гол-будаг атмыш
Милләтин ады јох, амма өзү вар.
Тарихләр ичиндә тарих јаратмыш
Гәдим бир милләтә ад ахтарырлар.

Милләтләр ичиндә бу кен дүнјада
Адымыз јохдурса өз јеримиз јох.
Ја көјдән дүшмүшүк биз дүнән... ја да
Бичик, дәдәмиздән хәбәримиз јох.

Гар-гар гарылдашыр гара гарғалар,
Гар үстдә ағ гарға көрүнә билмир.
Әјринин гылынчы, дүзүн һаггы вар,
Амма дүз, әјридән бу күн сечилмир.

Мәгсәдин, гәрәзин дәјирманында
Көр нечә үјүнүр сахта сөз дәни.
Бол, учуз сөзләрлә онлар бу анда
Мүфтәјә алырлар баһа рүтбәни.

Јердәнми чыхмышам мән белә сојсуз,
Өзкәјәм өзүмә, доғмајан јада
Көрдүк, сөздән учуз, намусдан учуз,
Рүтбәдән баһа шеј јохмуш дүнјада.

Мән инди билдим ки, ән учуз матаһ
Вәтәнмиш, милләтмиш, ана дилијмиш.

Чинси гарышгалар, ганы позуглар
Демә, бу милләтин өз вәкилијмиш.

Јетишсин милләтә хош хәбәр бу күн,
Бу хәбәр јајылсын бүтүн аләмә.
Милләтә ад гојду «алимләр» бу күн,
Милләт өз адыны билмирмиш демә.

Аллаһ, сән доғруја дүз јол көстәриб,
Әјрини јаратдын чаһ-чәлалында.
Нијә рәзаләтә гол-ганад вериб,
Гојдун фәзиләти гапы далында?

Фүзули түркдүрсә, онда мән нәјәм?
Кимин варисијәм, кимин нәслијәм?
Вахтын һөкмүнә бах! «мән түркәм» — дејән
Өз улу бабама демә јадам мән.

Улулар! Дандылар мәнлијимизи,
Инди гара јахыр гулаглар көзә.
Биз сиздән дејилик, әфв един бизи,
Биз сиздән олсајдыг бәнзәрдик сизә.

Өз һалал адына рәһмәт, а милләт,
Дағылды башындан думан, чән бу күн.
Ад күнүн мүбарәк! Милләт, а милләт,
Бәс нијә севиниб күлмүрсән бу күн?

Гуллуг јарышынын тозанағында
Көрүндү бу гәсдин әсл нијјәти.
Гочаман милләтә камил чағында
Бу күн ад гојдулар... Галды сүннәти.

10 ноябр, 1995.

НӘВӘМ — ИСТИГЛАЛЫМ

Нәвәм бешијиндә мышһамыш јатыр,
Јатыр чәкдијимиз дәрддән бихәбәр.
Биримиз әввәлик, биримиз ахыр,
Мән батан күнәшәм, о, доған сәһәр.

Нәвәм јаваш-јаваш бөјүјүр һәлә,
Бизим истиглалын һәмјашыдыр о.
Бизим әј-улдузлу бајрағымызла
Мәним нәзәримдә јанашыдыр о.

Әсарәт ғынында кечди дөвраным,
Башымыз үстүндә ғылынч парлады.
Көләлик тәбәси — мәним үнваным,
Истиглал өвлады — нәвәмин ады!

Даһа сәрвәтимиз верилмир јада,
Инди күнәш бизим, инди нур бизим.
Амма әл-голумуз азад олса да,
Рухумуз һәлә дә мәһкумдур бизим.

Оғуллар, нәвәләр горујар јәгин,
Бабалар газанан бу истиглалы.
Бу бајраг алтында бөјүјәнләрин
Руху да өзү тәк азад олмалы!

19 ијун, 1995.

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

Г. Јашар. Шаирин вә ше'рин миллилији	3
СҮРҮНМӘКМИ, УЧМАГМЫ?	
Дағда шәләлә кими	13
Тәклик	16
Өзүмдән наразыјам	18
Ики гәбаһәт	19
Сүрүнмәкми, учмагмы?	20
Гәм — шадлыг	21
Ахы дүнја фырланыр	22
Үмидә һејкәл тојун	23
Еһтијат	25
Вәтән вар	26
Јашдан килејлијәм	27
Вахтында	29
Е'тигад — инам	30
Аллаһ	31
Әзан сәсләри	32
Пејғәмбәримиз	33
Су — һава	33
Ичимдән кечән јол	34
Өлүм — мүәллим	34
Јалаңдан өзкә	35
Јунус Имрәјә	35
Иңим — чөлүм	35
Бу мәнәмми?	37
Екран тараланда	38
«Чаванлыгда»	39
Горху	40
Буна мин шүкүр	40
«Дүнјадан әкәр...»	42
Сүкуту јаза билән...	42
Өмүр јолум...	43
Ғызыма	43
Ики кор	45
Көл енәк...	46
Ај киди дүија	46
Тәрсинә	46
Султанлыг — Башғанлыг	47
Замандан көнар	47

Чижиңләр	48
Көзәл әсарәт	50
Мән дәрәдән гачанда	50
Севки гочалмаз	51
Иҗирми беш ил	52
Нә узун, көдәк?	56
Севинч — ағ, гәм — гара!..	57
Көкүнү, сојуну бәјәнмәјән кәс	57
Сән ким үчүнсән?	57
Хошуна кәлдими?	58
Сәфәр	59

САНДЫГДАН СӘСЛӘР

Бангасынын јасында	63
Соған	63
Бәрүмчәк тор бағлады	64
Нағыл — һәјат	66
Күнаһ әсрин өзүндәдир	68
Гәриб	69
Вәкил	70
Алуштада Әмәтхан Султанын һејкәли	71

ЈУРД ЈАД ӘЛИНДӘ

Иман тәмәли	77
Һәм огул, һәм ата	79
Унутганлыг	82
Азадлыг	84
Һөлә күнаһкарыг	87
Сөз алағы	88
Әвәз едә билмәз	90
Охума, бүлбүл	91
Гејрәт ашысы	94
Көһнә мәрәз	94
Јурд јад әлиндә	95
Әкәр горунмазса истигмалымыз	97
Тәзәдән јаратсын Јарадан бизи	100
«Кәлди бич әјјамы...»	103
Дајан, гачма, дајан...	104
Мүхалиф	106
Әкәр күчүн варса...	107
Су кәлди көһнә арха	109

Утанырам	113
Девтушенкоја мәктуб	117
Ики бајраг	119
Икибашлы гартал	120
Өзүмдән өзүмә шикајәт	122
Үрүб дүшүнчәләри	125

ГӘЗӘЛЛӘР, ГОШМАЛАР, КӘРАЈЛЫЛАР, НӘГМӘЛӘР

Ватән	131
Күзкүсүјәм мән	131
Амандан-амана	132
Үчүн	133
О гәдәр горхмушам	134
Һејләрәм	135
Мән тәзәләһмәм	135
Көрән, һара кедир бу милләт?	136
Дејилми?	137
Дүнјанын	138
Чајы кечәндә	139
Һара кедир?	140
Бәлкә	141
Өз гисмәтиндир	141
Бәһанәдир	142
Елчијәм	143
Өз ичиндәдир	143
Көһнә дәрәдә мән	144
Аман һеј	145
Јаваш-јаваш	146
Бир тәрәфдә	146
Јухары	147
Вај һалына	148
Инам зирвәсинә...	149
Диләркин	150
Јохушдан чухура	151
Көрлү чајдан узаг дүшүб	151
Мән алданмаг истәјирәм	152
Сөз	153
Билә билдијин гәдәр	154
Цәдәм оғлу	155
Бу торпаг үчүн	155

Ичим чөлүмө сыямыр	155
«Мөнимизи» «бизлөшдирөк»	156
Наһар ишдөн сахла мөни	157
Кизлидир	158
Мөним ширин хәјалым	159
Бахмыр	160
Даш јериндә ағыр олур	161
Нә фәрги вар?	161
Ојанырыг өлөндө биз	162
Јашыма көкс өтүрдүм	163
Гисас бөјүтсүн сәни	163

ЈЕНИ ШЕ'РЛӘР

Јол азышам мән	167
Ичдим, ағладым	169
Нагг — зүлүм	171
Фәрги јох	171
Бири-биримизә атдығымыз даш	172
Рәһмәт сәнә, а Сабир	173
Үрәјими чиловла	174
Танрынын тәбәссүмү	175
Бу көһнә базарын	175
Сәс	176
Достсан мәнә...	177
Ешигин оду...	178
Бир бах...	178
Һиссин өјрәтди мәнә...	178
Узагдан	178
Ишыгы ишыгда	179
Доггуз күн	181
Күн, батмаг үчүн	182
Гәдирин сәси	182
Күнләр бир-биринә бәнзәр	184
Күнаһдан күнаһдыр	185
Ад күнүн мүбарәк	186
Нәвәм — истиглалым	188

